

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ»
Ακαδημαϊκό έτος 2021-2022

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της ΤΡΑΣΑΝΗ ΣΠΗΛΙΑΝΗ ΚΛΑΡΙΣΣΑ (Α.Μ.: 2049)

Η Προστασία του δημιουργού ύστερα από την θέσπιση της
Οδηγίας 790/2019/ΕΕ. Η θέση του δημιουργού μετά την εισαγωγή
των υποχρεωτικών εξαιρέσεων του δικαιώματος
αναπαραγωγής.

Επιβλέπουσα:

Μαρκέλλου Μαρίνα.

Πειραιάς, Σεπτέμβρης 2022.

Στον παππού μου.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	6
1.Εισαγωγή στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας.	9
1.1 Παράθεση βασικής ορολογίας.	11
1.1.1 Το έργο.	13
1.1.2 Έργο και ιδέα.	14
1.1.3 Έργο και πρωτοτυπία.	15
1.1.4 Ο δημιουργός 16	
1.1.5 Τα δικαιώματα και οι εξουσίες του δημιουργού.....	17
1.1.5.1 Το ηθικό δικαίωμα.	18
1.1.5.2 Το περιουσιακό δικαίωμα.	18
1.1.6 Τα συγγενικά δικαιώματα.....	19
2. Ιστορική αναδρομή στη νομική θεμελίωση της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας στον ψηφιακό κόσμο.	21
2.1 Το ευρωπαϊκό δίκαιο.....	23
2.1.1 Η Οδηγία 2001/29/EK 23	
2.1.2 Η Οδηγία 790/2019/EE.....	24
3.Οι νέες θεσπιζόμενες εξαιρέσεις της Οδηγίας 790/2019 : κατάφορη προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού ή προσαρμογή στην ψηφιακές επιταγές?.....	26
3.1 Μπορεί ένα δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας να περιοριστεί ? 26	
3.2 Το τεστ τριών σταδίων ως αντισταθμιστικός παράγοντας υπέρ του δημιουργού.	27
3.3 Η αναγκαιότητα θέσπισης νέων περιορισμών.....	28
3.5 Οι προγενέστερες της Οδηγίας εξαιρέσεις.	30
5. Οι νέες εξαιρέσεις της Οδηγίας 790/2019/EE.....	35
5.1 Η χρήση τεχνολογιών για την εξόρυξη δεδομένων και κειμένων εν γένει.	35
5.1.1 Η έννοια της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων.....	37
5.2 Άρθρο 3: Η εξόρυξη κειμένων και δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας.	38
5.2.1 Οι άμεσα ωφελούμενοι από την εξαίρεση.....	38
5.2.2 Η προϋπόθεση της νόμιμης πρόσβασης στο περιεχόμενο.....	40
5.2.3 Η προστασία του δημιουργού ύστερα από την θέσπιση της εξαίρεσεως.....	40

5.3 Άρθρο 4: Η εξαίρεση ή περιορισμός όσον αφορά την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων	46
5.3.1 Το περιεχόμενο της εξαίρεσης.	47
5.3.2 Η προστασία των δημιουργών στην περίπτωση του τέταρτου άρθρου.	48
5.4 Χρήσεις για διασυνοριακές ψηφιακές διδακτικές δραστηριότητες.....	51
5.4.1 Το προγενέστερο καθεστώς.....	51
5.4.2 Το περιεχόμενο της εξαιρέσεως.....	53
5.4.3 Η δυνατότητα προσφοράς προαιρετικών άδειων χρήσης κατά προτεραιότητα.	56
5.4.4 Η νομιμότητα και η καταλληλότητα της άδειας χρήσης.....	57
5.4.5 Η εύλογη αμοιβή των δικαιούχων.....	60
5.5.5 Η αξίωση των εκδοτών τύπου προς εύλογη αποζημίωση πριν την θέσπιση του άρθρου 16 της Οδηγίας.	62
5.5.6 Το προγενέστερο νομικό πλαίσιο.	62
5.5.6 Η θέση του έλληνα νομοθέτη.....	64
5.5.6 Η κατάσταση μετά την νομολογία <i>Reprobel</i>	65
5.5.7 Η κρίση του ΔΕΕ.....	67
5.5.8 Καθίστανται εν τέλει δικαιούχοι της αποζημίωσης του άρθρου 5 οι δευτερογενείς δικαιούχοι ?.....	68
5.5.9 Η θέση των δικαιούχων μετά τη θέσπιση του περιορισμού.....	68
5.6 Διατήρηση πολιτισμικής κληρονομιάς.	70
5.6.1 Το καθεστώς πριν την εισαγωγή του περιορισμού του έκτου άρθρου.	71
5.6.2 Το περιεχόμενο του άρθρου 6.	72
5.6.3 Η επίδραση στους δικαιούχους.	73
Συμπεράσματα.....	75
Βιβλιογραφία.	80
1. Ελληνική.....	80
1.1 Βιβλία	80
1.2 Αρθρογραφία.	81
1.2.1 Ελληνική.....	81
1.2.2 Ξενόγλωσση.....	82
3.Νομολογία.	83

3.1 Διεθνείς Συνθήκες και Συμβάσεις.....	83
3.2 Νόμοι	83
3.3 Οδηγίες.	83
3.4 Δικαστικές Αποφάσεις.	84

Περίληψη.

Το νέο ψηφιακό περιβάλλον το οποίο διείσδυσε θριαμβευτικά στη σύγχρονη ζωή της κοινωνίας έκανε μεταξύ άλλων εύκολη την διασυνοριακή διάδοση πνευματικών έργων σε αόριστο αριθμό χρηστών, σε ελάχιστο χρόνο και σε αμελητέο κόστος. Παράλληλα, δημιούργησε νέους κινδύνους για τα συμφέροντα του δημιουργού και των συγγενικών δικαιούχων εξαιτίας του άναρχου και άυλου κυρίως χαρακτήρα του¹. Η πνευματική ιδιοκτησία ανέκαθεν εκδηλωνόταν με διάφορους τρόπους. Η ανάγκη του ανθρώπου να δημιουργεί έργα και να εξωτερικεύει την έμπνευση και την δημιουργικότητα του οδήγησε με τη σειρά της στην ανάπτυξη του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ανάμεσα στις διάφορες θεωρίες για την πνευματική ιδιοκτησία, το ελληνικό σύστημα του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι πλησιέστερο στο ηπειρωτικό σύστημα προστασίας του δημιουργού (*droit d' auteur*) που δίνει περισσότερο βάρος στον προσωπικό δεσμό του δημιουργού με το έργο. Η θεωρία αυτή δίνει στον δημιουργό το αποκλειστικό δικαίωμα να εκμεταλλεύεται οικονομικά τα έργα του και να δημιουργεί ένα είδος περιορισμένου μονοπωλίου. Συγκεκριμένα, το «περιουσιακό δικαίωμα», το οποίο κατέχει ο δημιουργός αναφέρεται στην οικονομική εκμετάλλευση του έργου. Κάθε εξουσία απαγόρευσης μιας πράξης ή μιας μορφής εκμετάλλευσης σημαίνει στην ουσία ότι ο δημιουργός μπορεί να αξιώνει αμοιβή γι' αυτήν. Επιπλέον, το «ηθικό δικαίωμα», που αποκτά προέρχεται κι αυτό από την ανθρωπιστική αντίληψη για την πνευματική ιδιοκτησία και είναι άγνωστο (τουλάχιστον σε τέτοιο εύρος) στο αγγλοσαξωνικό σύστημα του copyright. Βασική παραδοχή είναι ότι ο δημιουργός έχει έναν ιδιαίτερο δεσμό με το δημιούργημά του πέρα από το δικαίωμα οικονομικής εκμετάλλευσης. Το έργο αποτελεί εξωτερικευση της προσωπικότητάς του. Έχει και αυτό, όπως και το περιουσιακό δικαίωμα, επιμέρους εκφάνσεις. Είναι όμως, σε αντίθεση με το περιουσιακό δικαίωμα, αμεταβίβαστο και ο δημιουργός δεν μπορεί να παραιτηθεί από αυτό. Το ηθικό δικαίωμα, σε αντίθεση με το

---

¹Κοτσίρης Λ., 2001, *Κοινωνία της Πληροφορικής και Πνευματική Ιδιοκτησία- Νέα Κοινωνική Ρύθμιση*, Αθήνα- Κομοτηνή : Ν.Σάκκουλας.

περιουσιακό, δε μεταφράζεται σε επιπλέον αμοιβή του δημιουργού, δεν εξαγοράζεται.

Το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας συνεχώς εξελίσσεται αλλά συγχρόνως προσαρμόζεται και στα νέα δεδομένα που προκύπτουν με την εξέλιξη της τεχνολογίας και της επιστήμης. Η τεχνολογική πρόοδος συνέβαλλε καθοριστικά στην διαμόρφωση του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας και την διεύρυνση του συστήματος προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων του δημιουργού. Ο τελευταίος απέκτησε μια σειρά εξουσιών αλλά και περιορισμών των δικαιωμάτων του και ήρθε αντιμέτωπος με μια σειρά από προκλήσεις των πνευματικών του δικαιωμάτων στο διαδίκτυο.

Ο εκσυγχρονισμός του νομικού πλαισίου που διέπει τα πνευματικά δικαιώματα αποτελεί μονόδρομο, αφού η ψηφιακός μετασχηματισμός της κοινωνικής, οικονομικής και επιχειρηματικής ζωής είναι δεδομένος. Στην προσαρμογή του νομικού καθεστώτος στο ψηφιακό περιβάλλον συνέβαλε ιδιαίτερα η θέσπιση της Οδηγίας 2001/29/EK η οποία καλείται να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της Κοινωνίας της Πληροφορίας.

Μετά από δεκαοχτώ ολόκληρα χρόνια, η Οδηγία 790/2019/ΕΕ ήρθε να ταράξει τα νερά του νομικού κόσμου. Η Οδηγία για την ψηφιακή ενιαία αγορά, καλείται να καλύψει το νομικό χάσμα που έχει δημιουργηθεί διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ των δύο παραπάνω νομοθετικών κειμένων.

Ανάμεσα σε πολλές διατάξεις, η Οδηγία 790/2019/ΕΕ θεσπίζει τρεις υποχρεωτικούς περιορισμούς του περιουσιακού δικαιώματος του δημιουργού. Σε μία προσπάθεια στάθμισης του γενικού συμφέροντος και της προστασίας των δικαιωμάτων του δημιουργού, ο ευρωπαϊκός νομοθέτης υποχρεώνει τα κράτη μέλη να ενσωματώσουν τους παραπάνω περιορισμούς ανάγοντάς τους μάλιστα σε κανόνες αναγκαστικού δικαίου.

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η εξέταση των παραπάνω περιορισμών υπό το πρίσμα της προστασίας των δημιουργών. Θα εξετασθούν λοιπόν οι λόγοι που καθιστούν υποχρεωτική την ένταξη τους στην εκάστοτε έννομη τάξη ενώ θα

εκτιμηθεί η θέση των δικαιούχων εν συγκρίσει με το προγενέστερο νομικό status που διασφάλιζε τα δικαιώματά τους.

1.Εισαγωγή στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί έχει προκύψει ότι κατά την αρχαιότητα και τον μεσαίωνα δεν υπήρχαν νομοθετικές εξελίξεις που να ρυθμίζουν την πνευματική ιδιοκτησία. Το γεγονός αυτό οφείλονταν κυρίως στην έλλειψη δυνατότητας εκμετάλλευσης των έργων. Ενδείξεις και στοιχεία δείχνουν πως το πρώτο νομοθετικό κείμενο για την πνευματική ιδιοκτησία ανευρίσκεται στη Κίνα γύρω στο 11^ο αιώνα μ.Χ, ωστόσο ιστορικά η εμφάνιση της πνευματικής ιδιοκτησίας τοποθετείται την εποχή που ο Γουτεμβέργιος ανακάλυψε την τυπογραφία και στην επανάσταση στην αναπαραγωγή των φιλολογικών έργων που ακολούθησε.² Προς αποφυγή της ανεξέλεγκτης τυπογραφίας και της απώλειας των κεφαλαίων οι εκδότες-τυπογράφοι εξασφάλισαν από τους ηγεμόνες του 15^{ου} αιώνα την αναγνώριση των λεγόμενων προνομίων, που έδιναν στους πρώτους το δικαίωμα αποκλειστικής αναπαραγωγής ενός έργου και στους δεύτερους το δικαίωμα άσκησης ελέγχου επί της φιλολογικής δραστηριότητας. Τα «προνόμια» θεωρούνται ο πρόδρομος της σύγχρονης πνευματικής ιδιοκτησίας και πολύ γρήγορα επεκτάθηκαν και στους δημιουργούς των έργων.³ Το γεγονός ότι ο άνθρωπος κατά την εποχή της Αναγέννησης και του Διαφωτισμού αποτέλεσε το επίκεντρο του επιστημονικού και φιλοσοφικού ενδιαφέροντος σήμανε και την τοποθέτηση του δημιουργού στο επίκεντρο της νομοθετικής προστασίας του έργου. Συνέπεια και άμεσο απότοκο αυτών ήταν και η πρώτη ιστορικά γνήσια νομοθετική ρύθμιση για την πνευματική ιδιοκτησία, η λεγόμενη «First Copyright Act» της Βασίλισσας Άννας της Αγγλίας, το 1709. Οι προσπάθειες για ρύθμιση της πνευματικής ιδιοκτησίας που ακολούθησαν από τα Ευρωπαϊκά κράτη και τις Η.Π.Α χαρακτηρίστηκαν από

---

²Καλλινίκου Δ., (2021), *Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα*, 4η Έκδοση, Αθήνα- Θεσσαλονίκη : Π.Ν. Σάκκουλας, σελ.4

³Καλλινίκου Δ., ό.π σελ. 4-5

εσωτερική εσωστρέφεια και απροθυμία για νομική προστασία των πνευματικών έργων ξένων υπηκόων⁴. Κατά τον 19^ο αιώνα και έπειτα από πολλά περιστατικά πνευματικής πειρατείας οδήγησαν στην κατάρτιση συμβάσεων για την υιοθέτηση λύσεων διεθνούς εμβέλειας με πρώτη τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης, το 1886⁵. Στην πορεία τα ζητήματα της πνευματικής ιδιοκτησίας απέκτησαν διεθνή χαρακτήρα λόγω της τότε βιομηχανικής και της τωρινής τεχνολογικής επανάστασης ενώ παράλληλα οι διεθνείς συμβάσεις που ακολούθησαν σε συνδυασμό με τους παγκόσμιους οργανισμούς, έδωσαν μια επαρκής προστασία σε ζητήματα πειρατείας κτλ. σε διεθνές επίπεδο.

Η ισχύουσα σήμερα ελληνική νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα βασίζεται στις ρυθμίσεις του Ν.2121/1993⁶, όπως έχει μεταγενέστερα τροποποιηθεί, κυρίως με το Ν.2435/1996 (άρθρα 3 και 10), το Ν.2557/1997 (άρθρο 8) και το Ν.2819/2000 (άρθρο 7). Συγκεκριμένα, στην Ελλάδα κατά τον 19^ο αιώνα και μετά την απελευθέρωση της από τους Τούρκους συναντάμε στον Ποινικό Κώδικα τα άρθρα 432,433,371 που ρύθμιζαν τα σχετικά με την πνευματική ιδιοκτησία ζητήματα σε ανεπαρκές όμως επίπεδο. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ο Νόμος ΓΥΠΓ'/1909 «περί συγγραφικών δικαιωμάτων των θεατρικών έργων» όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 2 του Νόμου ΓΧΛΥ'/1910 «περί τροποποιήσεως του Νόμου ΣΜΗ' περί εθνικής βιβλιοθήκης» προσπάθησε να καλύψει τις υφιστάμενες νομοθετικές ελλείψεις. Ο Νόμος 2387/1920 αποτέλεσε το βασικό νομικό εργαλείο για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και ίσχυσε μέχρι την ψήφιση του Ν.2121/1993. Σκοπός του Ν.2121/1993 είναι η πληρέστερη και αποτελεσματικότερη προστασία των πνευματικών δημιουργών. Η αρχή αυτή εκδηλώνεται σε πολλές επιμέρους διατάξεις όπως π.χ. στην προστασία του ηθικού δικαιώματος, στην αναγνώριση του κανόνα ότι μόνο φυσικά πρόσωπα μπορούν να θεωρηθούν πνευματικοί

---

⁴Κοτσίρης Λ., 2017, *Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας*, 7η Έκδοση, Αθήνα- Θεσσαλονίκη : Π.Ν Σάκκουλας, σελ. 8

⁵Κοτσίρης Λ., ό.π σελ. 10 και Καλλινίκου Δ. ό.π , σελ.5-6

⁶ Νόμος 2121/1993 , Πνευματική Ιδιοκτησία, Συγγενικά Δικαιώματα και Πολιτιστικά Θέματα , ΦΕΚ Α 25 1993 - Θέση σε ισχύ: 04.03.1993.

δημιουργοί, στη θέσπιση της ποσοστιαίας αμοιβής, στην καθιέρωση κανόνων αναγκαστικού δικαίου κλπ. Μέχρι την κατάργηση του και παρά τις αναχρονιστικές διατάξεις του, το επίπεδο της παρεχόμενης προστασίας ήταν ικανοποιητικό, χάρη στην θεωρία και τη νομολογία οι οποίες υπερέβαλλαν των δυνατοτήτων ώστε να καλύψουν σύγχρονα προβλήματα με πεπαλαιωμένες ρυθμίσεις και διατάξεις. Ο νέος Νόμος 2121/1993 επηρεάστηκε από τις νομοθετικές εξελίξεις σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο συνιστώντας «νομοθέτημα νέο και πρωτότυπο, εμπνεόμενο από τις ξένες λύσεις αλλά λαμβάνοντας κυρίως υπόψη του τα ελληνικά πραγματικά δεδομένα και το ελληνικό νομικό σύστημα». Η εξέλιξη της τεχνολογίας διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην στη θέσπιση του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας και συνέβαλλε στη διαμόρφωση και προσαρμογή της εκάστοτε νομοθεσίας σε ζητήματα που αφορούσαν το παρόν θέμα. Η φωτογραφία, ο κινηματογράφος, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, οι μαγνητοταινίες, οι δίσκοι, οι κασέτες, τα CD, οι βιντεοταινίες, η φωτοτυπία, τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και οι βάσεις δεδομένων εντάχθηκαν στο σύστημα της πνευματικής ιδιοκτησίας και οδήγησαν σε νέα μορφή έργων ή σε νέους τρόπους διάδοσης και εκμετάλλευσης. Το ίδιο ισχύει και για την ψηφιακή τεχνολογία στην οποία εντάσσονται τα πολυμέσα.

Εκείνη την περίοδο πολλές χώρες τροποποίησαν τις διατάξεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας στο εσωτερικό τους δίκαιο, καθώς είχε ήδη αρχίσει από καιρό η ευρωπαϊκή εναρμονιστική προσπάθεια.

1.1 Παράθεση βασικής ορολογίας.

Ο πνευματικός δημιουργός με τη δημιουργία του έργου αποκτά πάνω σε αυτό πνευματική ιδιοκτησία η οποία περιλαμβάνει το περιουσιακό και το ηθικό δικαίωμα ως απόλυτα και αποκλειστικά δικαιώματα. Με αυτά επιδιώκεται η εξασφάλιση και κάρπωση όλων των αποτελεσμάτων από οικονομική εκμετάλλευση του(περιουσιακό δικαίωμα ή περιουσιακές εξουσίες), αλλά και

την προάσπιση των ιδεατών, ηθικών του συμφερόντων(ηθικό δικαίωμα ή ηθικές εξουσίες)⁷.

Έτσι λοιπόν, πνευματική ιδιοκτησία ή πνευματικά δικαιώματα ή copyright ονομάζονται τα αποκλειστικά δικαιώματα των πνευματικών δημιουργών στο έργο τους. Τα δικαιώματα αυτά παραχωρούνται από τον νόμο για ορισμένο διάστημα για να απαγορεύσουν σε τρίτους τη χρήση των έργων τους χωρίς την άδεια του δημιουργού. Το πνευματικό δικαίωμα υφίσταται σε έργα λογοτεχνίας και τέχνης όπως βιβλία, θέατρο, ζωγραφική, γλυπτική, φωτογραφία, αρχιτεκτονική αλλά και άλλες δημιουργίες όπως λογισμικό ή βάσεις δεδομένων(databases). Περιλαμβάνει το δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου (περιουσιακό δικαίωμα) και το δικαίωμα της προστασίας του προσωπικού δεσμού του δημιουργού του ως προς αυτό (ηθικό δικαίωμα). Το πνευματικό δικαίωμα, ανάλογα με την νομοθεσία συνήθως αποκτάται αυτοδικαίως χωρίς να απαιτείται αίτηση του δημιουργού ή καταχώριση του έργου σε κάποια υπηρεσία.

Όπως γίνεται κατανοητό, από την πρώτη κιόλας ανάγνωση της έννοιας «πνευματική ιδιοκτησία», κρίνεται αναγκαία η ανάλυση των δύο επιμέρους όρων που την συναπαρτίζουν. Αφενός, ο όρος «ιδιοκτησία» υποδηλώνει τη νομική σχέση μεταξύ του ανθρώπου και ενός κινητού ή ακίνητου, υλικού ή άυλου πράγματος, ενώ ο όρος «πνευματική ιδιοκτησία» εισήχθη στη θεωρία αρχικά και μετέπειτα στη νομοθεσία και νομολογία για να υποδείξει τη νομική σχέση που ισχύει ανάμεσα στον άνθρωπο-δημιουργό με το έργο του λόγου, της τέχνης ή της επιστήμης, που παρήγαγε ο ίδιος.

Αντικείμενο λοιπόν, της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι το πνευματικό δημιούργημα και όχι η ύλη. Επιπλέον, είναι σαφές πως σκοπός του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι να προστατέψει τα δικαιώματα του δημιουργού τα οποία αφορούν το έργο του ενώ η ταυτόχρονα το γεγονός ότι η πνευματική ιδιοκτησία αναγνωρίζεται ως αγαθό άξιο νομικής προστασίας εξυπηρετεί περαιτέρω την πολιτισμική και οικονομική ανάπτυξη. Αυτό με τη σειρά του αποτελεί κίνητρο για δημιουργία και ρυθμιστικό παράγοντα της πολιτιστικής

---

⁷ Μαρίνος Μ. , (2004) , *Πνευματική ιδιοκτησία* , 2^η Έκδοση , Π-Ν Σάκκουλας.

«βιομηχανίας». ⁸ Επιπρόσθετα, η ολότητα διεκδικεί με τη σειρά της κάποιο μέρος της προστασίας εφόσον στοχεύει στην εκμετάλλευση⁹ των έργων και αξιώνει πρόσβαση στα πολιτιστικά έργα και τις πληροφορίες.

1.1.1 Το έργο.

Το έργο αποτελεί για την επιστήμη της πνευματικής ιδιοκτησίας, το προστατευτέο έννομο αγαθό, το αντικείμενο προστασίας. Για το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, η έννοια του έργου αποτελεί μία αόριστη έννοια, ώστε η εξειδίκευση του εννοιολογικού της περιεχομένου να επαφίεται στον εκάστοτε δικαστή, προσαρμόζοντάς το στις επιταγές της κοινωνικής και πολιτιστικής πραγματικότητας. Λαμβάνοντας αυτή τη παραδοχή υπόψη, εύλογα γεννιέται η εντύπωση πως οποιοδήποτε έργο προστατεύεται από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Πράγματι, με την επιφύλαξη κάποιου ειδικότερου νόμου, το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν διακρίνει ανάμεσα στις κατηγορίες έργων και την οικονομική τους αξία. Εξάλλου, πάγια αρχή που διέπει την επιστήμη της πνευματικής ιδιοκτησίας αποτελεί η προστασία των έργων ανεξαρτήτως της οικονομική τους αξία και τον προορισμό τους. Η πνευματική ιδιοκτησία προστατεύει το ίδιο το έργο το οποίο δημιουργείται με την εξωτερικήυση, η οποία μπορεί να είναι και εφήμερη (προφορική απαγγελία ενός ποιήματος). Σύμφωνα ωστόσο με το αμερικανικό δίκαιο απαιτείται σταθερή αποτύπωση και καταγραφή, καθώς για να προστατευτεί για παράδειγμα η δημιουργία ενός ποιήματος πρέπει να έχει αποτυπωθεί εγγράφως ή να έχει ηχογραφηθεί. Το δίκαιο προστατεύει την εξωτερικευμένη δημιουργία ενός έργου και όχι τις ιδέες που είχε ο δημιουργός στο μυαλό του και δεν τις έχει αποτυπώσει. Με αυτόν τον τρόπο το δίκαιο διακρίνει την μορφή/αποτύπωση από την ιδέα, αν και πολλές φορές η διάκριση αυτή είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτή.

---

⁸ Καλλινίκου Δ., ό.π σελ 3.

⁹ Η οποία καταλήγει υπερ των πολιτιστικών επιχειρήσεων και όχι του δημιουργού.

1.1.2 Έργο και ιδέα.

Τι αποτελεί όμως έργο? Θα μπορούσε άραγε κάποιος να προστατευτεί από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας επειδή «του έκλεψαν την ιδέα». Την απάντηση σε αυτό το ερώτημα δίνει η Συνθήκη του Παγκόσμιου Οργανισμού για την πνευματική ιδιοκτησία αναφέροντας πως : *"Η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας καλύπτει τις δημιουργίες, αλλά όχι τις ιδέες, τις διαδικασίες, τις μεθόδους λειτουργίας ή τις μαθηματικές έννοιες αυτές καθ'αυτές"*¹⁰. Η διχοτόμηση μεταξύ ιδέας και μορφής αποτελεί μία από τις πάγιες διακρίσεις για την πνευματική ιδιοκτησία. Το δίκαιο λοιπόν προστατεύει την εξωτερικευμένη ιδέα του δημιουργού την οποία έχει μετουσιώσει σε κάποια μορφή. Από την άλλη, οτιδήποτε παραμένει στον εσωτερικό κόσμο του δημιουργού εξαιρείται από την προστασία.

Το ζήτημα της διχοτόμησης μορφής- έργου ανέκαθεν είχε θεωρητικό και φιλοσοφικό υπόβαθρο. Οι γερμανοί Fichte και Kohler συνέβαλαν με τις προσεγγίσεις τους, στην καλύτερη κατανόηση της παραπάνω διάκρισης. Αρχικά, ο γερμανός φιλόσοφος Johann Gottlieb Fichte, επηρεασμένος από τις φιλοσοφικές προσεγγίσεις του Καντ, διαχώρισε την ιδέα από την μορφή : Η ιδέα αποτελεί ένα ελεύθερο και παράλληλα κοινό αγαθό. Οποιοσδήποτε μπορεί να σκεφτεί – προσεγγίσει μία ιδέα. Ωστόσο, ο τρόπος που θα μετουσιώσει ο εκάστοτε δημιουργός την ιδέα του, δίνοντας της σάρκα και οστά, αποτελεί δικό του κτήμα, καθώς αποτελεί και την μορφή του έργου. Ακολουθώντας την παραπάνω διάκριση, ο γερμανός νομικός Kohler προχωρά σε μια τριμερή διάκριση. Αποτυπώνει λοιπόν το τρίπτυχο ιδέα- εξωτερική μορφή του έργου και εσωτερική μορφή του έργου. Στην τελευταία, ανήκει ο σχεδιασμός και η εκτέλεση της ιδέας από τον δημιουργό. Αντιθέτως στην εξωτερική μορφή του έργου συγκαταλέγεται η έκφραση του έργου η οποία γίνεται αντιληπτή από τις ανθρώπινες αισθήσεις.

---

¹⁰ Άρθρο 2 Συνθήκης Παγκοσμίου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας για την πνευματική ιδιοκτησία.

Το ζήτημα διχοτόμησης μορφής και ιδέας, ακόμα και σήμερα ταλανίζει την επιστήμη της πνευματικής ιδιοκτησίας, ενώ παράλληλα προβληματίζει και τους εθνικούς και ευρωπαϊούς δικαστές οι οποίοι καλούνται να αποφανθούν επί αυτού του ζητήματος.

1.1.3 Έργο και πρωτοτυπία.

Είναι φανερό από τα παραπάνω πως το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύει την εξωτερικευμένη δημιουργία και όχι πιθανές ιδέες που έχει ο εκάστοτε δημιουργός ή δημιουργοί στο μυαλό τους. Το κενό όμως προκύπτει όταν αναρωτηθεί κανείς, το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύει όλα τα έργα που έχουν μορφή¹¹ ή κάποια απ' αυτά; Η απάντηση είναι πως μόνο τα πρωτότυπα έργα προστατεύονται και τι εννοούμε πρωτότυπο έργο; Σαφής ορισμός δεν υπάρχει και δεν ταυτίζεται με τον κόπο και την επιμέλεια και ότι πρέπει να εκφράζει, μέσω του έργου, κάτι από την προσωπικότητα του δημιουργού, κάτι από τη μοναδικότητα της κάθε προσωπικότητας. Το μέγεθος και η αξία τους έργου δεν έχουν σημασία. Το έργο προστατεύεται ανεξάρτητα από την καλλιτεχνική του αξία, ανεξάρτητα από τον παράνομο ή ανήτικο χαρακτήρα του και ανεξάρτητα από τον προορισμό του και τις ανάγκες που θα εξυπηρετήσει.

Οι προσπάθειες ωστόσο που έχουν γίνει από το εκάστοτε δίκαιο για να διατυπωθεί η σημασία της πρωτοτυπίας έχουν καταλήξει άλλοτε στο πιο αυστηρό ορισμό της και άλλοτε στο λιγότερο αυστηρό ο οποίος συνδέει την πρωτοτυπία με τον κόπο του δημιουργού¹² ή την δυνατότητα αντιγραφής¹³, την

---

¹¹Η προστασία της μορφής έναντι της ιδέας θεμελιώνεται με την αναφορά στο άρθρο 2 παρ.1 Ν.2121/1993 στην έννοια της «μορφής» ως προστατευόμενου στοιχείου του έργου και αναγνωρίζεται σε διεθνές επίπεδο στο άρθρο 9 παρ.2 της Συμφωνίας TRIPS και στο άρθρο 2 παρ.1 της Σύμβασης της Βέρνης (Ν.100/1975) και στο άρθρο 2 της WIPO Internet Treaty (Ν.3184/2003)

¹²Πρόκειται για την γνωστή θεωρία του «ιδρώτα του μετώπου» (sweat of the brow) που αγγλοσαξωνικού και αμερικανικού δικαίου του πλέον όμως τείνει να εγκαταλειφθεί αφότου το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ συνέδεσε την πρωτοτυπία με την δημιουργικότητα.

έκφραση της προσωπικότητας του, την ατομικότητα και την στατική μοναδικότητα¹⁴ κτλ. Το copyright θέτοντας από παλιά στο επίκεντρο την οικονομική διάσταση της πνευματικής ιδιοκτησίας, τείνει να θεωρεί πρωτότυπο κάθε έργο που δεν είναι αποτέλεσμα απλής αντιγραφής και προϋποθέτει μια ελάχιστη εργασία ή επένδυση και εμφανίζει επιπλέον ένα δημιουργικό επίπεδο που το διαφοροποιεί από τα συνηθισμένα, γεγονός το οποίο οφείλεται στην ατομικότητα του ως έκφραση της προσωπικότητας του. Επίσης, επειδή ο άνθρωπος έχει μοναδική προσωπικότητα και είναι στατιστικώς σπάνιο να δημιουργήσει ένα έργο κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο με τον οποίο το έχει δημιουργήσει κάποιος άλλος καταλήγουμε στο κριτήριο της στατιστικής μοναδικότητας ενός έργου έστω και χαμηλού επιπέδου έτσι ώστε αυτό να θεωρείται πρωτότυπο.

1.1.4 Ο δημιουργός

Ο δημιουργός είναι το υποκείμενο του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων. Η Διεθνής Σύμβαση της Βέρνης δεν περιλαμβάνει κάποιο γενικό ορισμό του αλλά σε αρκετές διατάξεις της αναφέρεται στην έννοια του «δημιουργού» και στην «προστασία των δικαιωμάτων του». Είναι γεγονός ότι ανάμεσα στο ευρωπαϊκό δίκαιο και στο αμερικανικό δίκαιο υπάρχει μια διακριτή αντίφαση απέναντι στο ποιος μπορεί να είναι ο δημιουργός. Από τη μία για το Ευρωπαϊκό (και ελληνικό) δίκαιο δημιουργός μπορεί να είναι μόνο φυσικό πρόσωπο¹⁵, αφού μόνο ο άνθρωπος μπορεί να δημιουργήσει πρωτότυπα πνευματικά έργα. Το αμερικανικό-αγγλοσαξονικό δίκαιο από την άλλη αποδέχεται ως δημιουργό και το νομικό

---

¹³ Βλ. Κουμάντος Γ., (2002) *Πνευματική Ιδιοκτησία*, 8^η Έκδοση, Π.Ν Σάκκουλα.

¹⁴ Έχει υποστηριχτεί και η άποψη του μεταβαλλόμενου ανάλογα με το έργο, κριτήριο όμως που δεν βρίσκει όμως νομοθετικό έρεισμα βλ. Κουμάντου Γ, σελ.109-110, Καλλινίκου Δ.σελ.30

πρόσωπο¹⁶, το οποίο μπορεί να έχει επενδύσει οικονομικά στην δημιουργία ενός έργου. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως κατά το ευρωπαϊκό δίκαιο το νομικό πρόσωπο δεν μπορεί να είναι κύριος του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας αφού ο δημιουργός μπορεί να μεταβιβάσει το περιουσιακό του δικαίωμα.

Παράλληλα, πέρα από τον δημιουργό, αποκτούν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και οι δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων.

1.1.5 Τα δικαιώματα και οι εξουσίες του δημιουργού.

Τα δικαιώματα του δημιουργού είναι άυλα δικαιώματα ιδιοκτησίας που αποκτώνται για κάθε είδος πρωτότυπου έργου που εκφράζεται σε οποιαδήποτε υλική μορφή.

Έργα άξια της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι, κατά συνέπεια, «γραπτά και προφορικά κείμενα», κυριότερα είδη των οποίων είναι οι επιστημονικές πραγματείες, οι διαλέξεις, οι πανεπιστημιακές παραδόσεις, τα λογοτεχνικά έργα κ.λπ., ενώ αναφέρονται και τα έργα των εικαστικών τεχνών, στα οποία περιλαμβάνονται μεταξύ των άλλων τα σχέδια και τα αρχιτεκτονικά έργα.

Με βάση τα παραπάνω, αντικείμενο του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας τυγχάνουν και οι πανεπιστημιακές εργασίες (ερευνητικές εργασίες, διπλωματικές εργασίες, μεταπτυχιακές και διδακτορικές διατριβές).

Ο δημιουργός του έργου αποκτά, με την δημιουργία του έργου, πνευματική ιδιοκτησία επί αυτού και κατέχει όλα τα δικαιώματα. Κυριότερα και άξια αναφοράς δικαιώματα είναι το ηθικό δικαίωμα το οποίο δεν δύναται να παραχωρηθεί και περιουσιακό δικαίωμα το οποίο δύναται να παραχωρηθεί υπό προϋποθέσεις. Σε γενικές γραμμές όμως με βάση τα δικαιώματα που του

---

¹⁶ Βλ. Καλλινίκου ό.π σελ.114

δίνονται, ο δημιουργός ασκεί εξουσίες πάνω στο έργο του και καταλήγει να είναι ο πλέον αρμόδιος και κύριος αυτού.

1.1.5.1 Το ηθικό δικαίωμα.

Το ηθικό δικαίωμα προστατεύει τον προσωπικό δεσμό του πνευματικού δημιουργού με το έργο του και απαρτίζεται από επιμέρους εξουσίες. Πρόκειται για την εξουσία δημοσίευσης, την εξουσία αναγνώρισης της πατρότητας, την εξουσία ακεραιότητας του έργου, την εξουσία προσπέλασης του έργου και την εξουσία μετάνοιας ή υπαναχώρησης. Βασικό χαρακτηριστικό και πάγια αρχή του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας αποτελεί ο αναλλοίωτος χαρακτήρας του ηθικού δικαιώματος. Το τελευταίο δεν δύναται να αποτελέσει αντικείμενο συμβατικής εκχώρησης. Δικαιολογητική βάση της παραπάνω αρχής αποτελεί ο ιδιαίτερος δεσμός του δημιουργού με το έργο του.

1.1.5.2 Το περιουσιακό δικαίωμα.

Το περιουσιακό δικαίωμα εξασφαλίζει στον δημιουργό την δυνατότητα να εκμεταλλευτεί οικονομικά τα έργα του. Το περιουσιακό δικαίωμα λοιπόν, χωρίζεται κι αυτό με τη σειρά του σε επιμέρους εξουσίες. Η διάκριση αυτή είναι σημαντική, γιατί ο νόμος επιτρέπει ρητά τη χωριστή εκμετάλλευση κάθε μιας από τις εξουσίες αυτές. Ο δημιουργός μπορεί συνεπώς να μεταβιβάσει ή να παραχωρήσει άδεια εκμετάλλευσης μόνο για μια ή για κάποιες από αυτές τις εξουσίες, κρατώντας τις άλλες για τον εαυτό του ή παραχωρώντας τις σε άλλους. Οι κυριότερες επιμέρους εξουσίες (τρόποι εκμετάλλευσης) είναι : η εγγραφή, η αναπαραγωγή, η δημιουργία παράγωγου έργου, η εξουσία διανομής, η εξουσία απαγόρευσης εισαγωγής αντιτύπων, η εξουσία εκμίσθωσης και δημόσιου δανεισμού, η παρουσίαση του έργου στο κοινό και τέλος η εξουσία δημόσιας εκτέλεσης και ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης.

1.1.6 Τα συγγενικά δικαιώματα.

Τα συγγενικά είναι ετερογενή. Από άποψη συστηματικής η νέα νομοθεσία αναφέρει τις τρεις κλασσικές κατηγορίες, δηλαδή των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών, παραγωγών υλικών φορέων και τηλεοπτικών οργανισμών.

Ο νόμος προβλέπει ως συγγενικό και συγκεκριμένο δικαίωμα των εκδοτών εντύπων. Ο κύκλος των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων είναι πιθανό να διευρυνθεί με την ανάπτυξη της τεχνολογίας (π.χ. δικαιώματα ηχολήπτη). Το σύστημα της προστασίας των συγγενικών δικαιωμάτων βασίζεται στην έννοια της άδειας, δηλαδή το αποκλειστικό και απόλυτο δικαίωμα που έχουν οι φορείς των δικαιωμάτων να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν ορισμένες πράξεις που αναφέρονται στο νόμο κατά τρόπο περιοριστικό. Υπό ορισμένες όμως προϋποθέσεις τα συγγενικά δικαιώματα διαμορφώνονται μόνο ως ενοχικά παρέχοντας μόνο δικαιώματα εύλογης αμοιβής στο χρήστη. Η νέα νομοθεσία, με την οποία για πρώτη φορά προστατεύονται στην Ελλάδα αυτά τα συγγενικά δικαιώματα, ακολουθεί κατ' αρχήν τις ρυθμίσεις της Διεθνούς Σύμβασης της Ρώμης(1961) σε ορισμένα μάλιστα σημεία βελτιώνει τη θέση των δικαιούχων. Όπως για τους δημιουργούς έτσι και για την προστασία των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων εισάγεται ο έγγραφος τύπος για τις δικαιοπραξίες που αφορούν τα συγγενικά δικαιώματα.¹⁷

Τα συγγενικά δικαιώματα κατέχουν σήμερα μεγάλο μερίδιο στον ευρύ κλάδο της πολιτιστικής εκμετάλλευσης. Η ανάγκη προστασίας τους έγινε αργότερα, όταν χάρη στην τεχνολογία έγινε δυνατή και η εγγραφή της ερμηνείας ή της εκτέλεσης των καλλιτεχνών. Οι καλλιτέχνες συμβάλλουν και αυτοί στον πολιτισμό αποτελώντας με τα έργα τους ζωντανά όργανα επικοινωνίας του πνευματικού δημιουργού με το κοινό του. Αυτή η συμβολή είναι τόσο έντονη που αναδεικνύει το πνευματικό έργο και εδραιώνεται στην πολιτιστική κληρονομιά

---

¹⁷Αντωνοπούλου Β., *Η Προστασία του συγγενικού δικαιώματος του παραγωγού φωνογραφημένων ιδίως μετά την πάροδο πενήνταετίας από την γέννηση του*, ΔίΜΕΕ 2014, σ.41-53

και ζωή ενός τόπου, ανάλογα πάντα με το ταλέντο και την προσπάθεια του καλλιτέχνη.

1.7 Οι δυνατότητα εξαιρέσεως από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας έχει περιορισμούς, οι οποίοι σκοπό έχουν να συμβιβάσουν την προστασία του δημιουργού με το δικαίωμα του χρήστη να απολαμβάνει το αποκτηθέν αντίτυπο ή δημιούργημα και με το δημόσιο συμφέρον. Οι περιορισμοί αφορούν το περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού καθώς το ηθικό δικαίωμα του πρέπει να γίνεται σεβαστό και να μην περιορίζεται. Το σύστημα του copyright προβλέπει μια γενική ρήτρα εξαίρεσης, την εύλογη χρήση «*fair use*», σύμφωνα με το οποίο δεν χρειάζεται κάποιος να πάρει άδεια από τον κύριο του δικαιώματος για να χρησιμοποιήσει το έργο κατά τρόπο που συνιστά εύλογη χρήση. Αντίθετα, το σύστημα «*droit d'auteur*» δεν προβλέπει παρόμοια γενική ρήτρα παρά μόνο κάποιες εξαιρέσεις τις οποίες προβλέπει ο νόμος (το ίδιο ισχύει και στην ελληνική νομοθεσία). Σύμφωνα με τους περιορισμούς αυτούς, ισχύει η στενή ερμηνεία ενώ απαγορεύεται η διασταλτική ερμηνεία και η εφαρμογή σε άλλες περιπτώσεις από αυτές που προβλέπει ο νόμος. Ο λόγος ύπαρξης των περιορισμών είναι η ικανοποίηση των συμφερόντων άλλων προσώπων και κυρίως της ολότητας. Τέλος, υπάρχουν και ειδικοί περιορισμοί όπως :η αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση, χρήση για λόγους ενημέρωσης, περιορισμοί για εκπαιδευτικούς λόγους, για την προώθηση της επιστήμης και την εξυπηρέτηση της κρατικής λειτουργίας, χρονικός περιορισμός. Αξίζει να σημειωθεί πως η χρονική διάρκεια του δικαιώματος του δημιουργού είναι όλη η ζωή του και εβδομήντα (70) χρόνια μετά το θάνατο του. Το ίδιο ισχύει και για το ηθικό δικαίωμα και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η χρονική διάρκεια για τα συγγενικά δικαιώματα είναι πενήντα (50) έτη.

2. Ιστορική αναδρομή στη νομική θεμελίωση της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας στον ψηφιακό κόσμο.

Η είσοδος στο θαυμαστό καινούριο κόσμο της Κοινωνίας της Πληροφορίας πυροδότησε σημαντικές εξελίξεις στον τομέα της διανοητικής ιδιοκτησίας. Τις συγκεκριμένες εξελίξεις καλείται να αντιμετωπίσει ο νομοθέτης καθώς η ψηφιακή διάχυση αγαθών προστατευόμενων από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας δημιουργεί σημαντικές προκλήσεις για την θωράκιση των δικαιωμάτων των δημιουργών. Οι προκλήσεις αυτές συνδέονται κυρίως με τη διακίνηση προστατευόμενων έργων ή συγγενικών δικαιωμάτων στις διάχυτες λεωφόρους του διαδικτύου. Έτσι λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε πως η είσοδος αυτή στον «θαυμαστό καινούριο κόσμο» συνεπάγεται με μία σειρά ευκολιών για τους χρήστες του διαδικτύου όπως η θέαση , η εγγραφή , η αναπαραγωγή , η αποθήκευση , η αντιγραφή έργων της πολιτιστικής βιομηχανίας και πολλών άλλων διευκολύνσεων ¹⁸. Τα παραπάνω «προνόμια» που χορηγούνται στους χρήστες, σε συνδυασμό με την ανωνυμία τους και την δυσκολία εντοπισμού τους καθιστούν τα προστατευόμενα έργα εύκολους στόχους προσβολής¹⁹ και τους δημιουργούς θύματα, των οποίων τα δικαιώματα θίγονται κατάφορα.

---

¹⁸Βλ. Γιαννόπουλος Γ., 2018 , *Εισαγωγή στη Νομική Πληροφορική*, Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη ,σελ 116 επ.

¹⁹ Η έννοια της προσβολής και συγκεκριμένα προσβολής των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την επιστήμη. Ανάμεσα σε πολλές θεωρίες που έχουν διατυπωθεί, αν θέλουμε να υιοθετήσουμε έναν ορισμό της έννοιας κατά το ηπειρωτικό σύστημα το οποίο αντανακλά και το ελληνικό δίκαιο και δίνει έμφαση στον προσωπικό δεσμό του δημιουργού με το έργο, θα μπορούσε να ειπωθεί πως δεκτό ότι συνιστά προσβολή η οποιαδήποτε παρεμβολή στο περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού , παρεμβολή που κατακρεουργεί τον παραπάνω δεσμό . Εάν θελήσουμε να δώσουμε έναν πιο επίσημο ορισμό της έννοιας προσβολής , τότε θα ακολουθήσουμε τον ορισμό κατά τον οποίο συνιστά προσβολή , οποιαδήποτε πράξη που έχει ως αντικείμενο όμοιο με αυτό της πνευματικής ιδιοκτησίας , γίνεται δε από τρίτο και όχι από τον δικαιούχο – δημιουργό , και με την προϋπόθεση ότι δεν εμπίπτει στις εξαιρέσεις του περιουσιακού δικαιώματος.

Η προσπάθεια διατύπωσης και θέσπισης κανόνων δικαίου οι οποίοι κωδικοποιούν και θωρακίζουν τα έννομα συμφέροντα του δημιουργού στον ψηφιακό κόσμο εκκινεί από τον χώρο του διεθνούς δικαίου ενώ παράλληλα βρίσκει έρεισμα στην προσβασιμότητα των έργων , τα οποία καθίστανται προσπελάσιμα πέρα από τα εθνικά όρια μιας πολιτείας .Στο κυβερνοχώρο τα πνευματικά έργα εμπλουτίζουν το περιβάλλον του διαδικτύου καθώς αποτελούν περιεχόμενο της Κοινωνίας της Πληροφορίας ²⁰.

Έτσι λοιπόν σε διεθνές πλαίσιο , έχουν κυρωθεί πολυμερείς συμβάσεις για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας: Η Διεθνής Σύμβαση της Βέρνης και η Διεθνής Σύμβαση της Ρώμης αποτελούν τα παλαιότερα και σημαντικότερα , αντιστοίχως νομοθετήματα για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων .

Το προστατευτικό πλαίσιο θωρακίζεται και με την ψήφιση δύο διεθνών Συνθηκών από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας²¹ , γνωστές ως «Συνθήκες Ίντερνετ». Πρόκειται για την Συνθήκη για την Πνευματική Ιδιοκτησία και για την Συνθήκη για τις ερμηνείες, εκτελέσεις και φωνογραφήματα .

Τα κείμενα αυτά έχουν κυρωθεί από το εθνικό μας δίκαιο και έχουν αποκτήσει υπερνομοθετική ισχύ όπως ορίζεται και στο άρθρο 28 παρ 1 του Συντάγματος μας ²².

---

²⁰ Ιγγλεζάκης Ι., 2018 , *Δίκαιο Πληροφορικής* , Αθήνα – Θεσσαλονίκη : Πι-Ν Σάκκουλας , σελ 73.

²¹World Intellectual Property Organisation (WIPO) .

²²Κατά το άρθρο 28 του Ελληνικού Συντάγματος : «Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας».

2.1 Το ευρωπαϊκό δίκαιο.

2.1.1 Η Οδηγία 2001/29/EK.

Η ανάγκη εύρεσης κανόνων που να διέπουν την ευρωπαϊκή ένωση έγκειται στο γεγονός ότι τόσο η κοινωνία της πληροφορίας όσο και η πνευματική ιδιοκτησία στην ψηφιακή της διάσταση έχουν κοινό παρονομαστή την προστασία της οικονομικής αξίας των άυλων αγαθών²³. Η καθιέρωση ενός ενιαίου κοινοτικού πλαισίου προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας εγκαθιδρύθηκε με την οδηγία 2001/29 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο²⁴. Ιδιαίτερα για την πνευματική ιδιοκτησία, ακολουθήθηκε ο κλασικός κανόνας συμπλήρωσης και προσαρμογής των ήδη υφισταμένων κανόνων στο ψηφιακό νέο περιβάλλον. Το πρώτο βήμα στο ευρωπαϊκό χώρο είχε γίνει ήδη από το 1995, όπου εκδόθηκε η πράσινη βίβλος για τα δικαιώματα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στη κοινωνία των πληροφοριών.

Η παρούσα οδηγία συμβαδίζει με τις Συνθήκες Έντερεντ μου αναλύθηκαν παραπάνω και έτσι δίνεται η δυνατότητα μεταφοράς όλων των διεθνών υποχρεώσεων που τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν αναλάβει, στο κοινοτικό πλαίσιο κατά τρόπο που θα ανταποκρίνεται στην εσωτερική αγορά. Σκοπός της είναι, όπως αυτό προκύπτει και από την αιτιολογική έκθεση της, η εξασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας. Κάτι τέτοιο θα δώσει ένα μεγάλο έναυσμα για δημιουργικότητα και καινοτομία, αλλά και στη δημιουργία ενός πλαισίου ευγενούς ανταγωνιστικότητας στην ευρωπαϊκή επικράτεια.²⁵ Πέρα από την παροχή κινήτρων και τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης των νέων, η οδηγία έχει και ως στόχο να σταθμίσει και να βρει ένα ενδιάμεσο νομικό πλαίσιο, απαλύνοντας τις τυχόν διαφορετικές νομικές πρακτικές που έχουν ακολουθήσει τα κράτη μέλη.

---

²³Βλ. Γιαννόπουλος ό.π 119.

²⁴Οδηγία 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας.

²⁵Βλ. αιτιολογική σκέψη 3 Οδηγίας 2001/29/EK.

Στην οδηγία 2001/29 ΕΚ για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας ,τυποποιούνται ρητά τα δικαιώματα του δημιουργού. Το δικαίωμα αναπαραγωγής ,αυτό της διάθεσης και παρουσίασης στο κοινό ,και το δικαίωμα διανομής .Αξίζει να σημειωθεί πως η Οδηγία βασίζεται σε αρχές και ρυθμίσεις που έχουν ήδη επικρατήσει και τυποποιηθεί σε προγενέστερα ευρωπαϊκά κείμενα , και έχουν μορφοποιηθεί έτσι ώστε να προσαρμόζονται στην κοινωνία της πληροφορίας ²⁶. Τέλος η Οδηγία στο πέμπτο της άρθρο ορίζει έναν κλειστό κατάλογο εξαιρέσεων οι οποίοι θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο της παρούσης.

2.1.2 Η Οδηγία 790/2019/ΕΕ.

Η Οδηγία 790/2019/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρώπης της 17^{ης} Απριλίου του 2019 «για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ» διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο καθώς καλείται να καλύψει τα κενά που έχουν δημιουργηθεί τα τελευταία 18 χρόνια από την κύρωση της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ και παράλληλα να ανταποκριθεί στις επιταγές τις νέας ψηφιακής πραγματικότητας.

Όπως προκύπτει και από τον εισαγωγικό τίτλο της Οδηγίας, περιεχόμενο –εκτός άλλων- είναι η τροποποίηση των Οδηγιών 2001/29/ΕΚ και 96/9. Βασική αποστολή της Οδηγίας είναι η περαιτέρω εναρμόνιση του ενωσιακού δικαίου στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Η εναρμόνιση αυτή φαντάζει επιτακτική και υπαγορεύεται από την ολοένα αυξανόμενη διασυνοριακή ροή έργων, την

---

²⁶Κατά την αιτιολογική σκέψη 20 της οδηγίας αναφέρονται τα εξής : «Η παρούσα οδηγία βασίζεται σε αρχές και ρυθμίσεις ήδη κατοχυρωμένες από τις ισχύουσες οδηγίες στον συγκεκριμένο τομέα, ιδίως δε από τις οδηγίες 91/250/ΕΟΚ(5), 92/100/ΕΟΚ(6), 93/83/ΕΟΚ(7), 93/98/ΕΟΚ(8) και 96/9/ΕΚ(9), και αναπτύσσει αυτές τις αρχές και ρυθμίσεις εντάσσοντάς τες στην κοινωνία της πληροφορίας. Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας εφαρμόζονται υπό την επιφύλαξη των εν λόγω οδηγιών, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά στην παρούσα οδηγία».

αλματώδη διάδοση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, και τις εν γένει ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις.

Επιπλέον η Οδηγία στοχεύει στον εκσυγχρονισμό του νομικού πλαισίου που ρυθμίζει τις χρήσεις προστατευόμενου περιεχομένου θεσπίζοντας ένα πλέγμα διατάξεων που αφορούν τόσο τους δημιουργούς όσο και τους δικαιούχους των συγγενικών δικαιωμάτων. Περαιτέρω επιδιώκει να καλύψει την ανασφάλεια δικαίου που έχει δημιουργηθεί ως προς την ψηφιακή και διασυνοριακή εκμετάλλευση των έργων και του προστατευόμενου περιεχομένου.

Συλλήβδην η θέσπιση της Οδηγίας 790/2019/ΕΕ επικεντρώνεται στην υλοποίηση τριών βασικών επιτεύξεων. Αρχικός πυλώνας αποτελεί η διασφάλιση της καλύτερης πρόσβασης των πολιτών και των επιχειρήσεων στα ψηφιακά αγαθά και τις υπηρεσίες που διαχέονται στην Ευρώπη. Η επίτευξη ενός τέτοιου στόχου προϋποθέτει την άμεση αντιμετώπιση της ανομοιομορφίας δικαίου που επικρατεί στις διάφορες έννομες τάξεις των κρατών μελών ιδιαίτερα όσο αφορά την ψηφιακή και μη χρήση έργων²⁷. Περαιτέρω επιχειρείται η διαμόρφωση των καταλλήλων συνθηκών προκειμένου να ανθίσει το ψηφιακών δικτύων. Τέλος επιχειρείται η μεγιστοποίηση της Ευρωπαϊκής ψηφιακής οικονομίας, μέσω της δημιουργίας ενός πρόσφορου πεδίου εκμετάλλευσης των νέων τεχνολογιών, της τεχνητής νοημοσύνης και των μεγάλων δεδομένων.

Ο ευρωπαϊκός νομοθέτης στις πρώτες διατάξεις της Οδηγίας έχει επιλέξει να θεσπίσει ορισμένους υποχρεωτικούς περιορισμούς στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας με γνώμονα την αρχή της αναλογικότητας. Η επιλογή αυτή διέπεται από την ανάγκη ενίσχυσης των μη κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων που συνδέονται με την έρευνα, την εκπαίδευση και την διατήρηση πολιτιστικής κληρονομιάς²⁸. Τέλος βασικό έρεισμα της θέσπισης των παραπάνω περιορισμών

---

²⁷ Bottis, M., Papadopoulos, M., Zampakolas, C., & Ganatsiou, P. (2019). *Text and Data Mining in Directive 2019/790/EU Enhancing Web Harvesting and Web-Archiving in Libraries and Archives*. *Open Journal of Philosophy*, 9,369-395. <https://doi.org/10.4236/ojpp.2019.93024> (τελευταία πρόσβαση 10-09-2022).

²⁸ Παραμυθιώτης Γ. (2020), *Πρόσφατες εξελίξεις στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας*, <https://imegseevee.gr/wp-content/uploads/2020/12/paramithiotis.pdf> (τελευταία πρόσβαση 01-09-2022).

είναι η ενίσχυση επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης, του machine learning και των Big Data.

Στην παρούσα μελέτη θα αναλυθεί η ανάγκη θέσπισης των ανωτέρω περιορισμών με φάση το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο ενώ παράλληλα θα εξεταστεί και η προστασία των δικαιούχων ύστερα από την εγκαθίδρυση των παραπάνω περιορισμών με βάση των υποχρεωτικό τους χαρακτήρα.

Τέλος, η Οδηγία 790/2019 αποτελεί αποτέλεσμα βραχυχρόνιων διαβουλεύσεων και συζητήσεων. Ακόμα και μετά τη δημοσίευσή της στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 17 Μαΐου 2019 και την θέση σε ισχύ της με το πέρας είκοσι ημερών από την ως άνω ημερομηνία, η Οδηγία αποτελεί – όπως θα αναλυθεί και παρακάτω- πηγή αντιδράσεων και εναντιώσεων από τα κράτη μέλη της Ένωσης.

3.Οι νέες θεσπιζόμενες εξαιρέσεις της Οδηγίας 790/2019 : κατάφορη προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού ή προσαρμογή στην ψηφιακές επιταγές?

3.1 Μπορεί ένα δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας να περιοριστεί ?

Το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ομοιάζει με αυτό της κυριότητας επί των πραγμάτων :Όπως ο κύριος των πραγμάτων έχει την απόλυτη και αποκλειστική εξουσία επί του πράγματος, έτσι και ο δημιουργός αποκτά το δικαίωμα να ασκεί τις εξουσίες που απορρέουν από το περιουσιακό και ηθικό δικαίωμα αποκλειστικά. Το δικαίωμα αυτό μάλιστα τριτενεργεί, αντιτάσσεται δηλαδή έναντι τρίτων , αφού αποκλειστικός δικαιούχος στην απόλαυση των εκ της πνευματικής ιδιοκτησίας εξουσιών αποτελεί ο δημιουργός, αποκλείοντας την προσβολή τους από οποιονδήποτε τρίτο. Υπό το ίδιο ratio, τόσο οι δικαιούχοι των συγγενικών δικαιωμάτων όσο και οι κατασκευαστές βάσεων δεδομένων αποκτούν την παραπάνω αποκλειστική εξουσία. Υπάρχουν ωστόσο περιπτώσεις

στις οποίες η καθολικότητα του παραπάνω δικαιώματος υποχωρεί με αποτέλεσμα να επιτρέπεται η χρήση του έργου από τρίτους μη αποκλειστικούς δικαιούχους επί του έργου. Στις περιπτώσεις αυτές γίνεται λόγος για εξαίρεση στα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας των οποίων ο καθολικός και απόλυτος χαρακτήρας κάμπτεται προς όφελος των χρηστών και του γενικότερου κοινωνικού συμφέροντος. Στην συγκεκριμένη περίπτωση η αναγκαιότητα θέσπισης ορισμένων εξαιρέσεων που παραβιάζουν τον απόλυτο χαρακτήρα των δικαιωμάτων του δημιουργών βασίζεται σε θεμελιώδεις ατομικές ελευθερίας (όπως η εκπαίδευση, η ενημέρωση και η ελευθερία λόγου). Τέλος, η παραπάνω κάμψη του απόλυτου και αποκλειστικού χαρακτήρα των δικαιωμάτων υλοποιείται μέσω νομοθετικών περιορισμών της πνευματικής ιδιοκτησίας και αφορούν μόνο συγκεκριμένες χρήσεις έργων²⁹.

3.2 Το τεστ τριών σταδίων ως αντισταθμιστικός παράγοντας υπέρ του δημιουργού.

Σε κάθε περίπτωση περιορισμού του δικαιώματος αναπαραγωγής θα πρέπει να πληρείται το τεστ τριών σταδίων το οποίο προβλέπεται τόσο στην εγχώρια νομοθεσία με το άρθρο 28Γ του νόμου 2121/1993³⁰, όσο και στο άρθρο 5 παρ 5 της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ. Κατά τη διαδικασία των τριών σταδίων οι προβλεπόμενοι στην εθνική νομοθεσία περιορισμοί, **α)** εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις **β)** δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου και **γ)** δεν θίγουν αδικαιολόγητα τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου.

---

²⁹ Βλ Παραμυθιώτης ό.π σελ 18 επ.

³⁰ Αναλυτικά ορίζει ότι «Οι περιορισμοί που προβλέπονται στο τέταρτο κεφάλαιο του Ν. 2121/1993, όπως ισχύει, εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, οι οποίες δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου και δεν θίγουν αδικαιολόγητα τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου (άρθρο 5 παρ. 5 Οδηγίας 2001/29).»

3.3 Η αναγκαιότητα θέσπισης νέων περιορισμών.

Η θέσπιση νέων εξαιρέσεων και περιορισμών δυνάμει της Οδηγίας 790/2019/ΕΕ βρίσκει έρεισμα στο γεγονός πως οι ήδη υπάρχουσες εξαιρέσεις δεν καλύπτουν τις νέες μορφές χρήσεως των έργων οι οποίες ανακύπτουν δυνάμει των νέων τεχνολογιών. Ειδικότερα δε, στους τομείς της εκπαίδευσης, της έρευνας και της καινοτομίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς, οι διασυνοριακές χρήσεις των έργων στο ψηφιακό περιβάλλον γίνεται ολοένα πιο επιτακτική για την εξυπηρέτηση της επιστημονικής έρευνας, την διδασκαλία και την διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς . Ωστόσο, οι ήδη θεσπιζόμενες εξαιρέσεις, κυρίως δυνάμει της Οδηγίας 2001/29 θα μπορούσαν να αποβούν μοιραίες για την προστασία των δικαιωμάτων των πνευματικών δημιουργών, καθώς από τους υφιστάμενους περιορισμούς γεννιέται ανασφάλεια δικαίου, δεδομένων των νέων τρόπων αξιοποίησης των πνευματικών δημιουργημάτων στον ψηφιακό κόσμο. Στα πλαίσια αυτό, οι νέες θεσπιζόμενες εξαιρέσεις που τυποποιούνται στην Οδηγία 790/2019 καλούνται να εξισορροπήσουν τα δικαιώματα των δημιουργών αφενός, αφετέρου δε τα συμφέροντα των χρηστών.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 5 της Οδηγίας, οι ψηφιακές τεχνολογίες γεννούν καινούριους τρόπους χρήσης και αξιοποίησης των πνευματικών δημιουργημάτων, ιδίως δε στους προαναφερόμενους τομείς, οι οποίοι δεν καλύπτονται με ακρίβεια από τις ήδη υπάρχουσες και προαιρετικές εξαιρέσεις. Οι νέες προβλεπόμενες εξαιρέσεις τροποποιούν και συμπληρώνουν εύρος ήδη θεσπιζόμενων περιορισμών που αποτυπώνονται στο πλέγμα του ευρωπαϊκού κεκτημένου , ιδιαίτερα δε σε πλήθος ευρωπαϊκών Οδηγιών για την πνευματική ιδιοκτησία.

Η διατήρηση των υφιστάμενων εξαιρέσεων και περιορισμών στον δικαιοσύνη κόσμο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι απαραίτητη υπό το πρίσμα της τροποποίησης ή εμπλούτισής της με νέες προβλέψεις. Στο πνεύμα αυτό, η Οδηγία 790/2019 προβλέπει νέες εξαιρέσεις και περιορισμούς για την χρήση νέων τεχνολογιών στον τομέα της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων, για την χρήση έργων για

εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς και για την διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Όπως ειπώθηκε παραπάνω, ο προαιρετικός χαρακτήρας των ήδη υφισταμένων περιορισμών σε συνδυασμό με την νέα ψηφιακή πραγματικότητα καθιστά αναγκαία την μεταρρύθμιση τους και περαιτέρω τις Οδηγίες στις οποίες αυτοί οι περιορισμοί τυποποιούνται. Η Οδηγία 790/2019/ΕΕ τροποποιεί κατά κύριο λόγο τις Οδηγίες 96/6³¹, 2001/29³² και 2009/24³³.

Στο σώμα της Οδηγίας τυποποιούνται συγκεκριμένες εξαιρέσεις και περιορισμοί στα δικαιώματα των πνευματικών δημιουργών. Πρόκειται για την εισαγωγή υποχρεωτικών περιορισμών των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, οι οποίοι αφορούν την χρήση τεχνολογιών με σκοπό την εξόρυξη δεδομένων με σκοπό αφενός την ενθάρρυνση και την καινοτομία στον τομέα των ερευνητικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων με την οποία υλοποιείται και η συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα σε διασυνοριακό επίπεδο. Περαιτέρω η εκμετάλλευση μίας πρακτικής όπως αυτής της εξόρυξης αποτελεί ουσιαστικό πυλώνα για την διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς αφού προσφέρει την δυνατότητα ψηφιοποίησης έργων και περαιτέρω την δημιουργία ψηφιακών αρχείων και συλλογών. Η υλοποίηση των παραπάνω παραμέτρων καθίσταται εφικτή με την εισαγωγή ορισμένων εξαιρέσεων στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Στην παρούσα ενότητα θα αναλυθούν οι παραπάνω περιορισμοί και θα εξεταστεί η θέση του πνευματικού δημιουργού ύστερα από την θέσπιση των συγκεκριμένων διατάξεων.

---

³¹ Οδηγία 96/9/ΕΟΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαρτίου 1996, σχετικά με τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων.

³² Οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας.

³³ Οδηγία 2009/24/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009, για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών.

3.5 Οι προγενέστερες της Οδηγίας εξαιρέσεις.

Η υιοθέτηση συγκεκριμένων διατάξεων και η τήρηση ορισμένων προϋποθέσεων με σκοπό τον περιορισμό των απορρεουσών εκ του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας εξουσιών του δημιουργού, δεν αποτελεί κάποια ριζοσπαστική καινοτομία της Οδηγίας 790/2019, καθώς ήδη στην Οδηγία 2001/29ΕΚ έχουν κυρωθεί συγκεκριμένες εξαιρέσεις στο δικαίωμα αναπαραγωγής του δημιουργού.

Το ευρωπαϊκό κεκτημένο, όπως αυτό σκιαγραφείται μέσα από την Οδηγία 2001/29ΕΚ για την πνευματική ιδιοκτησία, θεσπίζει ένα φάσμα εξαιρέσεων και περιορισμών με γνώμονα την ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων του δημιουργού και των συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου. Οι περιορισμοί αυτοί έχουν κατά κύριο λόγο προαιρετικό χαρακτήρα, εκτός από την περίπτωση της προσωρινής αναπαραγωγής εντάσσοντας και τις περιπτώσεις των παρεπόμενων ή μεταβατικών πράξεων αναπαραγωγής.

Ήδη ο ευρωπαίος νομοθέτης από το 2001 είχε προβλέψει εξαιρέσεις στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, επιτρέποντας ορισμένες χρήσεις του έργου καθιστώντας έτσι επιτρεπτή την αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση, την αναπαραγωγή για ερευνητικούς σκοπούς και διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επιπλέον εισήγαγε την εξαίρεση στο δικαίωμα αναπαραγωγής και παρουσίασης στο κοινό³⁴ για λόγους διδασκαλίας, έρευνας και ενημέρωσης του

---

³⁴ Ο όρος της «παρουσίασης» στο κοινό, απασχόλησε ιδιαίτερα την διεθνή νομολογία. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε υπόθεσή του πως αναλύοντας την έννοια «παρουσίαση στο κοινό» καθώς δεν ορίζεται με ακρίβεια στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/29, κατέληξε στο συμπέρασμα πως η έννοια της παρουσίασης στο κοινό πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως και κατά περίπτωση. Ο όρος «παρουσίαση» συναπαρτίζεται από την πράξη παρουσίασης και την μετέπειτα παρουσίαση του έργου αυτού σε κοινό. Αναλυτικότερα, «πράξη παρουσίασης» σημαίνει πως το έργο βρίσκεται στη διάθεση του κοινού ώστε «το κοινό» να έχει πρόσβαση στο έργο, χωρίς να έχει σημασία αν κάνουν χρήση της πρόσβασης αυτής, ενώ «κοινό» θεωρείται ένας μεγάλος απροσδιόριστος αριθμός ατόμων - αποδεκτών τον οποίο όμως είχε ληφθεί υπόψη από

κοινού. Έτσι λοιπόν το δικαίωμα του δημιουργού στην αναπαραγωγή του έργου υποχωρεί υπό το πρίσμα των παραπάνω εξαιρέσεων. Δικαιολογητική βάση, όπως αυτή διατυπώνεται στην και στην αιτιολογική έκθεση της Οδηγίας αποτελεί η εξασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας. Κάτι τέτοιο θα δώσει ένα μεγάλο έναυσμα για δημιουργικότητα και καινοτομία, αλλά και στη δημιουργία ενός πλαισίου ευγενούς ανταγωνιστικότητας στην ευρωπαϊκή επικράτεια.³⁵

Η έννοια της αναπαραγωγής του έργου μπορεί να καταταμηθεί σε ειδικότερες κατηγορίες. Λαμβάνοντας υπόψη πως η έννοια αυτή διακρίνεται σε άμεση και έμμεση, μόνιμη ή προσωρινή, ολική και μερική κρίνεται αναγκαία και η ανάλυση των επιμέρους όρων.

Ως προς την πρώτη κατηγορία, άμεση είναι η αναπαραγωγή ενός έργου που γίνεται απευθείας σε ίδιο ή διαφορετικό μέσο, αντιθέτως δε, η έμμεση αναπαραγωγή προϋποθέτει την μεσολάβηση ενός ενδιάμεσου φορέα.³⁶ Για την διάκριση μεταξύ μόνιμης ή προσωρινής αναπαραγωγής, αρκεί να λάβουμε υπόψη ενδέχεται να υπάρξουν αναπαραγωγές που οδηγούν στην δημιουργία αρχείων "cache". Αρχείων δηλαδή που δεν έχουν ως αποτέλεσμα την δημιουργία

τον δημιουργό κατά την πράξη παρουσίασης. Αντιθέτως, όταν το έργο καθίσταται προσβάσιμο σε έναν αριθμό ατόμων που δεν είχε ληφθεί υπόψη κατά την αρχική παρουσίαση, τότε αυτός ο αριθμός ατόμων αποτελεί «νέο κοινό» και η αρχική πράξη παρουσίασης διαφοροποιείται και γίνεται λόγος για «νέα παρουσίαση». Κατά τον παραπάνω συλλογισμό, η έννοια της παρουσίασης στο κοινό, θα πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως, ώστε να επιτευχθεί και ο κύριος σκοπός της Οδηγίας, που συνίσταται στην κατοχύρωση ενός υψηλού επιπέδου προστασίας των δημιουργών ώστε να λαμβάνουν εύλογη αμοιβή κατά την παρουσίαση των έργων τους στο κοινό

³⁵ Κατά την αιτιολογική σκέψη 3, της Οδηγίας αναφέρονται τα εξής: «Η εναρμόνιση του νομικού πλαισίου περί δικαιώματος του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων, αυξάνοντας την ασφάλεια του δικαίου και διασφαλίζοντας ταυτόχρονα ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της διανοητικής ιδιοκτησίας, θα ενθαρρύνει τη διενέργεια σημαντικών επενδύσεων στη δημιουργικότητα και την καινοτομία, συμπεριλαμβανομένης της υποδομής των δικτύων, και θα οδηγήσει με τη σειρά της στην ανάπτυξη και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, όσον αφορά τόσο τη διάθεση του περιεχομένου των έργων και την πληροφορική, όσο και γενικότερα ένα ευρύ φάσμα βιομηχανικών και πολιτιστικών κλάδων αυτό θα συμβάλει στη διατήρηση θέσεων απασχόλησης και στη δημιουργία νέων».

³⁶ Για τον ορισμό του όρου αναπαραγωγής βλ. Καλλίνικου ό.π σελ 142 επ.

ενός μόνιμου αντιγράφου (μόνιμη αναπαραγωγή) αλλά οδηγούν στην δημιουργία ενός μη ορατού αντιγράφου στη μνήμη του υπολογιστή.

Ο υποχρεωτικός περιορισμός του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας αναφέρεται σε πράξεις προσωρινής αναπαραγωγής έργου, ή στις περιπτώσεις μεταβατικών πράξεων αναπαραγωγής δεδομένου πως η παραπάνω είναι απαραίτητη για την μετάδοση περιεχομένου εντός ενός δικτύου μέσω διαμεσολαβητή ή για την νόμιμη χρήση προστατευόμενου έργου, με την προϋπόθεση πως οι πράξεις αυτές δεν έχουν κάποια ανεξάρτητη οικονομική σημασία³⁷.

Από την άλλη, σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ 2 της Οδηγίας 2001/29 ΕΚ δίνεται η δυνατότητα στα κράτη μέλη να θεσπίζουν εξαιρέσεις στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας μην προσδίδοντας έτσι υποχρεωτικό χαρακτήρα σε συγκεκριμένους περιορισμούς που διατυπώνονται στο *corpus* της εν λόγω διάταξης. Αναλυτικότερα η ανωτέρω παράγραφος ορίζει έναν κλειστό κατάλογο εξαιρέσεων του περιουσιακού δικαιώματος και κατ' επέκταση του δικαιώματος της αναπαραγωγής. Μεταξύ άλλων η εν λόγω διάταξη, προβλέπει την δυνατότητα των κρατών μελών να ορίζουν εξαιρέσεις ή περιορισμούς στο δικαίωμα αναπαραγωγής του δημιουργού όταν πρόκειται για αναπαραγωγές σε οποιοδήποτε μέσο που πραγματοποιούνται από φυσικό πρόσωπο για ιδιωτική χρήση³⁸ και για μη άμεσους ή έμμεσους εμπορικούς σκοπούς, υπό τον όρο ότι οι δικαιούχοι λαμβάνουν δίκαιη αποζημίωση, περαιτέρω την περίπτωση αναπαραγωγής υπό την προϋπόθεση πως γίνεται από προσιτή στο κοινό βιβλιοθήκη ή άλλον πολιτιστικό φορέα, τηρούμενης πάντα της προϋπόθεσης της

---

³⁷ Βλ. αρ. 5 παρ 1 Οδ 2001/29ΕΚ.

³⁸ Η εννοιολογική προσέγγιση του όρου , πρέπει να γίνει αρνητικά , καθώς δεν υπάρχει κάπου στον νόμο ο θετικός ορισμός της εν λόγω έννοιας . Έτσι θα πρέπει να οριστεί τι δεν αποτελεί ιδιωτική χρήση . Κατά τα παραπάνω δεν αποτελεί ιδιωτική χρήση η χρήση από τους λεγόμενους «μεγάλους χρήστες» . Ως μεγάλοι χρήστες νοούνται οι εταιρείες , οι επιχειρήσεις , οι οργανισμοί κ.α . Από τον ορισμό αυτό συνάγεται η αρνητική προσέγγιση του όρου «ιδιωτική χρήση», εντάσσοντας στο εννοιολογικό της περιεχόμενο την αναπαραγωγή από τον χρήστη για προσωπική του χρήση ή για χρήση του στενού οικογενειακού του κύκλου, μη καθιστώντας έτσι το έργο προσπελάσιμο σε ένα ευρύ αριθμό του ατόμων που εκφεύγουν από τα στενά όρια της κοινωνικής και προσωπικής του συναναστροφής.

απαλλαγής του χαρακτήρα της αναπαραγωγής από εμπορικές επιδιώξεις. Τέλος, πέρα των ανωτέρω εξαιρέσεων, τυποποιούνται επίσης οι περιπτώσεις στις οποίες το δικαίωμα του δημιουργού υποχωρεί για την εξυπηρέτηση επιστημονικών σκοπών, την διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας και την διευκόλυνση ατόμων με αναπηρίες. Σε κάθε μία από τις παραπάνω εξαιρέσεις, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και να σταθμίζεται το συμφέρον του δημιουργού, κάτι που επιβεβαιώνεται από τον ρητό αποκλεισμό του εμπορικού σκοπού, παράμετρος που συνοδεύει την κάθε εξαίρεση ξεχωριστά και από την υποχρέωση αναγραφής του ονόματος του δημιουργού στην περίπτωση που διεξάγεται κάποια πράξη αναπαραγωγής για την εξυπηρέτηση εκπαιδευτικών, ερευνητικών και επιστημονικών σκοπών.

Άξια αναφοράς αποτελεί η αντανάκλαση των ανωτέρω εξαιρέσεων και στην ελληνική έννομη τάξη: Οι παραπάνω περιορισμοί τυποποιούνται στον Ν. 2121/1993 στα άρθρα 18 έως 28B. Τα συγκεκριμένα άρθρα αποτυπώνουν μερικούς από τους προαναφερθέντες περιορισμούς γεγονός που επαληθεύει τον προαιρετικό τους χαρακτήρα.

Αναλυτικότερα, άξιο αναφοράς αποτελεί το δικαίωμα στην ιδιωτική χρήση που προβλέπεται στο άρθρο 18 του Ν.2121/1993. Το ελληνικό δίκαιο αντιμετωπίζει την αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση, με την προϋπόθεση καταβολής εύλογης αμοιβής στους δημιουργούς και σε ορισμένους δικαιούχους συγγενικών δικαιωμάτων. Η πρόβλεψη αυτή συνάδει και με το Ελληνικό Σύνταγμα, όπου προβλέπει την ισότητα ενώπιον του νόμου³⁹, και την οικονομική ελευθερία⁴⁰ αφού ρυθμίζει κατά τρόπο γενικό την υποχρέωση των οφειλετών για καταβολή εύλογης αμοιβής, στους δικαιούχους της πνευματικής ιδιοκτησίας, δηλαδή στους δημιουργούς και στους δικαιούχους των συγγενικών δικαιωμάτων⁴¹.

---

³⁹ Κατά το α.4παρ1 του Συντάγματος ορίζεται ότι: «Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου».

⁴⁰ Κατά το αρ.5 παρ 1 του Συντάγματος ορίζεται ότι: «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.»

⁴¹ Καλλίνικου (2007) ό.π, σελ.255.

Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 18 του ν.2121/1993 προβλέπει την περίπτωση της αναπαραγωγής χωρίς την καταβολή εύλογης αμοιβής με την προϋπόθεση ότι το έργο έχει νομίμως δημοσιευτεί και εφόσον γίνεται για ιδιωτική χρήση . Ως δημοσίευση⁴² ορίζεται η διάθεση του έργου από τον δημιουργό , καθιστώντας το προσιτό στο κοινό . Κρίσιμο στοιχείο είναι η αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση να γίνεται από νομίμως δημοσιευθέν έργο , καθώς δεν νοείται αναπαραγωγή από αντίτυπο ή πρωτότυπο έργο που δεν έχει δημοσιευτεί νόμιμα , αποκλείοντας έτσι και την αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση από παράνομους διαδικτυακούς τόπους , κοινώς τις πειρατικές σελίδες .

Πέρα από το παραπάνω δικαίωμα που ωφελεί τους χρήστες αναγνωρίζονται στα επόμενα άρθρα του Νόμου οι εξής εξαιρέσεις: Η παράθεση αποσπασμάτων (άρθρο 19), η αναπαραγωγή σε σχολικά βιβλία (άρθρο 20), η αναπαραγωγή για λόγους διδασκαλίας (άρθρο 21), η δημιουργία αντιτύπων για μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες (άρθρο 22), η αναπαραγωγή ταινιών με σκοπό την δημιουργία αρχείου (άρθρο 23), η αναπαραγωγή για δικαστικούς και διοικητικούς σκοπούς (άρθρο 24), η χρήση περιεχομένου για λόγους ενημέρωσης (άρθρο 25), η χρήση εικόνων σε δημόσιους χώρους (άρθρο 25), η δημόσια εκτέλεση στις περιπτώσεις των επισήμων τελετών και των σχολικών εκδηλώσεων (άρθρο 27), οι ορισμένες χρήσεις ορφανών έργων (άρθρο 27^α), η έκθεση εικαστικών έργων εντός μουσείων και την αναπαραγωγή τους σε καταλόγους για διευκόλυνση της πώλησής τους (άρθρο 28) και τέλος την αναπαραγωγή προς όφελος των τυφλών και των κωφάλαλων (άρθρο 28^Α).

Περαιτέρω, στον ελληνικό νόμο τυποποιείται ρητά και η εξαίρεση από το δικαίωμα της αναπαραγωγής του δημιουργού στο άρθρο 28B. Η συγκεκριμένη διάταξη εξαιρεί από το δικαίωμα ορισμένες πράξεις αναπαραγωγής που έχουν ως αποκλειστικό σκοπό να επιτρέψουν: α) την εντός δικτύου μετάδοση μεταξύ τρίτων μέσω διαμεσολαβητή και β) τη νόμιμη χρήση ενός έργου ή άλλου

---

⁴² Η έννοια απασχόλησε ιδιαίτερα την νομολογία του ΔΕΕ , το οποίο έχει καταλήξει στο συμπέρασμα πως ο όρος θα πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως και in concreto.

προστατευόμενου αντικειμένου, και οι οποίες δεν έχουν καμία ανεξάρτητη οικονομική σημασία.

5. Οι νέες εξαιρέσεις της Οδηγίας 790/2019/ΕΕ.

Η Οδηγία 790/2019 για τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας στην ενιαία ψηφιακή αγορά, θεσπίζει τρεις υποχρεωτικές εξαιρέσεις στα δικαιώματα των δημιουργών και των δικαιούχων με στόχο την υλοποίηση του ψηφιακού μετασχηματισμού και την προώθηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ενθάρρυνση και την προώθηση της επιστημονικής έρευνας. Για τον λόγο αυτό, κατά την ενσωμάτωση της ανωτέρω Οδηγίας στην εκάστοτε εγχώρια έννομη τάξη του κάθε κράτους μέλους, κρίνεται επιτακτική και η συμμετοχή πολιτιστικών φορέων τους οποίους άμεσα αναφέρονται οι εξαιρέσεις που θεσπίζει η Οδηγία.

Η εισαγωγή υποχρεωτικών περιορισμών στα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας η οποία αφορά την εξόρυξη δεδομένων και κειμένων, την διασυνοριακή κυκλοφορία διδακτικού υλικού με σκοπό την ενθάρρυνση και τη διευκόλυνση της έρευνας και την δημιουργία ψηφιακών αποθεμάτων που θα περιλαμβάνουν έργα τα οποία βρίσκονται ήδη στην συλλογή κάποιου πολιτιστικού ιδρύματος. Ως προς την τελευταία εξαίρεση, η Οδηγία προβλέπει συγκεκριμένες προϋποθέσεις για τα έργα εκτός εμπορίου.

5.1 Η χρήση τεχνολογιών για την εξόρυξη δεδομένων και κειμένων εν γένει.

Η χρήση τεχνολογιών εξόρυξης κειμένων και δεδομένων παρέχει την δυνατότητα επεξεργασίας μεγάλου όγκου δεδομένων, σε πραγματικό χρόνο και έτσι καθίσταται δυνατή η εξαγωγή συμπερασμάτων για την εξυπηρέτηση της επιστημονικής έρευνας και την διδασκαλία⁴³. Αδιαμφισβήτητα άμεσα ωφελούμενοι από την χρήση των παραπάνω τεχνολογιών είναι οι φορείς

---

⁴³ Βλ. αιτιολογική σκέψη 8 Οδηγίας 790/2019/ΕΕ.

εκπαίδευσης και συγκεκριμένα τα Πανεπιστήμια και οι ερευνητικοί σκοποί ενώ παράλληλα τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν την δυνατότητα να εκμεταλλευτούν τις παραπάνω τεχνολογίες με σκοπό την περαιτέρω διατήρηση των έργων στην συλλογή τους.

Η εξόρυξη δεδομένων και κειμένων αποτελεί μία πρακτική την οποία τα παραπάνω ιδρύματα χρησιμοποιούν για την επίτευξη ερευνητικών και εκπαιδευτικών σκοπών δυνάμει της προβλεπόμενης στο άρθρο 5 εξαίρεσης της Οδηγίας 2001/29 ΕΚ. Ωστόσο λαμβάνοντας υπόψη τον προαιρετικό χαρακτήρα της διάταξης που εισάγει εξαίρεση στο δικαίωμα αναπαραγωγής για ερευνητικούς σκοπούς και δεδομένης της αοριστίας του περιεχομένου της παραπάνω εξαίρεσεως, δημιουργείται ανασφάλεια δικαίου ως προς την έκταση της δυνατότητας των Πανεπιστημίων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων να χρησιμοποιούν τις παραπάνω τεχνολογίες καθώς η εξόρυξη κειμένων ή δεδομένων ενδέχεται να επεκτείνεται σε πράξεις που προστατεύονται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Για τους παραπάνω εκτεθέντες λόγους κρίνεται αναγκαία η θέσπιση ενός υποχρεωτικού πλέον περιορισμού για τις αναπαραγωγές και εξαγωγές που πραγματοποιούνται δυνάμει των τεχνολογιών εξόρυξης κειμένων και δεδομένων από έργα ή άλλα αντικείμενα προστασίας, αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς από τα . Προϋπόθεση εφαρμογής της παραπάνω εξαίρεσης είναι ο επιδιωκόμενος σκοπός της χρήσης των τεχνολογιών εξόρυξης, η διεξαγωγή δηλαδή έρευνας και η νόμιμη πρόσβαση στα έργα ή στα αντικείμενα προστασίας. Το τρίτο άρθρο της Οδηγίας 790/2019 τυποποιεί τον νέο αυτόν περιορισμό, ο οποίος καθίσταται υποχρεωτικός για τα κράτη μέλη της Ένωσης.

Η εν λόγω νέα και υποχρεωτική εξαίρεση διεισδύει στο δικαίωμα της αναπαραγωγής που αναγνωρίζεται στους δημιουργούς και στους δικαιούχους των συγγενικών δικαιωμάτων δυνάμει του δεύτερου άρθρου της Οδηγίας 2001/29. Επίσης επηρεάζει και το δικαίωμα εξαγωγής για τις βάσεις δεδομένων όπως αυτό κατοχυρώνεται στο πέμπτο και έβδομο άρθρο της Οδηγίας 96/9. Με

την θέσπιση του εν λόγω περιορισμού εισάγεται επίσης εξαίρεση και στο δικαίωμα αναπαραγωγής για την επιγραμμική χρήση των εκδόσεων τύπου που αναγνωρίζει το άρθρο 15 παρ 1 της Οδηγίας 790/2019 όπως θα αναλυθεί παρακάτω.

5.1.1 Η έννοια της εξόρυξης κειμένων και δεδομένων.

Ο σαφής ορισμός για τις τεχνολογίες εξόρυξης δεδομένων και κειμένων βρίσκεται στο άρθρο 2 της Οδηγίας 790/2019. Σύμφωνα με την παραπάνω διάταξη, η υιοθετούμενη τεχνολογία για την εξόρυξη περιλαμβάνει «κάθε αυτοματοποιημένη αναλυτική τεχνική που αποσκοπεί στην ανάλυση κειμένων και δεδομένων σε ψηφιακή μορφή με στόχο την προαγωγή πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων, ενδεικτικά προτύπων, τάσεων και συσχετισμών». Οι παραπάνω εργασίες διενεργούνται με την χρήση καταλλήλου λογισμικού ικανό να επεξεργαστεί μεγάλα δεδομένα σε πραγματικό χρόνο, εργασία που κρίνεται πρακτικά αδύνατη να την υλοποιήσει κάποιος άνθρωπος. Η τεχνολογία εξόρυξης δεδομένων συνδέεται άμεσα με την εξυπηρέτηση εκπαιδευτικών και επιστημονικών σκοπών, αφού παρέχει την δυνατότητα για την ουσιαστικότερη αναζήτηση πληροφοριών που διάχυτα στην μεγάλη λεωφόρο του διαδικτύου.

Ανάλογα με το υιοθετούμενο λογισμικό, η παραπάνω τεχνολογία είναι ικανή να αναλύσει κείμενα και δεδομένα με σκοπό την εξόρυξη πληροφοριών ενώ παράλληλα μπορεί να συλλέγει και να αντιγράφει τα κρίσιμα κείμενα, πρότυπα και τάσεις σε φορέα υλικής ενσωμάτωσης.

Γίνεται αντιληπτό πως η χρήση μίας τέτοιας τεχνολογίας που επιτρέπει την επεξεργασία και την συλλογή δεδομένων, πόσο μάλλον την αντιγραφή τους σε κάποιον υλικό φορέα όπως π.χ έναν σέρβερ , αποτελεί παραβίαση των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας και ειδικότερα του περιουσιακού δικαιώματος του όπως αυτό τυποποιείται ρητά στις διατάξεις των ευρωπαϊκών

και ελληνικών κειμένων , εφόσον η συγκεκριμένη διαδικασία γίνεται χωρίς την άδεια του δημιουργού και τα προσβαλλόμενα έργα εμφανίζουν σημαντικό βαθμό πρωτοτυπίας.

5.2 Άρθρο 3: Η εξόρυξη κειμένων και δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας.

Όπως αναλύθηκε στην παραπάνω ενότητα, η χρήση τεχνολογιών εξόρυξης δεδομένων και κειμένων μπορεί να αποβεί μοιραία και να προσβάλλει κατάφορα το δικαίωμα αναπαραγωγής του δημιουργού. Η παραβίαση αυτή αίρεται με την πρόβλεψη του τρίτου άρθρου της Οδηγίας που εγκαθιδρύει την εξόρυξη δεδομένων μόνο για την εξυπηρέτηση και την προαγωγή της επιστημονικής έρευνας ενώ παράλληλα επιτρέπει την αποθήκευση του προστατευόμενου περιεχομένου και την μετέπειτα χρήση του για ερευνητικούς σκοπούς. Η εισαγωγή της υποχρεωτικής εξαίρεσης είναι σίγουρα χρήσιμη για την απελευθέρωση καινοτομίας που βασίζεται στην αξιοποίηση της εξόρυξης δεδομένων και κειμένων. Δυστυχώς, ο προαιρετικός κατάλογος εξαιρέσεων που περιλαμβάνεται στην Οδηγία 2001/29/EK απέτυχε να εναρμονίσει το νομοθετικό πλαίσιο της ΕΕ από την άποψη αυτή ⁴⁴, με αποτέλεσμα η εισαγωγή της παρούσας υποχρεωτικής υποχρέωσης να καλείται να εναρμονίσει τις υφιστάμενες διαφορές που έχουν προκύψει στις έννομες τάξεις δυνάμει των προαιρετικών περιορισμών της InfoSoc.

5.2.1 Οι άμεσα ωφελούμενοι από την εξαίρεση.

Τα υποκείμενα που δικαιούνται στην απόλαυση του νέου θεσπιζόμενου δικαιώματος ορίζονται στην πρώτη παράγραφο του παρόντος άρθρου και συγκεκριμενοποιούνται στο δεύτερο άρθρο της Οδηγίας, το οποίο παραθέτει

---

⁴⁴ GEIGER, C. and SCHÖNHERR, F. (2014), «Limitations to Copyright in the Digital Age», in Savin, A. and Trzaskowski, J. (eds.), Research Handbook on EU Internet Law, Cheltenham, UK: Edward Elgar, pp. 110 142.

έναν κατάλογο χρήσιμων ορισμών για την συγκεκριμενοποίηση και την κατανόηση των διατάξεων που έπονται.

Έτσι λοιπόν, άμεσοι ωφελούμενοι από την συγκεκριμένη εξαίρεση είναι αποκλειστικά οι ερευνητικοί οργανισμοί και τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς. Η αναλυτική προσέγγιση των παραπάνω όρων παρατίθεται στο δεύτερο άρθρο της Οδηγίας, που παρουσιάζει την εννοιολογική οριοθέτηση κρίσιμων για την κατανόηση της Οδηγίας εννοιών. Σύμφωνα με το α.2 παρ. 1 στον εννοιολογικό περιεχόμενο του ερευνητικού οργανισμού ανήκουν τα πανεπιστήμια, οι βιβλιοθήκες που εντάσσονται στα πανεπιστήμια και πάσης φύσεως ερευνητικά ιδρύματα που πρωταρχικός τους σκοπός είναι η διεξαγωγή επιστημονικής μελέτης η οποία εκτείνεται τόσο στις ανθρωπιστικές όσο και στις θετικές επιστήμες⁴⁵. Ουσιαστικά πρόκειται για κάθε οντότητα που κύριος άξονας δράσης του είναι η υλοποίηση εκπαιδευτικών σκοπών⁴⁶. Η δράση ωστόσο των παραπάνω οργανισμών δεν θα πρέπει να διέπεται κερδοσκοπικές επιδιώξεις, ενώ στην αντίθετη περίπτωση απαραίτητη προϋπόθεση είναι η διάθεση όλων των κερδών για την διευκόλυνση της επιστημονικής έρευνας. Τέλος, τίθεται εναλλακτικά η παράμετρος της εξυπηρέτησης δημοσίου συμφέροντος στα πλαίσια διεξαγωγής μελέτης.

Περαιτέρω, στην τρίτη παράγραφο του άρθρου, οριοθετείται εννοιολογικά και ο όρος «ίδρυμα πολιτιστικής κληρονομιάς» εντάσσοντας στο περιεχόμενο του τις βιβλιοθήκες, τα μουσεία και αποθετήρια κινηματογραφικής και ακουστικής κληρονομιάς τα οποία είναι προσβάσιμα από τους πολίτες.

Γίνεται επομένως κατανοητό, πως δικαίωμα επίκλησης του συγκεκριμένου περιορισμού έχουν μόνο οι παραπάνω φορείς, αποκλείοντας έτσι οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, είτε νομικό είτε φυσικό ακόμα και στην περίπτωση διεξαγωγής κάποιας επιστημονικής μελέτης.

---

⁴⁵ Αιτιολογική σκέψη 12 Οδηγίας 2019/790/ΕΕ.

⁴⁶ Η ερμηνεία του όρου «ερευνητικός οργανισμός» θα πρέπει να γίνεται ευρέως. Για τον λόγο αυτό δεν θα πρέπει να αποκλείεται η ένταξη στα εννοιολογικά όρια του όρου, εκπαιδευτικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ακόμα και νοσοκομεία στα πλαίσια μίας ερευνητικής διαδικασίας κατά την αιτιολογική σκέψη 12 της Οδηγίας 2019/790/ΕΕ.

5.2.2 Η προϋπόθεση της νόμιμης πρόσβασης στο περιεχόμενο.

Όπως γίνεται φανερό από τη διατύπωση του τρίτου άρθρου, ως πρώτη προϋπόθεση εφαρμογής της εξαιρέσεως αποτελεί η φύση του υποκειμένου όπως αυτή αναλύθηκε στις παραπάνω παραγράφους, ενώ παράλληλα τίθεται και μία δεύτερη απαίτηση, αυτή της νόμιμης πρόσβασης στο περιεχόμενο. Έτσι λοιπόν, τα επιστημονικά κέντρα, οι πολιτιστικοί φορείς και τα μουσεία ή οι βιβλιοθήκες θα πρέπει να έχουν νόμιμη πρόσβαση στο περιεχόμενο που καθίσταται αντικείμενο εξόρυξης.

Θεωρείται πως νόμιμη πρόσβαση υπάρχει όταν το περιεχόμενο διατίθεται ελεύθερα στο διαδίκτυο γεγονός που αποκλείει την υποχρέωση του χρήστη να παρακάμψει τεχνικά εμπόδια όπως για παράδειγμα η απαίτηση κάποιου κωδικού πρόσβασης η περίπτωση που η πρόσβαση καθίσταται διαθέσιμη κατόπιν συνδρομής ή μέσω πολιτικής ανοικτής εισόδου.

5.2.3 Η προστασία του δημιουργού ύστερα από την θέσπιση της εξαιρέσεως.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό πως από τις πρώτες κιόλας διατάξεις τις Οδηγίας θεσπίζονται περιορισμοί στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας των δικαιούχων και των δημιουργών. Εύλογο είναι το ερώτημα του κατά πόσο επηρεάζεται ο εκάστοτε δικαιούχος από την εγκαθίδρυση των παραπάνω εξαιρέσεων. Η απάντηση στο εν λόγω ερώτημα θα πρέπει να δοθεί λαμβάνοντας υπόψη δύο συνιστώσες : τη θέση του δημιουργού πριν την υιοθέτηση των συγκεκριμένων διατάξεων και τον υποχρεωτικό η μη χαρακτήρα τους.

Εκκινώντας από την πρώτη θεσπιζόμενη εξαίρεση, ήτοι αυτή του τρίτου άρθρου όπως ήδη αναφέρθηκε, ο περιορισμός στο δικαίωμα αναπαραγωγής έργων, ερμηνειών και φωνογραφημάτων και εξαγωγής και επαναχρησιμοποίησης όταν πρόκειται για βάσεις δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς προϋπήρχε δυνάμει της Οδηγίας 2001/29 ΕΚ, η οποία χορηγεί στα κράτη μέλη την δυνατότητα να

προβλέπουν περιορισμούς των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας με σκοπό την έρευνα, την προώθηση και διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, την ενίσχυση της διδασκαλίας και την ενημέρωση του κοινού. Παράλληλα, δεν αποκλείεται και η ιδιωτική χρήση.

Η συγκεκριμένη εξαίρεση που τυποποιείται στο άρθρο 5 της Οδηγίας 2001/29 έχει ωστόσο προαιρετικό χαρακτήρα. Η διαφορά που εισάγει ο περιορισμός που του τρίτου άρθρου της Οδηγίας 790/2019 φέρει υποχρεωτικό χαρακτήρα, καθώς όλα τα κράτη μέλη οφείλουν να τον ενσωματώσουν στην εσωτερική τους έννομη τάξη. Ο δε χαρακτήρας της διάταξης, λαμβάνει την μορφή υποχρεωτικού δικαίου (*jus cogens*) και οποιαδήποτε άλλη συμβατική ρήτρα που θα αποκλίνει από το *ratio* της διάταξης θα θεωρείται άκυρη. Δεν αφήνεται δηλαδή κανένα περιθώριο παρέκκλισης από τον κανόνα καθώς δεν επαφίεται στην διακριτική ευχέρεια των κρατών η μεταφορά του στους εγχώριους κανόνες δικαίου.

Η υποχώρηση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας στις περιπτώσεις έρευνας, εκπαίδευσης και ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς δεν αποτελεί ένα καινούριο φαινόμενο. Ο ευρωπαϊός νομοθέτης ήδη με την Οδηγία 2001/29 ΕΚ ήρθε αντιμέτωπος με την στάθμιση της προστασίας των δικαιούχων από την μία και από την άλλη την προώθηση του γενικού κοινωνικού συμφέροντος και την διάδοση της επικοινωνίας και της τεχνολογίας. Εξάλλου, η νέα τάξη πραγμάτων απαιτεί και την προσαρμογή στον ψηφιακό μετασχηματισμό. Αναμφίβολα από το 2001 που κυρώθηκε η Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η τεχνολογία σχηματίζει αλματώδη ανάπτυξη. Το γεγονός αυτό πραγματοποιεί και η θέσπιση της υποχρεωτικής νέας εξαίρεσεως του τρίτου άρθρου της Οδηγίας 790/2019.

Στους τομείς της έρευνας, της καινοτομίας, της εκπαίδευσης και της διατήρησης της πολιτισμικής κληρονομιάς, οι αναπτυχθείσες ψηφιακές τεχνολογίες παρέχουν νέες σημαντικές δυνατότητες, η προώθηση των οποίων αποτελεί δικαιοπολιτική προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μάλιστα, η υιοθέτηση μίας υποχρεωτικής εξαίρεσεως όπως αυτής του υπό εξέταση άρθρου, αφενός αντιμετωπίζει το τεχνολογικό χάσμα δεκαοκτώ χρόνων, αφετέρου ο δεσμευτικός της χαρακτήρας καλείται να αντιμετωπίσει την ανομοιομορφία που είχε

δημιουργηθεί στις έννομες τάξεις των κρατών μελών δεδομένου της προαιρετικής φύσης των περιορισμών της Οδηγίας 2001/29 ΕΚ.

Συλλήβδην θα μπορούσε να ειπωθεί πως η θέση των δικαιούχων μετά από την θέσπιση της υπό κρίση διάταξης με μία πρώτη όψη επηρεάζεται λαμβανόμενης υπόψη της υποχρεωτικής φύσης της διάταξης. Από την άλλη, αν αναλογιστεί κανείς τον κίνητρο πίσω από την θεσμοθέτηση ενός κανόνα αναγκαστικού δικαίου, που εν προκειμένω είναι η ενθάρρυνση της έρευνας, η διευκόλυνση της επιστήμης και η πρόοδος εύλογα θα μπορούσε να υποστηριχθεί το επιχείρημα πως η στάθμιση υπέρ των τελευταίων είναι εύλογη. Η θέση αυτή ενισχύεται δεδομένου των περιορισμένων φορέων που έχουν δικαίωμα επίκλησης της συγκεκριμένης εξαίρεσης, ήτοι τα ιδρύματα πολιτισμικής κληρονομιάς, οι ερευνητικοί οργανισμοί και τα πανεπιστήμια. Τέλος, ασφαλιστική δικλείδα για την εύρυθμη λειτουργία του περιορισμού αποτελεί η προϋπόθεση της νόμιμης πρόσβασης στο έργο : Γίνεται δεκτό πως νόμιμη πρόσβαση στο περιεχόμενο υπάρχει κατόπιν συνδρομής, είτε μέσω πολιτικής ελεύθερης εισόδου, ενώ επίσης τεκμαίρεται στην περίπτωση έργων που είναι ελεύθερα προσβάσιμα στο διαδίκτυο, σε έργα δηλαδή η πρόσβαση στα οποία δεν απαιτεί οποιαδήποτε παράκαμψη εμποδίων (όπως για παράδειγμα κωδικό πρόσβασης).

Όσο αφορά τον δημιουργό, η υιοθέτηση μίας τεχνολογίας εξόρυξης δεδομένων και κειμένων πέρα από την εξαγωγή συμπερασμάτων ενδέχεται να περιέχει και την δημιουργία αντιγράφων των δεδομένων και των κειμένων σε κάποιον υλικό φορέα. Μία πράξη όπως αυτή θα μπορούσε να προσβάλει το περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού στην περίπτωση που εκτελούνταν χωρίς την άδειά του. Συνεπώς, για να επέλθει η δίκαιη ισορροπία ανάμεσα στον άμεσο σκοπό που εξυπηρετεί η παρούσα διάταξη και την διατήρηση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος για τα δικαιώματα των δικαιούχων, η νόμιμη πρόσβαση στο περιεχόμενο, ο κλειστός κατάλογος των υποκειμένων που μπορούν να επωφεληθούν από την παρούσα εξαίρεση και οι συγκεκριμένοι σκοποί για τους οποίους μπορεί να χρησιμοποιηθεί η τεχνολογία εξόρυξης αποτελούν

ουσιαστικό αντιστάθμισμα έναντι της εξαίρεσης που εισχωρεί στο δικαίωμα αναπαραγωγής και εξαγωγής του δημιουργού.

Τέλος θα πρέπει να εξεταστεί ο εν λόγω υποχρεωτικός περιορισμός με βάση τον θεμελιώδη θεσμό που προβλέπεται στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, το τεστ τριών σταδίων, τον ακρογωνιαίο λίθο που εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση εισαγωγής εξαιρέσεων στα δικαιώματα των πνευματικών δημιουργών⁴⁷. Όπως αναλύθηκε παραπάνω, το τεστ συνίσταται στην πλήρωση τριών αφηρημένων κριτηρίων. Αρχικά η εξαίρεση θα πρέπει να εφαρμόζεται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, έπειτα να μην αντίκειται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου και τέλος να μην θίγει δυσανάλογα τα συμφέροντα του δημιουργού. Τα τρία αυτά κριτήρια θα πρέπει να πληρούνται σωρευτικά ώστε να θεωρηθεί θεμιτή η εξαίρεση του δικαιώματος του δημιουργού.

Ως προς το πρώτο κριτήριο η στενή διατύπωση του τρίτου άρθρου της Οδηγίας 790/2019 δεν αφήνει περιθώρια για αναλογική εφαρμογή της διάταξης : Ο στενά προσδιορισμένος σκοπός, η επίτευξη του οποίου δικαιολογεί την εξαίρεση στο δικαίωμα αναπαραγωγής είναι η επιστημονική έρευνα. Άλλωστε τα άρθρο εισάγει δύο περιορισμούς για την χρήση τεχνολογιών εξόρυξης δεδομένων και κειμένων : Η χρήση μπορεί να γίνει μόνο από ερευνητικούς οργανισμούς και μόνο για τον σκοπό της επιστημονικής έρευνας, συνεπώς οποιαδήποτε εμπορική επιχείρηση δεν μπορεί να επωφεληθεί⁴⁸. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό πως πληρείται το πρώτο κριτήριο του τεστ καθώς δεν υπάρχει κανένα περιθώριο αναλογικής εφαρμογής της εξαίρεσης.

Ως προς τα υπόλοιπα κριτήρια θα πρέπει να εξεταστούν τυχόν περιθώρια που αφήνονται στον δημιουργό για να εμποδίσει την εφαρμογή της εξαίρεσης: Το

---

⁴⁷Το τεστ τριών σταδίων, κορμός του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, κατοχυρώνεται τόσο στην Σύμβαση της Βέρνης, στην Συμφωνία TRIPS, και στις Συνθήκες Ίντερνετ του Παγκοσμίου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας. Προβλέπεται επίσης και στην Οδηγία 29/2001/ΕΚ.

⁴⁸ Margoni M., Kretschmer M., (2018), The text and data mining exception in the Proposal for a Directive on Copyright in the Single Digital Market: Why is it not what EU copyright law needs, <https://www.create.ac.uk/blog/2018/04/25/why-tdm-exception-copyright-directive-digital-single-market-not-what-eu-copyright-needs/> (τελευταία πρόσβαση 10-09-2022).

έβδομο άρθρο της Οδηγίας 790/2019/ΕΕ προβλέπει την ακυρότητα οποιασδήποτε συμβατικής ρύθμισης που αντιβαίνει στο τρίτο άρθρο της. Συνεπώς, αποκλείεται η απαγόρευση χρήσης τεχνολογιών εξόρυξης δεδομένων και κειμένων με οποιαδήποτε συμβατική ρήτρα στα πλαίσια άδειας χορήγησης, τηρουμένων των προϋποθέσεων που εισάγει η υποχρεωτική εξαίρεση του τρίτου άρθρου (ως προς τους ωφελούμενους, τον σκοπό και την νόμιμη πρόσβαση στο έργο)⁴⁹. Η συγκεκριμένη διάταξη αφοπλίζει τους δημιουργούς από την δυνατότητα να αποκλείσουν το ενδεχόμενο να υπαχθούν τα έργα τους σε μία διαδικασία εξόρυξης δεδομένων. Ο ευρωπαϊός νομοθέτης, επιτρέπει την χρήση τεχνολογικών μέτρων εκ μέρους των δημιουργών ως αντιστάθμισμα στην παραπάνω συμβατική απαγόρευση. Με άλλα λόγια, το αποτέλεσμα που ο νόμος απαγορεύει, δηλαδή η συμβατική απόκλιση της χρήσης των ανωτέρω τεχνολογιών εξόρυξης, μπορεί να επιτευχθεί με άλλα μέσα, όπως η χρήση τεχνολογικών μέτρων προστασίας⁵⁰, δυνάμει της δεύτερης παραγράφου του τρίτου άρθρου της Οδηγίας.

Στην περίπτωση των τεχνολογικών μέτρων προστασίας, η ίδια η τεχνολογία η οποία χρησιμοποιείται για την προσβολή των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας, αποτελεί παράλληλα ασπίδα για την διασφάλιση των δικαιωμάτων του δημιουργού, αφού αποτελεί έναν ψηφιακό φράκτη έναντι στις προσβολές που λαμβάνουν χώρα στον ψηφιακό χώρο από τους χρήστες.

Η χρήση τεχνολογικών μέτρων προστασίας προβλέπεται ήδη δυνάμει του άρθρου 6 της Οδηγίας 2001/29/ΕΚ⁵¹, το οποίο θεμελιώνει την δυνατότητα των δημιουργών να λάβουν κατάλληλα μέτρα για την διασφάλιση και την προστασία των έργων τους. Η λήψη τέτοιων μέτρων μπορεί να συνίσταται στον έλεγχο πρόσβασης επί του έργου. Έτσι η χρήση του έργου επαφίεται μόνο σε

---

⁴⁹ Geiger P, Frosio G, Bulayenko O. (2018), The exception for text and data mining (TDM) in the proposed directive on copyright in the digital single market – Legal Aspects, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3160586 (τελευταία πρόσβαση 10-09-2022).

⁵⁰ Margoni M., Kretschmer M ό.π.

⁵¹ Αντανάκλαση της συγκεκριμένης διάταξης στην ελληνική έννομη τάξη αποτελεί το άρθρο 66^Α του Ν. 2121/1993.

όσους έχουν δικαίωμα πρόσβασης στο έργο και η χρήση τεχνολογικών μέτρων λαμβάνει χώρα συνήθως με την απαίτηση κάποιου κλειδιού ή κωδικού πρόσβασης σε αυτό. Από την άλλη, τα τεχνολογικά μέτρα δύνανται να έχουν και τη μορφή ελέγχου της χρήσης του έργου, με την έννοια πως ελέγχονται οι περαιτέρω αναπαραγωγές, αντιγραφές, αποθηκεύσεις του έργου, πέραν από αυτές που ο δημιουργός αρχικά έχει ορίσει κατά την ενσωμάτωση των τεχνολογικών μέτρων στο έργο του. Τέλος, η χρήση του τεχνολογικού μέτρου μπορεί να υφίσταται στην ταυτοποίηση του ίδιου του έργου, την σύνδεση του δηλαδή με τον δημιουργό του.

Το αδιέξοδο που προκύπτει είναι η περίπτωση που οι δικαιούχοι δεν έχουν λάβει εκούσια μέτρα για την διαφύλαξη των έργων τους ενώ παράλληλα η χρήση τους εμπίπτει σε μία από τις υφιστάμενες εξαιρέσεις αναπαραγωγής : Το άρθρο 6 παρ 4 της Οδηγίας 2001/29/ΕΕ ορίζει την υποχρέωση των κρατών μελών να εξασφαλίζουν την απόλαυση της εξαίρεσης στους δικαιούχους στην περίπτωση που οι δημιουργοί δεν έχουν λάβει εκούσια τεχνολογικά μέτρα.

Περαιτέρω η έβδομη αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 790/2019 ορίζει αφενός την διαφύλαξη των τεχνολογικών μέτρων με απώτερο σκοπό την διασφάλισή της προστασίας των δημιουργών, αφετέρου προβλέπει πως θα πρέπει παράλληλα να διασφαλιστεί η απόλαυση των εξαιρέσεων και των περιορισμών που προβλέπονται στο corpus της Οδηγίας, ιδιαίτερα όταν τα τεχνολογικά μέτρα εφαρμόζονται εκουσίως από τους ίδιους τους δημιουργούς.

Έτσι λοιπόν πάλι οδηγούμαστε σε ένα ερμηνευτικό παράδοξο, το οποίο αυτολεξεί αποτυπώνεται στην αιτιολογική σκέψη 7 της Οδηγίας 790/2019/ΕΕ. Από την μία διατηρείται η προστασία των τεχνολογικών μέτρων που διασφαλίζουν τα δικαιώματα των δημιουργών, από την άλλη τα ίδια τα τεχνολογικά μέτρα δεν θα πρέπει να παρεμποδίζουν την απόλαυση των εξαιρέσεων που εισάγονται με την Οδηγία 790/2019/ΕΕ.

Με άλλα λόγια λοιπόν, αυτό σημαίνει ότι εάν ένας χρήστης πληροί τις προϋποθέσεις για εξαίρεση από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας όπως η

εξόρυξη δεδομένων και κειμένων, αλλά ένα μέτρο τεχνολογικής προστασίας τον εμποδίζει να προβεί στην χρήση του έργου, τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν ότι οι κάτοχοι δικαιωμάτων θέτουν στη διάθεση του δικαιούχου εξαίρεση ή περιορισμό βάσει του άρθρου 6 παρ 4 της Οδηγίας 2001/29/EK.

Συλλήβδην η δυνατότητα που χορηγείται στους δημιουργούς με βάση την τρίτη παράγραφο του άρθρου 3 περιορίζεται ιδιαίτερα λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω ανάλυση. Ο αφοπλισμός των δικαιούχων από την τους ελευθερία σε συνδυασμό με την ουσιαστική αποδυνάμωση των τεχνολογικών μέτρων προστασίας στην περίπτωση έλλειψης εκουσίων μέτρων, έχει ως αποτέλεσμα η διεκυστίνδα να γέρνει υπερβολικά σε βάρος των δημιουργών. Από την άλλη, αν λάβουμε υπόψη πως η βλάβη που υφίστανται οι δημιουργοί στις περιπτώσεις εξαιρέσεων που προωθούν την εκπαίδευση και την επιστημονική έρευνα τεκμαίρεται ελάχιστη, το γεγονός αυτό θα πρέπει να συνυπολογισθεί στον τελικό απολογισμό για την εξέταση της θέσης του δημιουργού. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως ο παραπάνω προβληματισμός θα απασχολήσει ιδιαίτερα τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου το οποίο με τη σειρά του θα αποφανθεί για το φλέγον ζήτημα της προστασίας των δημιουργών μετά την εισαγωγή της υποχρεωτικής εξαίρεσης του κρίσιμου άρθρου.

5.3 Άρθρο 4: Η εξαίρεση ή περιορισμός όσον αφορά την εξόρυξη κειμένων και δεδομένων .

Όπως διαπιστώθηκε στην ανάλυση του τρίτου άρθρου , η επίκληση της εξαίρεσης της εν λόγω διάταξης επιτρέπεται αποκλειστικά μόνο όταν υποκείμενα της διενέργειας πράξεων εξόρυξης δεδομένων και κειμένων είναι τα πανεπιστήμια και τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς. Το συγκεκριμένο άρθρο δεν αφήνει περιθώρια για τυχόν διεύρυνση των υποκειμένων που

επιτρέπονται να προβούν στις άνω πράξεις, αφήνοντας φορείς του ιδιωτικού και του δημοσίου τομέα αμέτοχους.

Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 18 της Οδηγίας, η πρακτική της εξόρυξης δεδομένων αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο το οποίο χρησιμοποιείται ευρέως τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από τον δημόσιο φορέα για την εξυπηρέτηση διαφόρων σκοπών πέρα των ερευνητικών και των εκπαιδευτικών. Υπό το πρίσμα αυτό, θα πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα στους δικαιούχους να χορηγούν άδεια για την χρήση των έργων τους και άλλων αντικειμένων προστασίας που προστατεύονται από την πνευματική ιδιοκτησία και δεν εμπίπτουν στα όρια του τρίτου άρθρου της Οδηγίας, ήτοι δεν ανήκουν στην εξαίρεση της εξόρυξης δεδομένων για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Από την άλλη, οι χρήστες έρχονται και σε αυτή την περίπτωση αντιμέτωποι με την ανασφάλεια δικαίου καθώς δεν υπάρχει για αυτούς ένα σαφές πεδίο ως προς την δυνατότητα τους να χρησιμοποιήσουν τις παραπάνω τεχνικές εξόρυξης σε έργα ή άλλα αντικείμενα προστατευόμενα από την πνευματική ιδιοκτησία.

Στο πλαίσιο εύρεσης μίας δίκαιης ισορροπίας στην διελκυστίνδα των συμφερόντων των χρηστών αφενός και των δικαιωμάτων των δημιουργών αφετέρου, το τέταρτο άρθρο της Οδηγίας εισάγει μία εξαίρεση για αναπαραγωγές και εξαγωγές από έργα ή υπόλοιπα αντικείμενα πνευματικής ιδιοκτησίας που εκτελούνται στο πλαίσιο εξόρυξης δεδομένων και κειμένων.

5.3.1 Το περιεχόμενο της εξαίρεσης.

Η διαφορά του παρόντος περιορισμού συγκρίνοντάς τον με την εξαίρεση του άρθρου 3 της Οδηγίας έγκειται στο πεδίο εφαρμογής του : Πρόκειται για έναν γενικό περιορισμό που αφορά κάθε περίπτωση εξόρυξης δεδομένων και κειμένων⁵². Έτσι λοιπόν, η διαφοροποίηση αφορά πρωτίστως τα επωφελούμενα πρόσωπα του εν λόγω περιορισμού καθώς πλέον γίνεται εφικτό να

---

⁵²Παραμυθιώτης Γ., ό.π σελ 26 επ.

χρησιμοποιούν τις πρακτικές εξόρυξης τόσο φυσικά πρόσωπα όσο και νομικά πρόσωπα ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου. Επιπλέον ο εξυπηρετούμενος σκοπός διαφέρει αφού η αυστηρή διατύπωση του τρίτου άρθρου , καθώς δεν αποκλείονται τυχόν άλλες επιδιώξεις πέρα των ερευνητικών και εκπαιδευτικών στοχεύσεων.

Δικαιολογητική βάση της υιοθέτησης ενός ευρύτερου περιορισμού σαν αυτόν αποτελεί η παρότρυνση προς τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να καινοτομήσουν αξιοποιώντας όλες τις δυνατότητες που παρέχονται μέσω των καινοτόμων τεχνολογιών και της τεχνητής νοημοσύνης με στόχο την διατήρηση ενός υψηλού και ανταγωνιστικού επιπέδου της ευρωπαϊκής οικονομίας. Η δυνατότητα που παρέχεται με αυτή την διάταξη ευνοεί ιδιαίτερα τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης και των καινοτόμων τεχνολογιών αφού δημιουργεί ένα πρόσφορο πεδίο ανάπτυξης των δράσεών τους. Επηρεάζει ωστόσο τόσο τους δικαιούχους όταν αυτοί είναι φυσικά πρόσωπα, όσο και τις επιχειρήσεις που ενδέχεται να έχουν καταστεί οι ίδιες δικαιούχοι όπως θα αναλυθεί παρακάτω.

5.3.2 Η προστασία των δημιουργών στην περίπτωση του τέταρτου άρθρου.

Μία διατύπωση όπως αυτή της πρώτης παραγράφου του εξεταζόμενου άρθρου, από μόνη της πέρα από αφηρημένη, θα έδινε και την αφορμή για την παραβίαση των δικαιωμάτων του δημιουργού. Το γεγονός αυτό αιτιολογείται από την παραδοχή πως η θέσπιση ενός περιορισμού που δίνει το έναυσμα στους χρήστες να χρησιμοποιήσουν τεχνολογίες εξόρυξης δεδομένων και κειμένων ανεξαρτήτως του πιθανού σκοπού που εξυπηρετεί η παραπάνω πρακτική ενδέχεται να εκτείνεται και σε έργα τα οποία προστατεύονται από την πνευματική ιδιοκτησία, οδηγώντας έτσι στην ανεξέλεγκτη και κατάφορη προσβολή των δικαιωμάτων δημιουργού.

Για τους παραπάνω λόγους, ο περιορισμός του τέταρτου άρθρου δεν καθίσταται υποχρεωτικός για τα κράτη μέλη. Κρίσιμη για την προστασία των δικαιούχων κρίνεται η διατύπωση της τρίτης παραγράφου : Οι δικαιούχοι έχουν την δυνατότητα να εξαιρέσουν το προστατευόμενο περιεχόμενό τους από την εφαρμογή του παραπάνω περιορισμού. Η εν λόγω εξαίρεση νοείται και ως δικαίωμα επιφύλαξης των δικαιούχων ή όπως είναι γνωστό δικαίωμα opt out : Το δικαίωμα εξαίρεσης των δικαιούχων από την εμβέλεια του παρόντος άρθρου θα προϋποθέτει ρητή δήλωση του δικαιούχου πως επιθυμεί να εξαιρεθεί το περιεχόμενό του. Η παραπάνω ρητή δήλωση τεκμαίρεται μέσω καταλλήλων και πρόσφορων μέσων ενημέρωσης των ενδιαφερομένων (όρων χρήσης, συμβάσεων).

Με την άσκηση του παραπάνω δικαιώματος επιφύλαξης εκ μέρους του δημιουργού, γίνεται αντιληπτό πως το έργο του ή το περιεχόμενό του παραμένουν προστατευμένα από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Οποιαδήποτε πράξη εξόρυξης δεδομένων πλέον , χρειάζεται την προγενέστερη άδεια του δημιουργού.

Ο πρωταρχικός σκοπός που επιδιώκει ο περιορισμός του τέταρτου άρθρου της Οδηγίας, είναι η ενθάρρυνση της καινοτομίας , η αξιοποίηση στο άρτιο των νέων δυνατοτήτων που παρέχονται μέσω της τεχνητής νοημοσύνης ώστε να επιτευχθεί μία ανταγωνιστική οικονομία. Η παρούσα εξαίρεση όπως επισημάνθηκε και παραπάνω, με μία πρώτη ανάγνωση φαίνεται να παραβιάζει τον απόλυτο χαρακτήρα του περιουσιακού δικαιώματος των δημιουργών, πέρα από την περίπτωση που οι τελευταίοι εξέφρασαν ρητώς το δικαίωμα εξαίρεσής του. Η επιφύλαξη του δημιουργού πρέπει να είναι ρητή αλλιώς τεκμαίρεται η συναίνεσή του. Ο συγκεκριμένος μηχανισμός δεσμεύει υπέρμετρα τις εξουσίες του δημιουργού, ο οποίος θα πρέπει να δηλώνουν άμεσα και με ρητό τρόπο την επιφύλαξή τους ώστε να αποφευχθεί οποιαδήποτε παραβίαση του περιουσιακού δικαιώματός τους. Παράλληλα θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η περίπτωση της

μαζικής επιφύλαξης εκ μέρους των πολλών δημιουργών, με αποτέλεσμα η εξαίρεση να καθίσταται άνευ αντικειμένου⁵³.

Τέλος θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το ενδεχόμενο που δικαιούχοι των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας είναι οι επιχειρήσεις οι οποίες καθίστανται δικαιούχοι κατόπιν παραγωγής ή εμπορίου των έργων . Ένας μηχανισμός όπως αυτός του άρθρου 4 αναμφισβήτητα συνεπάγεται με ουσιαστικές επιπτώσεις στα οικονομικά έσοδα των επιχειρήσεων- δικαιούχων, αφού αν λάβουμε υπόψη πως για να προβεί κάποιος χρήστη σε εξόρυξη δεδομένων πριν την θέσπιση του περιορισμού, αυτό προϋπόθετε την άδεια της επιχειρήσεως αρχικά ενώ παράλληλα δεν αποκλειόταν και η καταβολή κάποιας αμοιβής. Άμεση συνέπεια λοιπόν αποτελεί η απώλεια των παραπάνω εσόδων

Στην περίπτωση αυτή, υπογραμμίζεται η ουσιαστική λειτουργία του δικαιώματος επιφύλαξης, το οποίο όταν χρησιμοποιηθεί από την επιχείρηση. Έτσι ενώ η πρώτη εντύπωση που δημιουργείται για την κατάσταση των δικαιούχων σε σχέση με τον παρόν περιορισμό είναι πως οι τελευταίοι βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, η χρήση του δικαιώματος opt out επιφέρει επαναφορά του προηγούμενου καθεστώτος που ίσχυε πριν την θέσπιση της εξαίρεσης : Έτσι λοιπόν στην περίπτωση που οι δικαιούχοι προτίθενται να παραχωρήσουν συμβατική άδεια έπειτα από την ρητή δήλωση εξαίρεσής τους από την εμβέλεια του περιορισμού, γεννιέται η υποχρέωση καταβολής αμοιβής στους δικαιούχους. Με τον τρόπο αυτό, η άσκηση του δικαιώματος τήρησης επιφύλαξης από τους δικαιούχους των έργων και του περιεχομένου λειτουργεί εις όφελός τους αφού η παραχώρηση συμβατικής άδειας γεννά και αξίωση προς αμοιβής τους.

Τέλος άξιο αναφοράς είναι πως η άσκηση του δικαιώματος opt out θα πρέπει να γίνεται με την επιφύλαξη εφαρμογής του περιορισμού του τρίτου άρθρου. Οι δικαιούχοι στην περίπτωση αποπλίζονται καθώς η ισχύς του συγκεκριμένου περιορισμού είναι υποχρεωτική και δεν εξαρτάται από την βούλησή τους.

---

⁵³ Καλλίνικου Δ. ,2021 ό.π σελ 779 επ.

5.4 Χρήσεις για διασυνοριακές ψηφιακές διδακτικές δραστηριότητες.

Η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη αδιαμφισβήτητα έχει επηρεάσει αν όχι όλους, τους περισσότερους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ανάμεσα σε αυτούς συγκαταλέγεται και ο τομέας της εκπαίδευσης :Οι κλασικοί πίνακες διδασκαλίας έχουν αντικατασταθεί από διαδραστικούς, τα σχολικά εγχειρίδια από ψηφιακά βιβλία, ακόμα και οι κλασικές αίθουσες διδασκαλίας έχουν μεταφερθεί σε ένα εικονικό ψηφιακό περιβάλλον. Η νέα αυτή πραγματικότητα αναδείχθηκε ιδιαίτερος μετά το ξέσπασμα του ιού Covid-19, όπου η μεταφορά της διδακτικής διαδικασίας σε ένα ψηφιακό περιβάλλον αποτέλεσε μονόδρομο. Πλέον λοιπόν, παρέχεται η δυνατότητα στους μαθητές να συνδέονται ψηφιακά σε μία αίθουσα διδασκαλίας, πλατφόρμες τηλεεκπαίδευσης στις οποίες διαμοιράζεται το εκπαιδευτικό υλικό το οποίο μπορούν να αποθηκεύσουν.

Η μεταφορά της εκπαιδευτικής δραστηριότητας στον κυβερνοχώρο σχετίζεται άρρηκτα με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Το υλικό που παρέχεται για την υποστήριξη της διδασκαλίας και το οποίο διανέμεται στους μαθητές μέσω των ψηφιακών πλατφόρμων προστατεύεται από δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας ή συγγενικών δικαιωμάτων , γεγονός που προϋποθέτει την χορήγηση άδειας χρήσης στα εκπαιδευτικά ιδρύματα η οποία δίνεται από τους δικαιούχους. Η εξασφάλιση μίας άδειας χρήσης όπως λέχθηκε παραπάνω θα πρέπει να γίνεται στα πλαίσια που η αξιοποίηση των προστατευόμενων έργων ή περιεχομένου δεν εμπίπτει σε κάποια εξαίρεση που ορίζει το ευρωπαϊκό κεκτημένο.

5.4.1 Το προγενέστερο καθεστώς.

Όπως αναλύθηκε και σε προηγούμενη ενότητα της παρούσης , ο απόλυτος και καθολικός χαρακτήρας των δικαιωμάτων του πνευματικού δημιουργού επί του έργου του, κάμπτεται μέσω νομοθετικών περιορισμών, σε ορισμένες περιπτώσεις που επιτάσσει το συμφέρον της ολότητας. Οι περιορισμοί που

αντανακλούνται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους προορίζονται για συγκεκριμένες χρήσεις έργων για τις οποίες δεν απαιτείται η άδεια του δικαιούχου.

Σε αυτό το πνεύμα, η Οδηγία 2001/29ΕΚ είχε ήδη προβλέψει τον περιορισμό στο δικαίωμα αναπαραγωγής, παρουσίασης και διάθεσης στο κοινό έργων ή προστατευόμενου περιεχομένου ώστε οι χρήστες να έχουν πρόσβαση σε αυτά ανά πάσα στιγμή. Η χρήση τους και η πρόσβαση σε αυτά στον τόπο και στον χρόνο που επιθυμούν οι χρήστες θα πρέπει ωστόσο να εκτελείται στα πλαίσια υποστήριξης της εκπαιδευτικής διδασκαλίας⁵⁴. Εκτός αυτού, η Οδηγία 96/9 επιτρέπει τη χρήση βάσης δεδομένων και την εξαγωγή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της για τον ίδιο σκοπό, ήτοι προς όφελος ερευνητικών και εκπαιδευτικών βλέψεων⁵⁵.

Οι διατάξεις ωστόσο που τυποποιούν τις παραπάνω εξαιρέσεις δεν είναι αναγκαστικού δικαίου, με αποτέλεσμα να επαφίεται στην διακριτική ευχέρεια του εκάστοτε εθνικού νομοθέτη να αποφασίσει εάν οι εν λόγω περιορισμοί θα ενσωματωθούν ή όχι στην έννομη τάξη του κράτους⁵⁶. Ο προαιρετικός αυτός χαρακτήρας των ως άνω κανόνων έχει ως αποτέλεσμα να επικρατήσει μία ανομοιομορφία δικαίου στα κράτη δικαίου της Ένωσης αφού δεν έχουν ενσωματώσει όλες οι έννομες τάξεις τον παραπάνω περιορισμό.

Εξάλλου το πεδίο εφαρμογής των παραπάνω εξαιρέσεων δεν θεωρείται σαφές, όσο αφορά τις ψηφιακές χρήσεις, ιδίως ως προς την εξ αποστάσεως εκπαίδευση⁵⁷. Η παραδοχή αυτή προκύπτει από την γραμματική διατύπωση των εξαιρέσεων από τις οποίες συνάγεται πως η διασυνοριακή χρήση των έργων για την εκπαίδευση δεν προβλέπεται.

---

⁵⁴ Βλ. αρ. 5 παρ 2γ' και 3^α Οδ. 2001/29.

⁵⁵ Βλ αρ 6 παρ 2 στοιχ β' και άρθρο 9 στοιχ Β' Οδ. 96/9.

⁵⁶ Στην ελληνική έννομη τάξη προβλέπονται δύο περιορισμοί των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας που αφορούν εκπαιδευτικούς σκοπούς. Πρόκειται για τα άρθρα 20 και 21 του Ν.2121/1993. Οι παραπάνω διατάξεις ορίζουν εξαιρέσεις στο δικαίωμα αναπαραγωγής, παρουσίασης και διάθεσης στο κοινό έργων που εξυπηρετούν την διδακτική διαδικασία, ενώ παράλληλα προβλέπουν πως η ανωτέρω εξαίρεση εφαρμόζεται χωρίς την υποχρέωση καταβολής εύλογης αμοιβής στους δικαιούχους.

⁵⁷ Καλλίνικου

5.4.2 Το περιεχόμενο της εξαιρέσεως.

Το άρθρο 5 της Οδηγίας 790/2019 εισάγει έναν υποχρεωτικό περιορισμό- εξαίρεση της πνευματικής ιδιοκτησίας στις ψηφιακές χρήσεις περιεχομένου «χάριν μόνον παραδείγματος κατά τη διδασκαλία». Η συγκεκριμένη διατύπωση δημιουργεί μία ερμηνευτική σύγχυση καθώς αφήνει να εννοηθεί πως καλύπτει μόνο την περίπτωση που ο διδάσκων κάνει χρήση του περιεχομένου στα πλαίσια υπόδειξης κάποιου παραδείγματος. Ωστόσο από τον συγκερασμό της λεκτικής διατύπωσης της εξαιρέσεως στις υπόλοιπες γλώσσες, γίνεται δεκτό πως η λέξη «παράδειγμα» αποτελεί μία μεταφραστική αστοχία⁵⁸.

Έτσι λοιπόν στο εν λόγω άρθρο εισάγεται μία νέα υποχρεωτική εξαίρεση στα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που αφορά τις διασυνοριακές ψηφιακές χρήσεις των έργων και του προστατευόμενου περιεχομένου : Η διάταξη προβλέπει περιορισμό στο δικαίωμα αναπαραγωγής, παρουσίασης και διάθεσης στο κοινό που η Οδηγία 2001/29 ΕΚ αναγνωρίζει στους δημιουργούς και τους δικαιούχους συγγενικών δικαιωμάτων. Ως προς τους δημιουργούς βάσεων δεδομένων, περιορίζονται τα δικαιώματα αναπαραγωγής, μετάφρασης, μετατροπής, ανακοίνωσης και παρουσίασης που του αναγνωρίζονται δυνάμει της Οδηγίας 96/9. Από την άλλη ως προς τους κατασκευαστές των βάσεων δεδομένων περιορίζονται τα δικαιώματα εξαγωγής και επαναχρησιμοποίησης της βάσεως που κατοχυρώνονται δυνάμει της ανωτέρω Οδηγίας. Επιπλέον το άρθρο 5 εξασφαλίζει πως ο υποχρεωτικός περιορισμός που προβλέπει εκτείνεται και στους δημιουργούς προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή αφού περιορίζεται τα δικαιώματα αναπαραγωγής, μετάφρασης, προσαρμογής και μετατροπής που απονέμονται σε αυτούς βάσει της Οδηγίας 2009/29. Τέλος ο περιορισμός αυτός επηρεάζει και το νέο *sui generis* δικαίωμα εκδοτών τύπων για

---

⁵⁸ Στη αγγλική έκδοση της Οδηγίας η συγκεκριμένη εξαίρεση τυποποιεί αυτολεξεί :“ for the sole purpose of illustration of teaching”. Ο όρος *illustration* ερμηνεύεται επίσης και ως παρουσίαση, συνεπώς η απόδοσή του όρου ως «παράδειγμα» είναι μάλλον άστοχη. Υιοθετώντας την απόδοση του όρου ως «πρόσβαση», η διασυνοριακή χρήση του έργου είναι αποδεκτή «αποκλειστικά προς τον σκοπό της παρουσίασης του στο μάθημα». Για την μεταφραστική κακοτεχνία της εν λόγω διάταξης βλ Γνωμοδότηση Παραμυθιώτη σελ 29 επ.

την επιγραμμική χρήση των εκδόσεων που εξασφαλίζει το άρθρο 15 της Οδηγίας 790/2019.

Όλα τα παραπάνω δικαιώματα περιορίζονται υποχρεωτικά ώστε να επιτραπεί η ψηφιακή και διασυνοριακή χρήση των έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας χάριν μόνο παραδείγματος κατά τη διδασκαλία, ή μάλλον όπως ειπώθηκε παραπάνω «αποκλειστικά προς τον σκοπό της παρουσίασης του στο μάθημα».

Η εφαρμογή του περιορισμού θα πρέπει να με γνώμονα συγκεκριμένες παραμέτρους καθώς η ρυθμιστή εμβέλεια της εξαίρεσης δεν καλύπτει οποιαδήποτε πράξη διδασκαλίας από οποιονδήποτε εκπαιδευτικό φορέα⁵⁹. Αρχικά ως προς τον χαρακτήρα της διδασκαλίας ο μη εμπορικός σκοπός της αποτελεί βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή του περιορισμού. Για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να αποκλείονται οι εκπαιδευτικοί φορείς που διακατέχονται από κερδοσκοπικές επιδιώξεις. Από την εφαρμογή της εξαίρεσης δεν θα πρέπει να αποκλείονται και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ιδιωτικού δικαίου στο βαθμό ωστόσο που δεν έχουν κερδοσκοπική βάση. Εξ αντιδιαστολής τα ιδιωτικά πανεπιστήμια και σχολεία δεν μπορούν να επικαλεστούν τον εν λόγω περιορισμό.

Περαιτέρω, αναγκαία προϋπόθεση εφαρμογής του κανόνα αποτελεί ο χώρος που λαμβάνει χώρα η διδασκαλία : Από την ρητή διατύπωση του άρθρου προκύπτει πως η εκπαιδευτική διαδικασία θα πρέπει να διεξάγεται στις εγκαταστάσεις του εκπαιδευτικού ιδρύματος, ενώ όταν πρόκειται για εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε ειδικά διαμορφωμένη πλατφόρμα στην οποία έχουν πρόσβαση μόνο οι σπουδαστές. Με τον τρόπο αυτό η πραγματοποίηση της διδασκαλίας γίνεται υπό την ευθύνη του ιδρύματος, το οποίο στην περίπτωση που διεξάγει απομακρυσμένη διδασκαλία οφείλει να διασφαλίσει ότι η χρήση των έργων γίνεται σε ένα ασφαλές ηλεκτρονικό περιβάλλον το οποίο είναι

---

⁵⁹ Παραμυθιώτης Γ. ό. π σελ 29 επ.

διαθέσιμο αποκλειστικά στους φοιτητές και στο εκπαιδευτικό προσωπικό⁶⁰. Έχει υποχρέωση επομένως να αποκλείει την αναφόρτωση και την διάθεση του προστατευόμενου περιεχομένου σε πλατφόρμες των οποίων οι πρόσβαση είναι ελεύθερη σε τρίτους.

Τέλος, η τελευταία παράμετρος εφαρμογής της ως άνω εξαιρέσεως αποτελεί η υποχρέωση του εκπαιδευτικού φορέα σε αναφορά της πηγής προέλευσης και του ονόματος του δημιουργού στο μέτρο που είναι δυνατόν. Με την εισαγωγή της παρούσας παραμέτρου ο ευρωπαϊός νομοθέτης σκοπεύει να διασφαλίσει τον αναλλοίωτο χαρακτήρα του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού⁶¹.

Η υποχρέωση αναφοράς της πηγής προέλευσης του έργου ή του ονόματος του δημιουργού υπάρχει και στην ελληνική έννομη τάξη: Το άρθρο 4 παρ 1β' του Ν.2121/1993 εισάγει μία γενική υποχρέωση μνείας της προέλευσης του έργου.

Δεδομένου της ολοένα αυξανόμενης απήχησης που αντανακλούν τα εξ αποστάσεως διασυνοριακά εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία δεν προϋποθέτουν την φυσική παρουσία των φοιτητών, το ανωτέρω άρθρο στοχεύει να ανταποκριθεί στις επιταγές που φέρνει στο προσκήνιο η εξ αποστάσεως διδασκαλία. Η αξιοποίηση των ψηφιακών εργαλείων αναμφίβολα συμβάλλει στην υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Υπό αυτό το πρίσμα, η εξαίρεση του υπό εξέταση άρθρου ωφελεί τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που συγκεντρώνουν τις παραπάνω προϋποθέσεις.

---

⁶⁰ Η έννοια του ασφαλούς ηλεκτρονικού περιβάλλοντος αναλύεται στην αιτ. σκέψη 22 της Οδηγίας. Κατά την διατύπωση της σκέψης ένα ψηφιακό περιβάλλον χαρακτηρίζεται ως ασφαλές όταν η πρόσβαση σε αυτό απαιτεί μία διαδικασία επαλήθευσης του χρήστη (ενδεχομένως μέσω κάποιου συνθηματικού και ορισμένου κωδικού πρόσβασης). Κατά την σκέψη αυτή, το διδακτικό υλικό θα πρέπει να διαμοιράζεται σε ορισμένο ψηφιακό περιβάλλον που απαιτεί ταυτοποίηση του χρήστη, περιορίζοντας έτσι την δυνατότητα πρόσβασης μόνο σε εγγεγραμμένους στα εκπαιδευτικά ιδρύματα σπουδαστές και διδακτικό προσωπικό.

⁶¹ Κρίσιμο προς αναφορά αποτελεί το δόγμα πως αντικείμενο εκμετάλλευσης συνιστούν μόνο οι εξουσίες που απορρέουν από το περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού. Οι εξουσία αναγνώρισης της πατρότητας του έργου, το δικαίωμα ακεραιότητας του έργου και τα λοιπά δικαιώματα που απορρέουν από το ηθικό δικαίωμα, ασκούνται αποκλειστικά από τον ίδιο τον δημιουργό ανά πάσα στιγμή.

Η προστασία των πνευματικών δημιουργών κατοχυρώνεται με τις επόμενες παραγράφους του άρθρου με ένα πλέγμα διατάξεων που προβλέπουν την δυνατότητα των κρατών μελών να καθορίζουν δίκαιη αποζημίωση προς όφελος των δημιουργών. Παράλληλα, μέσω της δεύτερης παραγράφου του άρθρου, παρέχεται η ευχέρεια στον εθνικό νομοθέτη κατά την μεταφορά της διάταξης στην εγχώρια έννομη τάξη να εισάγει ένα σύστημα προσφοράς προαιρετικών μη αποκλειστικών αδειών χρήσης στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, παρακάμπτοντας έτσι τον μηχανισμό της πρώτης παραγράφου.

5.4.3 Η δυνατότητα προσφοράς προαιρετικών αδειών χρήσης κατά προτεραιότητα.

Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου παρουσιάζει μία λογική που προσομοιάζει στο δικαίωμα opt out το οποίο ωστόσο παρέχεται στον εθνικό νομοθέτη και όχι στον ίδιο τον δικαιούχο, με αποτέλεσμα η διασυνοριακή χρήση των έργων ψηφιακού περιεχομένου να απαιτεί κάποιον μηχανισμό άδειας χρήσης. Η λογική πίσω από την δυνατότητα που χορηγείται στους εγχώριους νομοθέτες έγκειται στην ευχέρεια τους, κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας, να προβλέψουν προαιρετικές άδειες χρήσης, κάμπτοντας στο σημείο αυτό την διάταξη το άρθρου 7 παρ 1 της Οδηγίας.

Η εν λόγω δυνατότητα της διάθεσης κατά προτεραιότητα μη αποκλειστικών αδειών χρήσης φαίνεται να δημιουργεί σύγχυση ως προς την υποχρεωτικότητα του περιορισμού που προβλέπεται στην πρώτη παράγραφο του πέμπτου άρθρου. Μάλιστα, η ίδια η Οδηγία προβλέπει πως οποιαδήποτε συμβατική ρύθμιση αντίθετη προς τον εν λόγω περιορισμό- εξαίρεση δεν παράγει κάποιο έννομο αποτέλεσμα⁶². Οι δύο διατάξεις φαίνεται να έρχονται σε σύγκρουση, γεγονός που δικαιολογεί και την αρνητική κρητική που συγκέντρωσε και η εν λόγω ρύθμιση, καθώς δημιουργείται εύλογα η εντύπωση πως ο ευρωπαϊός νομοθέτης αδυνατεί να λάβει μία ξεκάθαρη θέση υπέρ της εξισορρόπησης που ο ίδιος έχει

---

⁶² Βλ. αρθ 7 παρ 1 Οδηγίας 790/2019.

εκφράσει μέσω της πρώτης παραγράφου της διάταξης του άρθρου 5⁶³. Μέσω της σύγκρουσης των παραπάνω διατάξεων ,η Οδηγία αδυνατεί να λάβει μία σαφή στάση, μετριάζοντας έτσι ένα αποτέλεσμα το οποίο εισάγεται ως υποχρεωτικό.

Η εξουσία του εθνικού νομοθέτη να επιλέξει κατά προτεραιότητα προαιρετική άδεια εγκαθιδρύει την ευχέρεια του να αποφασίσει, κατά το στάδιο ενσωμάτωσης της Οδηγίας και κατ' επέκταση της κρίσιμης εξαίρεσης στην εγχώρια έννομη τάξη, εάν ο περιορισμός του άρθρου 5 δεν θα εφαρμοστεί, ή δεν θα εφαρμοστεί σε ορισμένα είδη έργων. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να λεχθεί πως η ευχέρεια του νομοθέτη να επιλέξει την δίοδο της διάθεσης κατάλληλης άδειας χρήσης, γίνεται δεκτό πως αποκτά νόημα στις περιπτώσεις που γίνεται διασυνοριακή χρήση έργων ή περιεχομένου που προορίζονται εξ αρχής για την αγορά της εκπαίδευσης (διδασκτικά εγχειρίδια). Άλλωστε, η απουσία της παραπάνω δυνατότητας θα έπληττε κατάφορα τα συμφέροντα του δημιουργού στη περίπτωση που το ίδιο το διδακτικό υλικό κυκλοφορεί στην αγορά της εκπαίδευσης ,καθώς η υποχρεωτική ισχύς της πρώτης παραγράφου συνεπάγεται και με την πλήξη των οικονομικών συμφερόντων των δικαιούχων.

5.4.4 Η νομιμότητα και η καταλληλότητα της άδειας χρήσης.

Από το γράμμα της διάταξης της δεύτερης παραγράφου γίνεται λόγος για «κατάλληλες άδειες» που είναι διαθέσιμες στην αγορά. Η έννοια της κατάλληλης άδειας δεν έχει σαφές περιεχόμενο, καθώς δεν τυποποιείται κάποιος σαφής ορισμός που να ορίζει τα συστατικά στοιχεία που ανταποκρίνονται στην καταλληλότητα μίας άδειας. Γίνεται ωστόσο δεκτό πως οι χρήσεις που παραχωρούνται δυνάμει της προσφοράς κατάλληλης άδειας χρήσεις του έργου ή των προστατευόμενων περιεχομένων πρέπει να είναι

---

⁶³ Παπαδοπούλου Α., 2021 , Ο περιορισμός του δικαιώματος πνευματικής Ιδιοκτησίας προς όφελος της εκπαίδευσης στο ελληνικό και ενωσιακό δίκαιο, Αθήνα – Θεσσαλονίκη : ΠΙΝ Σάκκουλας, σελ 293 επ .

σαφείς. Ανάγονται λοιπόν και ουσιαστικό στοιχείο που θα πρέπει να μνημονεύεται επαρκώς καθώς εξαρτά και την νομιμότητα της άδειας.

Ανάγεται λοιπόν σε βασική προϋπόθεση της νομιμότητας της άδειας η αναφορά κατ' ελάχιστον των επιτρεπόμενων χρήσεων για τις οποίες προορίζεται το έργο. Το γεγονός αυτό δεν αποκλείει την δυνατότητα διεύρυνσης της αδειοδότησης συμπεριλαμβάνοντας και λοιπές χρήσεις οι οποίες δεν εμπίπτουν στην εξαίρεση του άρθρου 5. Από την άλλη πλευρά, η παράλειψη του ελάχιστου αναγκαίου περιεχομένου προσκρούει στην διάταξη του άρθρου 7 που χαρακτηρίζει ως ανίσχυρες τις συμφωνίες που είναι αντίθετες με τις μνημονευόμενες εξαιρέσεις και περιορισμούς. Συνεπώς, οποιαδήποτε χρήση του έργου και του περιεχομένου δεν αναφέρεται στην άδεια χρήσης, ή δεν μνημονεύεται λεπτομερώς και με προσήκοντα τρόπο, τεκμαίρεται ότι καλύπτεται από την ισχύ της πρώτης παραγράφου του άρθρου⁶⁴.

Παράλληλα ο ευρωπαϊός νομοθέτης κάνει λόγο και για καταλληλότητα της άδειας χρήσης η οποία είναι διαθέσιμη στην αγορά. Το πότε μία άδεια χρήσης είναι κατάλληλη κατά την παραπάνω έννοια αποτελεί ένα αόριστο και αδιευκρίνιστο κενό. Η καταλληλότητα των διαθέσιμων αδειών χρήσης προσδιορίζεται ως προς το περιεχόμενό τους. Όπως προκύπτει και από την αιτιολογική σκέψη 23 της Οδηγίας, η οποία εισάγει ένα στίγμα καταλληλότητας για τις άδειες χρήσης, η δυνατότητα των κρατών μελών να χορηγούν άδειες χρήσης στα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα πρέπει να συνίσταται στη μη προσβολή του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού. Υπό αυτό το σκεπτικό, ως κατάλληλη άδεια χρήσης νοείται εκείνη η οποία δεν περιλαμβάνει όρους που προσκρούουν στο ηθικό δικαίωμα του δημιουργού και σε περίπτωση που γίνεται μνεία οποιουδήποτε όρου αυτός νοείται ως μη ισχυρός. Συνεπώς σε μία κατάλληλη άδεια χρήσης δεν θα πρέπει να περιέχεται μνεία για άσκηση του δικαιώματος πατρότητας, ακεραιότητας του έργου κλπ, αφού ο μοναδικός δικαιούχος να ασκήσει τα παραπάνω δικαιώματα είναι ο δημιουργός.

---

⁶⁴ Βλ. αιτιολογική σκέψη 23 Οδηγίας 790/2019/ΕΕ.

Πέρα της διατήρησης του αναλλοίωτου χαρακτήρα του ηθικού δικαιώματος, η καταλληλότητα μίας άδειας χρήσης θα πρέπει να αναλυθεί και ως προς το περιεχόμενο της. Συγκεκριμένα είναι αναγκαίο να συνεκτιμηθεί ο χαρακτήρας των όρων που εμπεριέχονται στην άδεια χρήσης. Εύλογα θα μπορούσε να τεθεί κάποιος όρος στην άδεια χρήσης ο οποίος δεσμεύει υπέρμετρα την ελευθερία του εκπαιδευτικού ιδρύματος και των φοιτητών ως προς την χρήση του έργου, όπως η απαγόρευση εκτύπωσης του υλικού στο οποίο οι φοιτητές αποκτούν νόμιμη πρόσβαση ή η αναπαραγωγή μόνο ενός συγκεκριμένου ποσοστού έκτασης του έργου⁶⁵.

Οι παραπάνω όροι θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως καταχρηστικοί, υπερβολικοί και αθέμιτοι? Το σύστημα διάθεσης κατάλληλων αδειών στην αγορά συνεπάγεται με την μονομερή προσφορά αδειών χωρίς διαπραγμάτευση⁶⁶. Συνεπώς κυρίαρχος πρωταγωνιστής του παραπάνω μηχανισμού αποτελεί ο κρατικός νομοθέτης. Μέσα από την μονομερή προσφορά αδειών, αφενός τα εκπαιδευτικά ιδρύματα αφοπλίζονται μη δυνάμενα να διαπραγματευτούν τους όρους της άδειας, από την άλλη αφήνεται ένα ελεύθερο πεδίο εισχώρησης αθέμιτων ή υπέρμετρων όρων , γεγονός που αφήνει τους εκπαιδευτικούς φορείς σε μειονεκτική θέση αλλοιώνοντας την εφαρμογή του περιορισμού.

Συνεπώς, στην περίπτωση που ο εθνικός νομοθέτης επιλέξει την οδό της κατά προτεραιότητα παροχής προαιρετικών αδειών οφείλει να ενέχει ουσιαστικό ρόλο στην διαδικασία εξισορρόπησης των συμφερόντων που επιδιώκει ο παραπάνω περιορισμός. Αυτό θα επιτευχθεί με την αξιολόγηση των συνθηκών που επικρατεί στην εκάστοτε χώρα.

Τέλος, εάν υιοθετήσουμε την συγκεκριμένη εκδοχή θα μπορούσαμε να διακρίνουμε την πλεονεκτική θέση που βρίσκονται οι δημιουργοί οι οποίοι μπορούν μέσω της επιβολής όρων στις ανωτέρω άδειες χρήσης, να

---

⁶⁵ Παπαδοπούλου Α., ό.π σελ 297.

⁶⁶ Despotidou., 2021, The new mandatory teaching exception , σελ 25.

εξασφαλίσουν τα δικαιώματά τους έναντι σε μία υποχρεωτική εξαίρεση που εισάγεται χωρίς αυτοί να εισακουστούν.

5.4.5 Η εύλογη αμοιβή των δικαιούχων.

Η τέταρτη παράγραφος του πέμπτου άρθρου της Οδηγίας προβλέπει την αξίωση εύλογης αμοιβής προς τους δικαιούχους. Μνεία της εύλογης αποζημίωσης γίνεται και στην αιτιολογική σκέψη 24 του προοιμίου η οποία ορίζει την ευχέρεια των κρατών μελών να προβλέπουν την αξίωση των δικαιούχων να λαμβάνουν δίκαιη αποζημίωση για τις διασυνοριακές ψηφιακές χρήσεις των έργων τους. Η αξίωση αυτή έχει έρεισμα την εφαρμογή του περιορισμού που προβλέπεται στο άρθρο 5 ενώ ο υπολογισμός της θα πρέπει να γίνεται σε συνάρτηση με τους εκπαιδευτικούς σκοπούς τους οποίους η χρήση του έργου εξυπηρετεί και με την βλάβη που προξενεί στους δικαιούχους⁶⁷.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί πως το σύστημα καταβολής δίκαιης αποζημίωσης στους δικαιούχους προβλέπεται ήδη από την Οδηγία 2001/29ΕΚ. Η εν λόγω Οδηγία με ένα πλέγμα διατάξεων ανάγει την υποχρέωση καταβολής δίκαιης αποζημίωσης ως υποχρεωτικό όρο σε περίπτωση εφαρμογής ως αντιστάθμισμα σε ορισμένες εξαιρέσεις⁶⁸. Παράλληλα ο ευρωπαϊός νομοθέτης θέλοντας να σεβαστεί τις νομικές παραδόσεις του εκάστοτε κράτους μέλους, παρέχει την ευχέρεια στον εθνικό νομοθέτη να προβλέψει με την σειρά του το δικαίωμα των δημιουργών σε δίκαιη αποζημίωση στην περίπτωση εισαγωγής εξαιρέσεων και περιορισμών⁶⁹. Γίνεται λοιπόν σαφές πως στο συγκεκριμένο σημείο η παραπάνω δύο Οδηγίες τελούν σε σχέση αλληλοσυμπλήρωσης και η έννοια της δίκαιης αποζημίωσης θα πρέπει να ερμηνευθεί με ενιαίο τρόπο⁷⁰.

---

⁶⁷ Η ταύτιση της δίκαιης αποζημίωσης των δικαιούχων με βάση την προξενούμενη βλάβη προβλέπεται επίσης και στην Οδηγία 2001/29 ΕΚ η οποία συνδέει την δίκαιη αποζημίωση με την ζημία ή την πιθανή ζημία του δικαιούχου (βλ. αιτ. σκ 35).

⁶⁸ Πρόκειται για τις υποχρεωτικές εξαιρέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 5 περ α, β και ε της οδηγίας 2001/29 ΕΚ.

⁶⁹ Βλ. αιτιολογική σκέψη 32 Οδ 2001/29 ΕΚ.

⁷⁰ Despotidou., 2021, *The new mandatory teaching exception* , σελ 25.

Δικαίωμα επίκλησης της δίκαιης αποζημίωσης φαίνεται να έχουν οι δημιουργοί, οι αρχικοί δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων και οι εκδότες τύπου που νομιμοποιούνται προς είσπραξη της αμοιβής δυνάμει του *suis generis* δικαιώματος που προβλέπεται στο άρθρο 15 της Οδηγίας. Συνεπώς η δίκαιη αποζημίωση περιορίζεται στα ανωτέρω πρόσωπα, αποκλείοντας έτσι τους δευτερογενείς δικαιούχους. Η παραδοχή αυτή φαίνεται να προσκρούει στην διάταξη του άρθρου 16 της Οδηγίας, η οποία ορίζει την δυνατότητα των κρατών μελών να προβλέπουν δίκαιη αποζημίωση στην περίπτωση που ο δημιουργός έχει μεταβιβάσει το περιουσιακό του δικαίωμα ή έχει χορηγήσει άδεια εκμετάλλευσης δικαιώματος σε κάποιον εκδότη. Σύμφωνα με την διάταξη, η πράξη μεταβίβασης ή η χορήγηση άδειας συνιστούν επαρκή νομική βάση για να αξιώσει ο εκδότης μερίδιο της αποζημίωσης για την χρήση του έργου που γίνεται δυνάμει κάποιου περιορισμού ή εξαίρεσης.

Η παραπάνω προβληματική απασχόλησε ιδιαίτερα την νομολογία του ΔΕΕ, η οποία ανέλυσε το αδιέξοδο που προκύπτει στην περίπτωση αξίωσης εύλογης αμοιβής των εκδοτών όταν η χρήση του έργου γίνεται δυνάμει κάποιας θεσπιζόμενης εξαίρεσης στην υπόθεση *Reprobel*⁷¹. Για την πληρέστερη κατανόηση του δικαιώματος της εύλογης αμοιβής αλλά και την εξακρίβωση της θέσης των δικαιούχων σημαντικό προς ανάλυση αποτελεί το ερμηνευτικό αδιέξοδο που προϋπήρχε πριν την νομολογία του ΔΕΕ, το ελληνικό σύστημα εύλογης αμοιβής που θεσπίζεται στο άρθρο 18 του Ν.2121/1993 αλλά και η ειδική πρόβλεψη του άρθρου 51 του οικείου νόμου. Τέλος θα πρέπει να απαντηθεί το ερώτημα του κατά πόσο η νέα διάταξη του άρθρου 16 της Οδηγίας 790/2019 ήτοι η καθιέρωση μίας εύλογης αμοιβής υπέρ του εκδότη τύπου τίθεται υπέρ των δικαιωμάτων του δημιουργού.

---

⁷¹ Υπόθεση *Reprobel* (Hawlett- Packard) C-572/13 EU:C:2015:750.

5.5.5 Η αξίωση των εκδοτών τύπου προς εύλογη αποζημίωση πριν την θέσπιση του άρθρου 16 της Οδηγίας.

Ένα από τα μεγαλύτερα ερμηνευτικά προβλήματα που απασχόλησε ιδιαίτερα την νομολογία και την επιστήμη, αποτέλεσε το ερώτημα για το αν οι εκδότες δικαιούνται εύλογη αμοιβή στις περιπτώσεις αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση ή στις περιπτώσεις που εν γένει το έργο χρησιμοποιήθηκε δυνάμει κάποιας από τις προβλεπόμενες εξαιρέσεις του δικαιώματος αναπαραγωγής στο άρθρο 5 της Οδηγίας 29/2001. Έτσι λοιπόν, διαμορφώθηκαν πολλά επιχειρήματα που από την μία υποστήριζαν πως από το γράμμα της διάταξης του άρθρου οι εκδότες τύπου δεν συγκαταλέγονται στους δικαιούχους της εύλογης αμοιβής όπως ρητά ορίζεται ρητή διατύπωση της Οδηγίας. Από την άλλη δε, υποστηρίχθηκε πως δεν αποκλείεται η θέσπιση περισσότερων συγγενικών δικαιωμάτων σε σχέση με αυτά που ορίζει ο ενωσιακός νομοθέτης στο άρθρο 2 της Οδηγίας, και συνεπώς η προσθήκη ενός νέου συγγενικού δικαιώματος όπως αυτό του εκδότη συγχωρείται. Αργότερα, η νομολογία με την απόφαση Reprobel έριξε φως στο υπό κρίση ζήτημα διαμορφώνοντας συγκεκριμένα κριτήρια η τήρηση των οποίων επιτρέπει την γέννηση ενός νέου συγγενικού δικαιώματος όπως το εν λόγω . Τέλος, η διάταξη του άρθρου 16 της Οδηγίας 790/2019, ήρθε να δώσει οριστική λύση στο ζήτημα, δίνοντας το έναυσμα στις έννομες τάξεις των κρατών μελών είτε να θεσπίσουν ένα σύστημα το οποίο καθορίζει και επιμερίζει την εύλογη αμοιβή μεταξύ εκδοτών και δημιουργών στις περιπτώσεις που γίνεται αναπαραγωγή του έργου στα πλαίσια κάποιας εξαιρέσεως, ενώ «νομιμοποίησε» τα ήδη υφιστάμενα συστήματα που μερικά κράτη μέλη είχαν ήδη θεσπίσει.

5.5.6 Το προγενέστερο νομικό πλαίσιο.

Το δικαίωμα αναπαραγωγής, παρουσίασης στο κοινό και διανομής των πνευματικών έργων στο κοινό αφορά αποκλειστικά τους δημιουργούς και τους δικαιούχου συγγενικών δικαιωμάτων όπως. Ωστόσο η Οδηγία 29/2001 ΕΚ, στο

άρθρο 5 θεσπίζει έναν κλειστό κατάλογο εξαιρέσεων στα δικαιώματα αυτά, και ειδικότερα προβλέπει πως τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέπουν την ιδιωτική χρήση των έργων, και στην περίπτωση που η τελευταία γίνεται με την χρήση κάποιου μηχανικού μέσου, τότε οφείλεται εύλογη αποζημίωση στους παραπάνω δικαιούχους. Τα παραπάνω πρόσωπα αναφέρονται αποκλειστικά στο δεύτερο άρθρο της παρούσας Οδηγίας το οποίο εξαιρεί από τους δικαιούχους αναπαραγωγής τους εκδότες. Ο αποκλεισμός των εκδοτών από το δικαίωμα συμμετοχής στην εύλογη αμοιβή του άρθρου 5 γεννά πολλά ερωτήματα αν αναλογιστεί κανείς τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν, στην κυκλοφορία των έργων και στην διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ο προβληματισμός γεννάται με την θέσπιση εγχώριων νόμων εκ μέρους των κρατών μελών που εντάσσουν τους εκδότες τύπου στους δικαιούχους της εύλογης αμοιβής στις περιπτώσεις αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση. Έτσι λοιπόν δημιουργούνται δύο αντίπαλα πεδία με την μία πλευρά να υποστηρίζει πως οι εθνικοί νομοθέτες δύνανται να θεσπίζουν εγχώριους κανόνες, προσθέτοντας έτσι και άλλα συγγενικά δικαιώματα πέρα αυτών που αναφέρονται στο άρθρο 2 της Οδηγίας 29/2001. Η θέση αυτή συμβαδίζει εξάλλου και με την αιτιολογική σκέψη 19 της Οδηγίας 2006/116⁷² που χορηγεί την εξουσία στα κράτη μέλη να θεσπίζουν περαιτέρω συγγενικά δικαιώματα⁷³. Την θέση αυτή έχει καθιερώσει και η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου με μία σειρά αποφάσεων⁷⁴.

---

⁷² Οδηγία 2006/116/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, για τη διάρκεια προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενικών δικαιωμάτων.

⁷³ Βλ. αιτ. σκ. 19 Οδ. 2006/116/EK «Τα κράτη μέλη πρέπει να παραμένουν ελεύθερα να διατηρούν ή να θεσπίζουν άλλα δικαιώματα συγγενή προς το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, ιδίως σε σχέση με την προστασία σχολιασμένων και επιστημονικών δημοσιεύσεων»

⁷⁴ Ενδεικτικά στην υπόθεση Ryanair Ltd κατά PR Aviation B (υπόθεση C-30/14), το ΔΕΕ αποφαινεται πως στην περίπτωση που ένας δημιουργός βάσης δεδομένων δεν μπορεί να απολαύσει την έννομη προστασία που προσφέρει η Οδηγία 96/9, τότε μπορεί να αναζητήσει την ζητούμενη προστασία ανατρέχοντας σε διάταξη εσωτερικού δικαίου (σκέψη 44 απόφασης).

Από την άλλη, ο αντίλογος στηρίζει τα επιχειρήματά του στο γεγονός πως το άρθρο 5 παρ 2 της Οδηγίας 29/2001 επιδέχεται ενιαία εφαρμογή σε όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης με αποτέλεσμα να μην αφορά άλλους συγγενικούς δικαιούχους αναπαραγωγής πέρα από τους αναγνωριζόμενους σε όλη την Ένωση δικαιούχους του ά.2 της Οδηγίας⁷⁵.

Επιπλέον υποστηρίζεται πως στην προστατευτική εμβέλεια του ως άνω άρθρου εντάσσονται μόνο οι δικαιούχοι που αποκτούν δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί το έργο πρωτότυπα και όχι παράγωγα. Το εννοιολογικό περιεχόμενο του ως άνω άρθρου εκτείνεται δηλαδή στους κατά πρωτογενή τρόπο δικαιούχους, δηλαδή στους δημιουργούς και στους δικαιούχους συγγενικών δικαιωμάτων που δεν αποκτούν με παράγωγο τρόπο τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά πρωτότυπα. Αν ληφθεί υπόψη ο συγκεκριμένος τρόπος ερμηνείας της διάταξης, αποκλείονται από την αξίωση εύλογης αμοιβής που θεσπίζει το άρθρο 5 της Οδ. 2001/29 οι εκδότες, οι οποίοι αποκτούν με παράγωγο τρόπο την εξουσία αναπαραγωγής και διανομής των έργων από τον δημιουργό, δυνάμει σύναψης συμβάσεως⁷⁶ με αποτέλεσμα να καθίσταται επιτακτική μία εσωτερική νομοθετική ανατροπή στην περίπτωση που κανόνες εσωτερικού δικαίου προέβλεπαν κάτι διαφορετικό.

5.5.6 Η θέση του έλληνα νομοθέτη.

Η θέση του έλληνα νομοθέτη αντικατοπτρίζεται με την εισαγωγή του άρθρου 18 του ν.2121/1993 το οποίο προβλέπει μεταξύ άλλων ένα σύστημα εύλογης αμοιβής των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων εντάσσοντας μέσα σε αυτούς και τους εκδότες τύπων. Η διάταξη περιέχει εξαιρέσεις αναγκαστικού δικαίου στο δικαίωμα αναπαραγωγής των δικαιούχων, επιτρέποντας την ιδιωτική χρήση του έργου και προβλέποντας την υποχρέωση καταβολής μίας εύλογης αμοιβής καλούμενη να εξισορροπήσει την εξυπηρέτηση του ευρύτερου κοινωνικού

---

⁷⁵ Γνωμοδότηση Κ. Χριστοδούλου, Το εκδοτικό δικαίωμα προς εύλογη αμοιβή για ιδιωτική αναπαραγωγή μετά της Οδηγία 790/2019 για ΔιΜΕΕ 2019.

⁷⁶ Χριστοδούλου ό.π., σελ 486.

συνόλου και την διάδοση της πολιτισμικής κληρονομιάς από την μία, από την άλλη να προασπίσει τα δικαιώματα των δημιουργών καταβάλλοντας μία εύλογη αμοιβή στην περίπτωση που η χρήση ή η αναπαραγωγή του μέσου γίνεται με κάποιο τεχνικό μέσο⁷⁷.

Πιο αναλυτικά, η μέθοδος της εύλογης αμοιβής που εισάγει το άρθρο 18 παρ 3 εδ α' του ν.2121/1993 εισπράττεται από τον αρμόδιο Οργανισμό Συλλογικής Διαχείρισης, ενώ αρκεί η προσφορότητα του τεχνικού μέσου για αναπαραγωγή των έργων, χωρίς να είναι αναγκαία η τετελεσμένη αναπαραγωγή.

Η αξίωση της εύλογης αμοιβής των εκδοτών στις περιπτώσεις ιδιωτικής αναπαραγωγής δεν θα πρέπει να συγχέεται με το συγγενικό δικαίωμα των εκδοτών που προβλέπεται στο άρθρο 51 του Ν.2121/1993. Η παρούσα διάταξη εισάγει ένα συγγενικό δικαίωμα των εκδοτών, που δεν γεννιέται βάσει κάποιας εκχώρησης ή μεταβίβασης εκ μέρους του δημιουργού. Η επίκληση του παρόντος δικαιώματος που δεν έχει συμβατικά θεμέλια, αφορά μόνο την εκμετάλλευση των έργων που γίνεται αποκλειστικά για εμπορικούς σκοπούς, αποκλείοντας την ιδιωτική αναπαραγωγή. Έτσι λοιπόν, με την εν λόγω ρύθμιση, γεννιέται πρωτογενώς το συγγενικό δικαίωμα των εκδοτών να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν την αναπαραγωγή με την χρήση τεχνικών συσκευών των προστατευόμενων έργων, όταν αυτή γίνεται για την εξυπηρέτηση εμπορικών επιδιώξεων.

5.5.6 Η κατάσταση μετά την νομολογία *Reprobel*.

Στο δίλλημα εάν οι έννομες τάξεις των κρατών μελών δύνανται να θεσπίζουν συγγενικά δικαιώματα πέρα των απαριθμούμενων στο άρθρο 2 της Οδηγίας 29/2001 κλήθηκε να απαντήσει το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ένα πλήθος αποφάσεων που αποφαινόνται επί του θέματος θετικά. Στο κρίσιμο ωστόσο ζήτημα για το εάν στη δίκαιη αποζημίωση που ορίζει το α.5 παρ 2 της

---

⁷⁷ Γνωμοδότηση Σταθόπουλου., *Εκδόσεις τύπου και δικαίωμα εύλογης αμοιβής – Ελεύθερη αναπαραγωγή έργων, για ΔιΜΕΕ 2019* σελ 294 επ.

Οδηγίας 2001/29 συγκαταλέγει και η αξίωση των εκδοτών, το ΔΕΕ κλήθηκε να αποφανθεί στην υπόθεση *Hewlett-Packard Belgium SPRL κατά Reprobel SCRL*⁷⁸.

Το περιεχόμενο του προδικαστικού ερωτήματος που έθεσε ενώπιον του ΔΕΕ το Εφετείο Βρυξελλών έγκειται στο φλέγον ζήτημα της ερμηνείας του άρθρου 5 της Οδηγίας 29/2001 ΕΚ, καθώς η βέλγικη νομοθεσία προβλέπει το δικαίωμα των εκδοτών προς είσπραξη τμήματος της εύλογης αποζημίωσης που οφείλεται στους δημιουργούς στις περιπτώσεις αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση κατόπιν χρησιμοποίησης τεχνικών συσκευών. Συγκεκριμένα, η βέλγικη νομοθεσία στηρίζεται στον νόμο της 30^{ης} Ιουνίου 1994 περί πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων (εφεξής LDA). Ανάμεσα στις διατάξεις του παραπάνω νόμου, αναγνωρίζεται το δικαίωμα στους εκδότες τύπου να δικαιούνται αμοιβή μαζί με τους δημιουργούς στις περιπτώσεις αναπαραγωγής προστατευόμενων έργων ενσωματωμένων σε κάποιον υλικό φορέα⁷⁹.

Η ένδικη διαφορά αφορούσε την σύγκρουση μεταξύ της *Hawlett-Packard* εισαγωγέα φωτοαντιγραφικών συσκευών για επαγγελματική και οικιακή χρήση και του Οργανισμού Συλλογικής Διαχείρισης *Reprobel*, αρμόδιος για την είσπραξη της δίκαιης αποζημίωσης που προβλέπει το βέλγικο δίκαιο για την αναπαραγωγή με φωτοτυπικά μέσα. Η διένεξη ξεκίνησε με την ενημέρωση της πρώτης από τον ΟΣΔ για την υποχρέωσή της να καταβάλει το ποσό των 49,20 ευρώ για κάθε πολύ-λειτουργική συσκευή εκτυπωτών που πωλούσε. Στις 8 Μαρτίου του 2010 η *Hawlett* ενήγαγε την *Reprobel* επί των βέλγικων δικαστηρίων ζητώντας να απαλλαγεί από οποιαδήποτε υποχρέωση προς χρηματική καταβολή για τις συσκευές που διέθετε στην αγορά, επικουρικά υπέβαλλε το αίτημα να της αναγνωριστούν οι αμοιβές που είχε ήδη καταβάλει ως δίκαιη αμοιβή που προβλέπεται στην Οδηγία 29/2001. Μόλις τρεις ημέρες αργότερα, ο Οργανισμός Συλλογικής Διαχείρισης *Reprobel* ενήγαγε με την σειρά του την *Hawlett*. Το δικαστήριο συνεκδίκασε τις δύο αγωγές και αποφάνθηκε πως το

---

⁷⁸ Βλ. ΔΕΕ Απόφαση της 12.11.2015 (Υπόθεση C-572/13), *Hewlett-Packard Belgium SPRL κατά Reprobel SCRL*.

⁷⁹ Κατά το ά. 59 του LDA «Οι δημιουργοί και οι εκδότες έργων ενσωματωμένων σε έντυπο ή σε ανάλογο υλικό φορέα δικαιούνται αμοιβής λόγω της αναπαραγωγής τους».

άρθρο 59 του βελγικού νόμου LDA το οποίο αναγνωρίζει στους εκδότες μαζί με τους δημιουργούς την αξίωση προς εύλογη αμοιβή στην περίπτωση αναπαραγωγής προστατευόμενων έργων σε υλικό φορέα, αντίκειται στο ενωσιακό δίκαιο. Επί της αποφάσεως ασκήθηκε έφεση. Το Εφετείο Βρυξελλών με την σειρά του έθεσε το κρίσιμο προδικαστικό ερώτημα ενώπιον του Ευρωπαϊκού δικαστή.

5.5.7 Η κρίση του ΔΕΕ.

Πράγματι το Δικαστήριο της Ένωσης αποφάνθηκε επί του θέματος αρνητικά, αφού αρνήθηκε την καταβολής εύλογης αμοιβής στους εκδότες τύπου, βασιζοντας την κρίση του στην ερμηνεία του άρθρου 2 της Οδηγίας 29/2001. Συγκεκριμένα διατύπωσε πως «οι εκδότες δεν περιλαμβάνονται στους δικαιούχους εύλογης αποζημίωσης του άρθρου 2 της Οδηγίας 29/2001»⁸⁰. Ο δικανικός συλλογισμός του Δικαστηρίου στηρίζεται στο γεγονός πως οι φορείς του δικαιώματος των άρθρων 2 και 5 παρ 1 στοιχ α' και β' της Οδηγίας που δικαιούνται την αποζημίωση που ορίζεται στις παραπάνω διατάξεις υφίστανται ζημία από την αναπαραγωγή του έργου μέσω χρήσης μηχανικών συσκευών. Έτσι λοιπόν, η ως άνω αμοιβή λειτουργεί ως αντιστάθμισμα και αποκατάσταση της βλάβης των συμφερόντων των δημιουργών. Από την άλλη, σύμφωνα με την κρίση του ΔΕΕ, οι εκδότες δεν αποτελούν υποκείμενα του δικαιώματος του δεύτερου άρθρου της Οδηγίας, συνεπώς δεν υφίστανται οποιαδήποτε ζημία από την αναπαραγωγή των έργων και για τον λόγο αυτό αποκλείονται και από το δικαίωμα επίκλησης της αποζημίωσης που δικαιούνται οι δημιουργοί και οι υπόλοιποι δικαιούχοι⁸¹.

---

⁸⁰ Βλ. σκέψη 47 ΔΕΕ Απόφαση της 12.11.2015 (Υπόθεση C-572/13), Hewlett-Packard Belgium SPRL κατά Reprobel SCRL

⁸¹ Βλ. σκέψη 48 ΔΕΕ Απόφαση της 12.11.2015 (Υπόθεση C-572/13), Hewlett-Packard Belgium SPRL κατά Reprobel SCRL : « Δεδομένου ότι, αφενός, η δίκαιη αποζημίωση που οφείλεται βάσει της εξαιρέσεως φωτοτυπικής αναπαραγωγής και βάσει της εξαιρέσεως ιδιωτικής αντιγραφής, όπως προκύπτει από τη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως, προορίζεται να αποκαταστήσει τη ζημία που υφίστανται οι δικαιούχοι των δικαιωμάτων λόγω της αναπαραγωγής των έργων τους χωρίς την άδειά τους, και, αφετέρου, οι εκδότες

Στις επόμενες σκέψεις της απόφασης, το ΔΕΕ θέτει μία συγκεκριμένη προϋπόθεση υπό τις οποίες είναι επιτρεπτή η συμμετοχή των εκδοτών στην εύλογη αποζημίωση των δικαιούχων. Διατυπώνει συγκεκριμένα την παραδοχή πως οι εκδότες θα «πρέπει να φροντίζουν να ωφελούνται οι δικαιούχοι έστω και εμμέσως από το τμήμα αποζημίωσης που στερούνται»⁸². Κάτι τέτοιο καθίσταται εφικτό στα πλαίσια μίας αμφοτεροβαρούς συμβάσεως.

5.5.8 Καθίστανται εν τέλει δικαιούχοι της αποζημίωσης του άρθρου 5 οι δευτερογενείς δικαιούχοι ?

Η προτεινόμενη δίκαιη αποζημίωση της τέταρτης παραγράφου του άρθρου πέντε σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 24 της Οδηγίας, φαίνεται να αποκλείει τους δευτερογενείς δικαιούχους από την παραπάνω αξίωση. Ο αποκλεισμός αυτός μπορεί να φαίνεται σύμφωνα με την νομολογιακή στάση που αναλύθηκε παραπάνω, ωστόσο έρχεται σε σύγκρουση με το άρθρο 16 της Οδηγίας. Από τον συγκεκριμένο των παραπάνω αναλύσεων προκύπτει πως εκτός των εκδοτών για τους οποίους γίνεται ειδική μνεία στο άρθρο 16, οι λοιποί δευτερογενείς δικαιούχοι αποκλείονται – αναιτιολόγητα- από τη δίκαιη αποζημίωση .

5.5.9 Η θέση των δικαιούχων μετά τη θέσπιση του περιορισμού.

δεν είναι δικαιούχοι του αποκλειστικού δικαιώματος αναπαραγωγής υπό την έννοια του άρθρου 2 της οδηγίας 2001/29, οι εκδότες δεν υφίστανται κάποια ζημία υπό την έννοια των δύο αυτών εξαιρέσεων. Δεν μπορούν, επομένως, να ωφεληθούν από την είσπραξη αποζημιώσεως βάσει των διατάξεων αυτών, όταν μια τέτοια ωφέλεια θα έχει ως συνέπεια να στερήσει από τους δικαιούχους του δικαιώματος αναπαραγωγής το σύνολο της αποζημιώσεως που δικαιούνται βάσει των ίδιων εξαιρέσεων ή τμήμα αυτής.»

⁸² Βλ. σκέψεις 47-48 ΔΕΕ Απόφαση της 12.11.2015 (Υπόθεση C-572/13), Hewlett-Packard Belgium SPRL κατά Reprobel SCRL'.

Το σύστημα που εισάγει ο περιορισμός του άρθρου 5 θα μπορούσαμε να πούμε ότι εκτελεί τον ρόλο τον οποίο κλήθηκε να παίξει η θέσπιση της Οδηγίας 790/2019/ΕΕ, δηλαδή τον εκσυγχρονισμό της προστασίας των πνευματικών και συγγενικών δικαιωμάτων. Η νέα διάταξη σε καμία περίπτωση δεν αναιρεί την ισχύ του περιορισμού του άρθρου 5 παρ 3 της Οδηγίας 2001/29/ ΕΚ, ωστόσο όμως προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα της ψηφιακής εποχής. Από την ανωτέρω ανάλυση γίνεται κατανοητό ότι βασική αποστολή του υποχρεωτικού αυτού περιορισμού είναι η ασφάλεια της ψηφιακής διδασκαλίας, η κάλυψη της ανασφάλειας δικαίου που είχε δημιουργηθεί δυνάμει του προγενέστερου καθεστώτος δεν αποκλείονταν οι προσβολές της πνευματικής ιδιοκτησίας στο ψηφιακό περιβάλλον.

Οι ρυθμίσεις που εισάγει ο περιορισμός αναμφίβολα τάσσονται υπέρ των χρηστών, γεγονός που επιβεβαιώνεται τόσο από την υποχρεωτικότητα της διάταξης όσο και από τον χαρακτηρισμό του ως αναγκαστικού δικαίου δυνάμει του άρθρου 7 παρ 1 της Οδηγίας. Οι νομικές παραλλαγές που προτείνει ο νομοθέτης στις παραγράφους 2 και 4 του άρθρου φαίνεται να στοχεύει στην προστασία των δημιουργών, αφού ο ευρωπαϊός νομοθέτης παρέχει την δυνατότητα στο εκάστοτε κράτος μέλος κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας να επιλέξει ανάμεσα σε ένα σύστημα χορήγησης αδειών χρήσης των έργων, ή της αποζημίωσης. Ο δε εγχώριος νομοθέτης οφείλει να σταθμίσει τις νομικές παραδόσεις που επικρατούν στο κράτος δικαίου που υπηρετεί και να πράξει αναλόγως.

Αναμφίβολα, η επιλογή της προσφοράς κατά προτεραιότητα άδειας χρήσης στα εκπαιδευτικά ιδρύματα ωφελεί περισσότερο τους δικαιούχους γίνεται λόγος για μονομερή προσφορά αδειών χωρίς διαπραγμάτευση. Η παραδοχή αυτή προτάσσει την ιδιωτική αυτονομία ωστόσο μπορεί να αποβεί καταχρηστική για την αντισυμβαλλόμενη πλευρά. Βέβαια μέσω της εισαγωγής συμβατικών όρων εκ μέρους των δημιουργών αφήνονται περιθώρια να διαμορφωθεί ένα πρόσφορο πεδίο στο οποίο οι τελευταίοι μπορούν να εκφραστούν επί της υποχρεωτικής

αυτής εξαίρεσης, ο αναγκαστικός χαρακτήρας της οποίας τους εκτοπίζει από το πεδίο διαπραγμάτευσης.

Τέλος, η εναλλακτική της δίκαιης αποζημίωσης τάσσεται επίσης υπέρ των δημιουργών. Το μοντέλο της δίκαιης αποζημίωσης δύναται να λειτουργήσει στα πλαίσια νόμιμων αδειών ενώ βασική παράμετρος για τον καθορισμό της είναι η βλάβη που προξενείται στους δικαιούχους. Τέλος, η πρόβλεψη της δίκαιης αποζημίωσης στις περιπτώσεις ψηφιακών χρήσεων έργων ή άλλων προστατευόμενων περιεχομένων ίσως υπονοεί τον ραγδαίο ρυθμό επανάληψης του ανωτέρω φαινομένου. Η επαναληπτικότητα και ο ανέλεγκτος ρυθμός των διασυνοριακών ψηφιακών χρήσεων ίσως οδηγήσει σε μία ανεξέλεγκτη κατάσταση στην οποία ενδέχεται να θίγονται δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Για τον λόγο αυτό, η δυνατότητα πρόβλεψης της δίκαιης αποζημίωσης θα πρέπει να εξυψωθεί σε υποχρεωτική παράμετρο εφαρμογής του περιορισμού.

5.6 Διατήρηση πολιτισμικής κληρονομιάς.

Η ανάγκη για την ψηφιοποίηση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς και η ελεύθερη πρόσβαση των ευρωπαίων πολιτών στα πολιτιστικά αγαθά έχει ήδη διαμορφωθεί εδώ και μία δεκαετία. Το αίτημα λοιπόν για τον ψηφιακό μετασχηματισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς, που θα αποτελέσει και το εισιτήριο πρόσβασης των πολιτών στην απόλαυση ενός πολιτιστικού αποθέματος μετουσιώνει στα πρώτα κιόλας άρθρα της η Οδηγία 790/2019 και συγκεκριμένα με την εισαγωγή της υποχρεωτικής εξαίρεσης του άρθρου 6.

Ο περιορισμός του έκτου άρθρου της Οδηγίας συμβάλλει στην δημιουργία μίας πολιτιστικής παρακαταθήκης για χάρη των επόμενων γενεών, αφού θεμελιώνει μία ακόμη υποχρεωτική εξαίρεση στο δικαίωμα αναπαραγωγής των έργων και προστατευόμενου περιεχομένου⁸³. Ο παρών περιορισμός επιτρέπει στα ιδρύματα

---

⁸³ Συγκεκριμένα περιορίζεται το δικαίωμα αναπαραγωγής που προβλέπεται στο άρθρο 2 της Οδηγίας 2001/29ΕΚ, στο άρθρο 4 παρ 1 παρ 1 στοιχ α' της Οδηγίας 2001/24, στο άρθρο

πολιτιστικής κληρονομιάς να δημιουργούν αντίγραφα έργων ή άλλων αντικειμένων προστασίας που βρίσκονται μόνιμα στις συλλογές τους, με οποιονδήποτε τρόπο με σκοπό την διατήρηση των ανωτέρω έργων⁸⁴.

5.6.1 Το καθεστώς πριν την εισαγωγή του περιορισμού του έκτου άρθρου.

Κατά κανόνα η έννομη σχέση που συνδέει τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς⁸⁵ με τα έργα που βρίσκονται στην συλλογή τους έχει εμπράγματη φύση αφού δύνανται να κατέχουν και να εκθέτουν τα έργα βάσει εμπράγματου δικαιώματος κυριότητας ή βάσει συμβατικής παραχώρησης χρήσης από τους ιδιοκτήτες τους⁸⁶. Έτσι η εξουσία που αποκομίζουν δυνάμει της παραπάνω παραχώρησης αναλώνεται στον υλικό φορέα του έργου με αποτέλεσμα τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς να αδυνατούν να προβούν σε περαιτέρω πράξη αναπαραγωγής από την στιγμή που δεν αποκτούν κάποιο περιουσιακό δικαίωμα πάνω στο έργο. Ακόμα και στην περίπτωση που τα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς δικαιούνται βάσει νομικών διατάξεων να προβούν στην λήψη αντιγράφου του έργου με σκοπό την διατήρησή του, η δυνατότητα ψηφιοποίησης του αντιγράφου δεν έχει έως τώρα ρυθμιστεί σε κάποια διάταξη.

Η πράξη διατήρησης του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου που βρίσκεται στην συλλογή του ιδρύματος συνεπάγεται και με την αναπαραγωγή του έργου, γεγονός που όπως αναλύθηκε παραπάνω είτε απαιτεί την άδεια των δικαιούχων, είτε δεν έχει ρυθμιστεί δεόντως ειδικά στην περίπτωση της ψηφιοποίησης των ήδη ψηφιακών γεννημένων έργων με σκοπό την διατήρηση των έργων στην συλλογή των ιδρυμάτων.

---

5 στοιχ α' της Οδηγίας 96/9, στο άρθρο 15 παρ 1 της Οδηγίας 790/2019 καθώς και στο δικαίωμα εξαγωγής και επαναχρησιμοποίησης βάσης δεδομένων που προβλέπεται στο άρθρο 7 παρ 1 της Οδηγίας 96/9.

⁸⁴ Βλ. αρ 6 Οδ 790/2019.

⁸⁵ Για τον ορισμό του ιδρύματος πολιτιστικής κληρονομιάς βλ άρθρο 2 Οδ 790/2019.

⁸⁶ Παραμυθιώτης Γ., ό.π σελ 34 επ.

5.6.2 Το περιεχόμενο του άρθρου 6.

Το παραπάνω αδιέξοδο ήρθε να ρυθμίσει η εισαγωγή της υποχρεωτικής εξαίρεσης του άρθρου 6. Η εξαίρεση στο δικαίωμα αναπαραγωγής παρέχει στα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς την δυνατότητα να προχωρούν στην δημιουργία αντιγράφων των έργων ή οποιουδήποτε άλλου προστατευόμενου περιεχομένου με σκοπό την διατήρηση των αντιγράφων αυτών στις συλλογές τους. Βάσει της αιτιολογικής σκέψης 27 της Οδηγίας μερικοί ενδεικτικοί σκοποί στους οποίους συμβάλλει η εν λόγω εξαίρεση είναι η αντιμετώπιση της τεχνολογικής απαρχαίωσης, η φθορά των αρχικών υποθεμάτων ακόμα και η ασφάλιση των έργων και των άλλων αντικειμένων προστασίας⁸⁷.

Εκτός αυτού, θεσπίζεται η αναγκαιότητα ώστε οι πολιτιστικοί φορείς να εξασφαλίζουν πως η δημιουργία αντιγράφων γίνεται με το κατάλληλο εργαλείο, μέσο ή τεχνολογία προκειμένου να διατηρηθεί το έργο αναλλοίωτο. Επιπλέον η δημιουργία του αντιγράφου μπορεί να διεξαχθεί σε οποιοδήποτε μέσο και σε οποιοδήποτε στάδιο παραγωγής του έργου. Εξάλλου, η αιτιολογική σκέψη 28 της Οδηγίας, αποσαφηνίζεται η δυνατότητα των ιδρυμάτων να διασφαλίζουν τον κατάλληλο εξοπλισμό για την εξυπηρέτηση των παραπάνω σκοπών. Συνεπώς, εφοπλίζονται με το προνόμιο να αναζητούν τρίτα μέρη τα οποία φροντίζουν να επιτευχθεί η δημιουργία αντιγράφων. Τα τρίτα μέρη με τη σειρά τους δρουν για λογαριασμό των πολιτιστικών ιδρυμάτων και δύνανται να έχουν την έδρα τους και σε άλλα κράτη μέλη. Η εν λόγω αποσαφήνιση είναι ιδιαίτερα σημαντική δίνει πλέον την δυνατότητα διαμοιρασμού ψηφιακού εξοπλισμού μέσα από διασυνοριακά δίκτυα ψηφιοποίησης και επιτρέπει την υπεργολαβία για την δημιουργία αντιγράφων διατήρησης⁸⁸.

Μοναδική προϋπόθεση εφαρμογής της εξαιρέσεως αποτελεί η μόνιμη κατοχή του έργου στη συλλογή του ιδρύματος. Συνεπώς δεν απαιτείται δικαίωμα

---

⁸⁷ Βλ. αιτ. σκέψη 27 Οδηγίας 790/2019/ ΕΕ.

⁸⁸ Keller P., Explainer: What will the DSM directive change for cultural heritage institutions?, <https://pro.europeana.eu/files/>

κυριότητας επί του έργου, αρκεί η παραχώρηση μακροχρόνιου δικαιώματος κατοχής⁸⁹.

5.6.3 Η επίδραση στους δικαιούχους.

Η δημιουργία αντιγράφων των έργων ή άλλων προστατευόμενων αντικειμένων που βρίσκονται μόνιμα στις συλλογές των ιδρυμάτων πολιτιστικής κληρονομιάς εισχωρεί στο δικαίωμα αναπαραγωγής που πηγάζει από το περιουσιακό δικαίωμα των δημιουργών. Η διατύπωση της παρούσας εξαίρεσης είναι συγκεκριμένη και δεν αφήνει περιθώρια για οποιαδήποτε άλλη παρέμβαση στα δικαιώματα των δικαιούχων. Για τον λόγο αυτό, η δημιουργία αντιγράφου από τους πολιτιστικούς φορείς θα πρέπει να προορίζεται μόνο για την διατήρηση στην συλλογή του πολιτιστικού ιδρύματος, δηλαδή για την δημιουργία αρχείου. Από την εξαίρεση αποκλείεται οποιαδήποτε άλλη πράξη που επεμβαίνει στα δικαιώματα των δημιουργών (διανομή, παρουσίαση, διάθεση στο κοινό), καθώς η διενέργειά τους απαιτεί προηγούμενη άδεια των δικαιούχων.

Η απαίτηση της μακροχρόνιας κατοχής του έργου στην συλλογή των πολιτιστικών ιδρυμάτων αποτελεί ουσιαστική ασφαλιστική δικλείδα για τους δημιουργούς, αφού στην περίπτωση που η ανωτέρω εξαίρεση κάλυπτε και τις περιπτώσεις βραχυπρόθεσμης κατοχής του έργου, ένεκα προσωρινής έκθεσης, η δημιουργία αντιγράφων θα έπληττε ουσιαστικά το δικαίωμα αναπαραγωγής των δημιουργών.

Τέλος, η γραμματική διατύπωση της εξαίρεσης δεν προβλέπει την υποχρέωση καταβολής δίκαιης αποζημίωσης για τους δημιουργούς. Η παράλειψη αυτή προκύπτει από την παραδοχή πως η βλάβη που υφίστανται οι δικαιούχοι τεκμαίρεται ελάχιστη. Έτσι λοιπόν υπό το πρίσμα της αρχής της

---

⁸⁹ Η προϋπόθεση της μόνιμης κατοχής του υλικού στην συλλογή του πολιτιστικού ιδρύματος αποσαφηνίζεται στην αιτιολογική σκέψη 29 της Οδηγίας 790/2019/ΕΕ. Από την σκέψη αυτή προκύπτει ότι αρκεί η μακροχρόνια κατοχή του έργου δυνάμει παραχώρησης, χωρίς να αποκλείονται οι πράξεις μεταβίβασης ή η νόμιμη κατάθεση ή η μόνιμη θεματοφυλακή.

αναλογικότητας, θεωρείται δικαιολογημένη η εγκαθίδρυση μίας τέτοιας εξαίρεσης χάρη στην οποία θα δημιουργηθεί πολιτιστική παρακαταθήκη για τις επόμενες γενεές, αφού δίνεται παράταση ζωής στα έργα.

Τέλος, για την ουσιαστική υλοποίηση του συγκεκριμένου περιορισμού, κρίνεται αναγκαία από τον εγχώριο νομοθέτη η διασταλτική ερμηνεία της έννοιας του σκοπού διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς⁹⁰. Ο ουσιαστικός ρόλος του εγχώριου νομοθέτη θα επαληθευτεί με την παράληψη επιβολής στα ιδρύματα πολιτιστικής κληρονομιάς τεχνολογικών και ποσοτικών περιορισμών ως προς την διαδικασία και τον τρόπο δημιουργίας των αντιγράφων.

---

⁹⁰ Βλ Μαρκέλλου Μ.,(2019) , *Πολιτιστική Κληρονομιά και Ψηφιακός Μετασχηματισμός. Μερικές σκέψεις με αφορμή το ετήσιο συνέδριο της Europeana και τον αντίκτυπο της ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2019/790/ ΕΕ για τους πολιτιστικούς φορείς για ΔΙΜΕΕ 2019* σελ 529 επ.

Συμπεράσματα.

Η έννοια της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων είναι αμφιλεγόμενη καθώς υπάρχει μια συνεχή διαμάχη ανάμεσα στα δικαιώματα των δημιουργών και τα συμφέροντα των χρηστών. Από τη μία οι δημιουργοί θέλουν να προστατέψουν τα έργα τους και τα δικαιώματά τους πάνω σε αυτά και από την άλλη οι χρήστες πιστεύουν πως τα έργα αυτά ανήκουν στην κοινωνία και θα πρέπει να είναι διαθέσιμα στο ευρύ κοινό, χωρίς περιορισμούς. Η αναπαραγωγή των έργων με τις σύγχρονες ψηφιακές μεθόδους, δίνει στο χρήστη απεριόριστες μεθόδους και τρόπους ώστε να αντιγράψει έργα και δημιουργίες ενός άλλου με αποτέλεσμα αυτό να οδηγεί σε τεράστια απώλεια εσόδων για τους αρχικούς δημιουργούς. Η ταχύτατη μετακίνηση των έργων, αποθήκευση, αναπαραγωγή και μετάδοση τους μέσω του διαδικτύου έχει ομολογουμένως δυσχεράνει τον έλεγχο της εκμετάλλευσης των έργων και των δικαιωμάτων από τους δημιουργούς. Η άνιση χειραγώγηση του έργου με τη σειρά της οδηγεί στην στέρηση ουσιωδών δικαιωμάτων του δημιουργού πάνω στο έργο του, στην υποβάθμιση της προσωπικότητας και ατομικότητας του.

Ο ψηφιακός κόσμος αποτελεί ένα περιβάλλον το οποίο συνεχώς εξελίσσεται και μεταλλάσσεται. Μαζί με αυτό γεννιούνται νέες μορφές εκμετάλλευσης έργων, νέες προκλήσεις και νέοι τρόποι προσβολής των πνευματικών δικαιωμάτων. Ήδη το χάσμα που είχε δημιουργηθεί στο μεσοδιάστημα ανάμεσα στην κύρωση της Οδηγίας 2001/29/ΕΕ μέχρι την Οδηγία 790/2019/ΕΕ επιβεβαίωσε την ταχύτατη εξάπλωση της τεχνολογίας ενώ παράλληλα το χρονικό διάστημα 18 ολόκληρων ετών δημιούργησε πέρα από ανασφάλεια δικαίου και ένα πρόσφορο

έδαφος στο οποίο λαμβάνουν χώρα κατάφορες προσβολές πνευματικής ιδιοκτησίας.

Οι προσβολές αυτές δεν είναι απαραίτητο να οφείλονται σε τυχόν υπαιτιότητα του χρήστη. Αντιθέτως, δύνανται να βασίζονται σε μία ενδεχόμενη εφαρμογής εξαίρεσης που αποτυπώνεται στη Οδηγία 2001/29/ΕΕ η οποία ωστόσο λαμβάνει χώρα με τα μη προσήκοντα μέσα : Έτσι λοιπόν ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα ενώ μπορούσε να προβεί σε αναπαραγωγή δυνάμει της εξαιρέσεως του άρθρου 5 της παραπάνω Οδηγίας, αποτελούσε αμφίβολο εάν αυτή η αναπαραγωγή καταλάμβανε την ψηφιακή διασυνοριακή χρήση των έργων. Στις περιπτώσεις δε που η τελευταία λάμβανε χώρα, η προσβολή θα πρέπει να θεωρηθεί ότι οφείλεται κατά κόρον στην ανασφάλεια δικαίου και στα κενά δικαίου που είχε δημιουργηθεί λόγω της νομοθετικής αδράνειας 18 ολόκληρων χρόνων.

Για τον λόγο αυτό και οι νεοεισαχθείσες εξαιρέσεις καλούνται να προσαρμόσουν τα πνευματικά δικαιώματα στην νέα τάξη πραγμάτων. Ακριβώς σε αυτό το σημείο δικαιολογείται και ο υποχρεωτικός χαρακτήρας τους , αφού δεν αφήνονται πλέον περιθώρια για εισαγωγή προαιρετικών περιορισμών στις έννομες τάξεις των κρατών μελών. Αντιθέτως, αυτό το ενδεχόμενο θα είχε το αντίθετο αποτέλεσμα αφού θα δημιουργούσε μία νομοθετική ανωμαλία και θα ενίσχυε την ανασφάλεια δικαίου.

Έτσι λοιπόν, οι νεοεισαχθείσες εξαιρέσεις θα πρέπει σε γενικές γραμμές να επικροτηθούν, λαμβανόμενοι υπόψη το προγενέστερο ανεπαρκές νομικό πλαίσιο, η εφαρμογή του οποίου δεδομένου της τεχνολογικής ανάπτυξης 18 ολόκληρων χρόνων είχε ως αποτέλεσμα την προσβολή των δικαιωμάτων των δημιουργών και όχι την προστασία τους.

Η στάση που θα πρέπει να διατηρηθεί έναντι στην εισαγωγή των νέων περιορισμών θα πρέπει να είναι θετική : Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας για πράξεις εξόρυξης δεδομένων και κειμένων αποτελούν ένα βασικό πλεονέκτημα για την ενίσχυση της έρευνας και της επιστήμης. Στο ισοζύγιο μεταξύ των δικαιωμάτων του δημιουργού και του

ευρύτερου επιστημονικού συμφέροντος που υπηρετεί η διάταξη του τρίτου άρθρου της Οδηγίας, η πλευρά πρέπει να γύρει προς όφελος των ερευνητικών κέντρων και των ιδρυμάτων πολιτιστικής κληρονομιάς. Από την άλλη, η γενικότερη επίκληση του περιορισμού δυνάμει του τέταρτου άρθρου ωφελεί τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στους τομείς της τεχνητής νοημοσύνης και των μεγάλων δεδομένων. Απαραίτητη προϋπόθεση για την διαφύλαξη των δικαιωμάτων του δημιουργού ωστόσο, είναι να τηρείται και στις αμφοτέρως περιπτώσεις το τεστ τριών σταδίων και η νόμιμη πρόσβαση στο έργο.

Παρατηρούμε με την εισαγωγή των περιορισμών του τρίτου και τέταρτου άρθρου πως υλοποιείται ένας από τους βασικούς πυλώνες στους οποίους βασίζεται η Οδηγία : η ενθάρρυνση της καινοτομίας μέσω της χρήσης τεχνολογιών μεγάλων δεδομένων και τεχνητής νοημοσύνης. Παράλληλα δημιουργείται ένα πρόσφορο έδαφος ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Οικονομίας.

Σίγουρα οι πνευματικοί δημιουργοί έρχονται για πρώτη φορά αντιμέτωποι με μία τέτοια υποχρεωτική εξαίρεση. Για τον καθορισμό του επιπέδου προστασίας τους καθοριστικό ρόλο θα παίξει η νομολογία του ΔΕΕ καθώς αναμφίβολα θα προκύψουν ερμηνευτικά ζητήματα που αναφέρονται στην εισαγωγή τεχνολογικών μέτρων προστασίας. Τέλος ίσως θα έπρεπε να αφεθεί περισσότερο περιθώριο στους ίδιους τους δημιουργούς να εισακουστούν αφού στο σύνολό του το τρίτο άρθρο τους αποπλίζει σε σημαντικό βαθμό. Από την άλλη, στην περίπτωση του τέταρτου άρθρου, ο εκάστοτε δημιουργός θα πρέπει να βρίσκεται συνεχώς σε επιφυλακή για να επικαλεστεί το δικαίωμα opt out στην περίπτωση που δεν επιθυμεί την υπαγωγή του έργου του στην διαδικασία εξόρυξης κειμένων και δεδομένων.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό πως ενώ ο σκοπός της εισαγωγής της εξαίρεσης των τεχνολογιών εξόρυξης τόσο για εμπορικούς όσο και για εκπαιδευτικούς σκοπούς θα πρέπει να επικροτηθεί, η προστασία των δημιουργών ωστόσο κυμαίνεται σε μια ουδέτερη κατάσταση η οποία βασίζεται κυρίως στον αμέτοχο χαρακτήρα τους το οποίο προσέδωσε ο ευρωπαίος νομοθέτης.

Περαιτέρω η εξαίρεση της διασυνοριακής ψηφιακής χρήση έργων αναμφίβολα προσαρμόζεται στις επιταγές της νέας τάξης πραγμάτων. Η ψηφιοποίηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας αποτελεί αναπόσπαστο μέρος πλέον της εν γένει διδασκαλίας. Ο περιορισμός που εισάγεται καλύπτει την ανασφάλεια δικαίου που είχε επικρατήσει ένεκα της αδυναμίας εντάξεως των ψηφιακών χρήσεων στον περιορισμό του άρθρου 5 της Οδηγίας 2001/29/EK. Από τις προτεινόμενες εναλλακτικές του νέου περιορισμού, αυτή που θα ήταν ωφέλιμη για τους δικαιούχος είναι η παροχή κατά προτεραιότητα άδειας χρήσης στα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Όπως επισημάνθηκε, η διαδικασία διάθεσης καταλλήλων αδειών στην αγορά αποτελεί μία μονομερή διαδικασία ως προς την διαπραγμάτευση των όρων και του περιεχομένου της εκάστοτε άδειας. Το γεγονός αυτό προσδίδει στους δημιουργούς μία πλεονεκτική θέση καθώς μπορούν οι ίδιοι να καθορίσουν τους όρους και τις παραμέτρους υπό τους οποίους το εκάστοτε εκπαιδευτικό ίδρυμα μπορεί να προβεί σε διασυνοριακή χρήση. Από την άλλη, η εναλλακτική της δίκαιης αποζημίωσης θα πρέπει να αναγνωρισθεί ως υποχρεωτικός όρος και να μην αφήνεται στην διακριτική ευχέρεια του εκάστοτε κράτους μέλους η δυνατότητα ή μη πρόβλεψης της αξίωσης.

Η προστασία των δημιουργών στη συγκεκριμένη περίπτωση θα πρέπει να κριθεί πλέον δυνατή. Η παραδοχή αυτή βασίζεται σε δύο συνιστώσες: Αφενός στο ότι η εισαγωγή του νέου υποχρεωτικού περιορισμού πλέον καλύπτει τις προγενέστερες προσβολές που τύγχαναν λόγω του χάσματος που προϋπήρχε, αφετέρου στην δυνατότητα των δημιουργών να ενέχουν ενεργό ρόλο κατά την εφαρμογή του εν λόγω περιορισμού μέσω του συστήματος χορήγησης αδειών. Βέβαια όπως επισημάνθηκε παραπάνω, η ολοένα αυξανόμενη διασυνοριακή χρήση των ψηφιακών έργων για εκπαιδευτικούς λόγους θα πρέπει να αποτελέσει το εφελκυστικό βήμα για την εισαγωγή της υποχρεωτικής εύλογης αμοιβής των δικαιούχων.

Τέλος κρίνεται ιδιαίτερα θετική η πρόβλεψη έκτου άρθρου της Οδηγίας. Η δημιουργία μίας πολιτιστικής παρακαταθήκης και η διάδοση της πολιτισμικής κληρονομιάς αποτελούν εύλογες επιδιώξεις που δικαιολογούν την κάμψη του

απόλυτου και καθολικού χαρακτήρα των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας. Και σε αυτή την περίπτωση το προγενέστερο νομικό καθεστώς αδυνατούσε να καλύψει τις νέες τεχνολογικές εξελίξεις οδηγώντας σε παραβίαση του δικαιώματος αναπαραγωγής του δημιουργού. Η θέση του δημιουργού στην συγκεκριμένη εξαίρεση θα πρέπει να εξεταστεί σε συνάρτηση με τον επιδιωκόμενο σκοπό αφενός, αφετέρου θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η νομική σχέση που συνδέει τον δημιουργό με το εκάστοτε πολιτιστικό ίδρυμα.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω ο προωθούμενος σκοπός της εξαιρέσεως είναι η δημιουργία μίας πολιτισμικής παρακαταθήκης. Σίγουρα η προστασία του δημιουργού επηρεάζεται από την εισαγωγή της συγκεκριμένης εξαιρέσεως. Θα μπορούσαμε να πούμε πως η προστασία του παραμένει ουδέτερη λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός πως τα έργα βρίσκονται μόνιμα στην συλλογή των ιδρυμάτων και με αυτόν τον τρόπο η περαιτέρω αναπαραγωγή τους με σκοπό την δημιουργία ψηφιακού αντιγράφου το οποίο θα παραμείνει στην συλλογή του ίδιου του πολιτιστικού ιδρύματος δεν επηρεάζει ιδιαίτερα την θέση του δημιουργού. Εξάλλου ο τελευταίος δικαιούται την δέουσα αμοιβή που ορίζει το άρθρο 18 της Οδηγίας. Βέβαια η ουδετερότητα βασίζεται επίσης και στον λειτουργικό σκοπό για το οποίο προορίζεται ένα έργο. Έτσι ένα έργο τέχνης που βρίσκεται μόνιμα σε μία συλλογή, εύλογα θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο ψηφιοποίησης με σκοπό την δημιουργία μίας πολιτισμικής παρακαταθήκης, αφού προοριζόταν για αυτόν τον συγκεκριμένο σκοπό : την ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Οι παραπάνω περιορισμοί αναδεικνύουν την ουσιώδη λειτουργία της αρχής της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας. Έτσι λοιπόν, η καθολικότητα και η απόλυτη εφαρμογή της πνευματικής ιδιοκτησίας δύναται να καμφεί στο μέτρο που είναι αναγκαίο και ανάλογο. Η πιστή τήρηση των παραπάνω αρχών και η εφαρμογή του τεστ τριών σταδίων αποτελούν ουσιώδεις ασφαλιστικές δικλείδες για οποιονδήποτε περιορισμό των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Αναμφίβολα οι διατάξεις των υποχρεωτικών εξαιρέσεων της Οδηγίας 790/2019/ΕΕ θα αποτελέσουν αντικείμενο απασχόλησης της νομολογίας του ΔΕΕ,

η οποία μαζί με το πέρασμα του χρόνου θα καθορίσουν εάν η εισαγωγή των ανωτέρω περιορισμών προστατεύουν επαρκώς τους πνευματικούς δημιουργούς.

Βιβλιογραφία.

1. Ελληνική

1.1 Βιβλία

- Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου Ε, Δαλακούρας Θ., Μαστροκώστας Χ. *Αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις της ψηφιακής εποχής για 1^ο Επιστημονικό Συνέδριο « Δίκαιο και Πληροφορική»* (2019) Κομοτηνή 25-26 Μαΐου :Νομική Βιβλιοθήκη. .
- Γιαννόπουλος Γ,. (2018), *Εισαγωγή στην Νομική Πληροφορική* , Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη .
- Ιγγλεζάκης Ι. (2018) , *Δίκαιο Πληροφορικής* , 3^η Έκδοση ,Αθήνα-Θεσσαλονίκη : Π.Ν Σάκκουλας .
- Καλλίνικου Δ. (2021), *Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά δικαιώματα* , 4^η Έκδοση, Αθήνα : ΠΙΝ Σάκκουλας
- Κοτσίρης Λ., 2001, *Κοινωνία της Πληροφορικής και Πνευματική Ιδιοκτησία- Νέα Κοινοτική Ρύθμιση*, Αθήνα- Κομοτηνή : Ν.Σάκκουλας.

- Κοτσίρης Λ., (2017), *Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας*, 7^η Έκδοση, Σάκκουλας.
- Κουμάντος Γ., (2002), *Πνευματική Ιδιοκτησία*, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Μαρίνος Μιχαήλ Θεόδωρος, 2004 *Πνευματική Ιδιοκτησία*, 2^η Έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλας
- Παπαδοπούλου Α., (2021), *Ο περιορισμός του δικαιώματος πνευματικής Ιδιοκτησίας προς όφελος της εκπαίδευσης στο ελληνικό και ενωσιακό δίκαιο*. Αθήνα – Θεσσαλονίκη ΠΙΝ Σάκκουλας.
- Jougleux Philippe., (2020) , *Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας – Πνευματική Ιδιοκτησία, σήματα, σχέδια, ευρεσιτεχνίες, ειδικά καθεστώτα*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

1.2 Αρθρογραφία.

1.2.1 Ελληνική.

- Αντωνοπούλου Β., (2014) *Η Προστασία του συγγενικού δικαιώματος του παραγωγού φωνογραφημένων ιδίως μετά την πάροδο πεντηκονταετίας από την γέννηση του, για ΔΙΜΕΕ 2014*
- Γαρουφαλιά Ο.,(2020). *Εννοια πνευματικού δημιουργήματος. Πρωτοτυπία στη φωτογραφία. Φωτογραφίες ως πνευματικά έργα. Καταχρηστική άσκηση δικαιώματος. Μεταβίβαση δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Φωτογραφικό υλικό χρησιμοποιηθέν σε εξώφυλλο βιβλίου. Προσβολή πνευματικής ιδιοκτησίας. Αποζημίωση για χρήση των φωτογραφιών. Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. ΤρΕφΘεσ 1412/2020 για ΔΙΜΕΕ2020.*
- Μαρκέλλου Μ.,(2019), *Πολιτιστική Κληρονομιά και Ψηφιακός Μετασχηματισμός. Μερικές σκέψεις με αφορμή το ετήσιο συνέδριο της*

Ευρωπαϊκά και τον αντίκτυπο της ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2019/790/ ΕΕ για τους πολιτιστικούς φορείς για ΔΙΜΕΕ 2019 .

- Παραμυθιώτης Γ.,(2019) *Το νέο online δικαίωμα εκδοτών τύπου – Μία πρώτη παρουσίαση, αξιολόγηση του άρθρου 15 της Οδηγίας 790/2019, για ΔΙΜΕΕ 2019.*
- Παραμυθιώτης Γ., (2019) *Πρόσφατες εξελίξεις στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας.*
- Χριστοδούλου Κ., *Το εκδοτικό δικαίωμα προς εύλογη αμοιβή για ιδιωτική αναπαραγωγή μετά την Οδηγία 19/790 για ΔΙΜΕΕ 2019.*

1.2.2 Ξενόγλωσση.

- Akritidou A., (2020), *The new publisher's Right in the Digital Single Market Directive*, για ΔΙΜΕΕ 2020.
- Bottis, M., Papadopoulos, M., Zampakolas, C., & Ganatsiou, P. (2019). *Text and Data Mining in Directive 2019/790/EU Enhancing Web Harvesting and Web-Archiving in Libraries and Archives*. *Open Journal of Philosophy*, 9,369-395. <https://doi.org/10.4236/ojpp.2019.93024>
- Despotidou., (2021), *The new mandatory teaching exception.*
- GEIGER, C. and SCHÖNHERR, F. (2014), *Limitations to Copyright in the Digital Age*, in Savin, A. and Trzaskowski, J. (eds.), *Research Handbook on EU Internet Law*, Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Geiger P, Frosio G , Bulayenko O., (2018) , *The exception for text and data mining (TDM) in the proposed directive on copyright in the digital single market – Legal Aspects*, Center for International Intellectual Property Studies Research Paper.
- Keller P., *Explainer: What will the DSM directive change for cultural heritage institutions?*
- Margoni M., Kretschmer M., (2018), *The text and data mining exception in the Proposal for a Directive on Copyright in the Single Digital Market: Why is it not what EU copyright law needs* διαθέσιμο :

<https://www.create.ac.uk/blog/2018/04/25/why-tdm-exception-copyright-directive-digital-single-market-not-what-eu-copyright-needs/>

3. Νομολογία.

3.1 Διεθνείς Συνθήκες και Συμβάσεις.

- Διεθνή Σύμβαση Βέρνης- Παρισίων - Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works.
- Διεθνή Σύμβαση της Ρώμης- The Rome Convention for the Protection of Performers, Producers of Phonograms and Broadcasting Organisations.
- Συνθήκη για την Πνευματική Ιδιοκτησία - WIPO Copyright Treaty (WCT).
- Συνθήκη για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα- WIPO Performances and Phonographs Treaty (WPPT).

3.2 Νόμοι

- Νόμος 2121/1993 : Πνευματική Ιδιοκτησία, Συγγενικά Δικαιώματα και Πολιτιστικά Θέματα, ΦΕΚ Α 25 1993 - Θέση σε ισχύ: 04.03.1993.

3.3 Οδηγίες.

- Οδηγία 96/9/ΕΟΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαρτίου 1996, σχετικά με τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων.
- Οδηγία 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του

δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας.

- Οδηγία 2009/24/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2009 , για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών.
- Οδηγία 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 2019 για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των οδηγιών 96/9/EK και 2001/29/EK.

3.4 Δικαστικές Αποφάσεις.

- Απόφαση της 12.11.2015 (Υπόθεση C-572/13), Hewlett-Packard Belgium SPRL κατά Reprobel SCRL'.